

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI

**SEZA KUTLAR AKSOY’UN ÇOCUK KİTAPLARINDA
ÖZÜNE DUYARLILIK**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YELİZ DOĞAN

GAZİANTEP
OCAK 2019

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI

**SEZA KUTLAR AKSOY' UN ÇOCUK KİTAPLARINDA
ÖZÜNE DUYARLILIK**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YELİZ DOĞAN

TEZ DANIŞMANI
Dr. Öğr. Üyesi Kevser KOÇ

GAZİANTEP
OCAK, 2019

TEZ ONAY SAYFASI

Öğrencinin Adı ve Soyadı :

Üniversite : Gaziantep Üniversitesi

Enstitü : Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Anabilim Dalı ve Program : Temel Eğitim Anabilim Dalı Sınıf Eğitimi Programı

Tezin Başlığı : Seza Kutlar Aksoy'un Çocuk Kitaplarında Özüne Duyarlılık

Tezin Savunma Tarihi : 04/01/2019

Bu tezin Yüksek Lisans olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Bilge KUŞDEMİR KAYIRAN
Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımda okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Kevser KOÇ
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

İmzası

Dr. Öğr. Üyesi Kevser KOÇ

Dr. Öğr. Üyesi Bilge KUŞDEMİR KAYIRAN

Doç. Dr. Esmâ DUMANLI KADIZADE

.....

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Onayı

Dr. Öğr. Üyesi Erhan TUNÇ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde, bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

İmza

Adı Soyadı : Yeliz DOĞAN

Öğrenci Numarası: 201569173

Tezin Savunma Tarihi: 04/01/2019

ÖZET

SEZA KUTLAR AKSOY’UN ÇOCUK KİTAPLARINDA ÖZÜNE DUYARLILIK

DOĞAN, Yeliz

Yüksek Lisans Tezi, Temel Eğitim ABD

Tez Danışmanı Dr. Öğr.Üyesi Kevser KOÇ

Ocak, 2019, 124 sayfa

Son yıllarda giderek önemi artan değerler eğitimi konusunda etkili eğitimler yapılabilmesi için bu alanda sürekli olarak yeni araştırmaların yapılması gerekli hale gelmektedir. Bu çalışmada ahlak eğitimi konusunda çalışmaları bulunan Nel Noddings’in duyarlılık etiği bağlamında Seza Kutlar Aksoy’un çocuk kitaplarında özüne duyarlılık kavramının incelenmesi amaçlanmıştır. Toplumsal yaşamda duyarlı bireylerin yetişebilmesi için öncelikle kendine duyarlı bireylerin yetişmesi gerekir. Kendi istek ve ihtiyaçlarına duyarlı kişiler başkalarının ihtiyaçlarına karşı daha duyarlı davranabilir. Bu nedenle özüne duyarlılık kavramı çocuklarda küçük yaşlardan itibaren gelişmesi gereken bir kavram olarak görülmektedir. Bu çalışma nitel araştırma yöntemlerinden bir durum çalışmasıdır. Araştırmanın veri kaynaklarını Seza Kutlar Aksoy’a ait resimli çocuk kitapları ile öykü kitapları oluşturmaktadır. Öykülerde özüne duyarlılık kapsamında yer alan fiziksel yaşam, manevi yaşam, mesleki yaşam ve boş zamanları değerlendirme etkinlikleri temaları çerçevesinde elde edilen bulgular içerik analizi ile çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda, Seza Kutlar Aksoy’un kitaplarında özüne duyarlılık kavramına ait en fazla fiziksel yaşam temasına rastlanırken en az mesleki yaşam temasına rastlanmıştır. Yapılan inceleme sonucunda, Seza Kutlar Aksoy’un kitaplarında manevi yaşam ve boş zamanları değerlendirme etkinlikleri temasına ait herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Öykülerde en çok fiziksel yaşam temasının yer alması, küçük yaştaki çocukların kendilerini daha çok fiziksel özellikleri ile tanımlamalarıyla ilişkili olabilir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk edebiyatı, özüne duyarlılık, değerler eğitimi, Nel Noddings, Seza Kutlar Aksoy.

ABSTRACT**CARING FOR SELF IN SEZA KUTLAR AKSOY'S CHILDREN BOOKS**

DOĞAN, Yeliz

M.A. Thesis, Department of Primary Education

Thesis Advisor, Asst. Prof. Kevser KOÇ

January, 2019, 124 pages

In recent years, it is necessary to do new research in this field constantly in order to be able to make effective training on values education whose importance has increased. In this study, it is aimed to examine the concept of caring for self in children's books of Seza Kutlar Aksoy in the context of care ethics of Nel Noddings. In order to grow caring individuals in social life, firstly self-caring individuals should be raised. People who are caring to their own needs and demands may be more caring to the needs of others. For this reason, the concept of caring for self is seen as a concept that should develop from an early age in children. This study is a case study of qualitative research methods. The data sources of the research are the picture books and story books of Seza Kutlar Aksoy. The findings obtained within the context of themes of physical life, spiritual life, occupational life and recreational life in the context of caring for self were analyzed by content analysis. As a result of the research, mostly physical life theme about the concept of caring for self was seen in Seza Kutlar Aksoy's books while the theme of occupational life was less involved. As a result of the study, no findings about spiritual life theme and recreational life theme were found in the books of Seza Kutlar Aksoy. The most common physical life theme in the stories may be related to the fact that young children identify themselves with more physical characteristics.

Key words: Children literature, caring for self, values education, Nel Noddings, Seza Kutlar Aksoy.

ÖN SÖZ

Öncelikle tez çalışmamın başından sonuna kadar benden desteğini ve ilgisini esirgemeyen, ona her ulaşmaya çalıştığımda yoğun olduğu zamanlar dahi beni cevapsız bırakmayan, öğrencisi olmanın ayrıcalığını ve onurunu her zaman hissedeceğim, bilgisi, nezaketi ve duyarlılığını her zaman örnek alacağım sevgili danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Kevser KOÇ’a,

Yüksek lisans eğitimime başlarken bana ilk destek veren, ders kaydımı yapabilmek için kilometrelerce yol giderek yardımcı olan bu yüzden kendisine her zaman minnettar kalacağım Dr. Haydar ALTUNÖZ’e,

Tez dönemi boyunca tüm içtenliği ve değerli fikirleriyle çalışmalarına katkı sunan Arş. Gör. Nebi ALTUNOVA’ ya,

Yüksek lisans ders ve tez dönemi boyunca ilgi ve desteğini hissettiğim arkadaşlarım, meslektaşlarım ve Çocuk edebiyatı yolcuğumda birlikte okuduğumuz kitaplarla bana doğru yolda olduğumu hissettiren kocaman kalpli, minik öğrencilerime,

Varlıklarıyla bana her zaman güç veren manevi ailem Şerife TOSUN, Ali TOSUN ve Selma TOSUN’ a,

Eğitim hayatım boyunca aldığım kararlarda her zaman bana inanan, destek veren ve güvenen babama; bugünlere gelmemde en büyük pay sahibi, en büyük destekçim, bilhassa yorgun argın okuldan geldiğim günlerde çalışabilmem için bana uygun ortamı sağlayan, sadece bana değil hayallerime de sahip çıkan anneme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ocak, 2019

Yeliz DOĞAN

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖN SÖZ.....	iii
KISALTMALAR	viii
TANIMLAR	ix
TABLolar LİSTESİ	x
EKLER LİSTESİ	xi

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1.Problem Durumu	1
1.1. 2 .Alt Problemler	1
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Sınırlılıklar	4

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Duyarlılık Etiği.....	5
2.2. Bir Değer Olarak Duyarlılık ve Özüne Duyarlılık	13
2.2.1. Fiziksel Yaşam	16
2.2.2. Manevi Yaşam	20
2.2.3. Mesleki Yaşam	22
2.2.4. Boş Zamanları Değerlendirme Etkinlikleri	23
2.3. Çocukluk ve Çocuk Edebiyatı	24
2.4. Çocuk Edebiyatının Önemi	26
2.5. Değerler Eğitiminde Çocuk Kitaplarının Yeri	28
2.6. Çocuk Kitaplarının Özellikleri	33
2.7. Çocuk Kitaplarında Biçimsel Özellikler	34
2.7.1.Kapak	34

2.7.2. Kağıt cinsi	34
2.7.3. Sayfa Düzeni	35
2.7.4. Harfler	35
2.7.5. Cilt	35
2.8. Çocuk Kitaplarında İçerik Özellikleri	36
2.8.1. Resim	36
2.8.2. Konu	37
2.8.3. Dil ve Anlatım	38
2.8.4. Karakter	39
2.9. Nel Noddings Kimdir?	40
2.10. Seza Kutlar Aksoy	41
2.10.1. Aldığı Ödüller	42
2.10.2. Eserleri	42
2.11. Konu İle İlgili Araştırmalar	43

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Yöntemi	47
3.2. Araştırmanın Veri Kaynakları	48
3.2.1. Büyülü Bahçe	49
3.2.1.1. Büyülü Bahçe	49
3.2.1.2. Anne Sevgisi	50
3.2.1.3. Mutluluk Ülkesi	50
3.2.1.4. Dünya Kendi Eksenini Etrafında Döner	51
3.2.1.5. Tık Tak	52
3.2.1.6. Dost Uçurtma.....	52
3.2.1.7. Güneş Ana	53
3.2.2. Güneşe Köprü	54
3.2.2.1. Güneşe Köprü	54
3.2.2.2. Çil, Sıfır ve Oyuncaklar	55
3.2.2.3. Düğmeyi Kapatınca Işık Nereye Gider?	55
3.2.2.4. Yabancı Dil- Kedice	56
3.2.2.5. Bir Elmanın İki Yarısı	57
3.2.3. Noktacık	57

3.2.4. Yolculuk	58
3.2.5. Küçük Prenses Ve Kardelen	58
3.2.5.1 Masal Cadısı.....	58
3.2.5.2. Kum Saati	59
3.2.5.3. Ay Dede	59
3.2.5.4. Uç Uç Böceğim	60
3.2.5.5. Küçük Prenses ve Kardelen	60
3.2.5.6. Aç Gözlü Dev	61
3.2.6. Düşler Tramvayı	63
3.2.6.1. İnci	63
3.2.6.2. Şekilsiz	64
3.2.6.3. Kiraz Kırmızısı	65
3.2.6.4. İnsanlık	65
3.2.6.5. Öykü Andersen	66
3.2.7. Uyku Ağacı	67
3.2.8. Nil Soru Soruyor	68
3.2.9. Uğur Böceğinin Mutluluk Hapları	68
3.3. Veri Analizi	69

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

4.1. Fiziksel Yaşam Temasına İlişkin Bulgular	74
4.1.1. Kendini tanıma/Anlama Alt Temasına İlişkin Bulgular	74
4.1.2. Alışkanlıkları Sorgulama Alt Temasına İlişkin Bulgular	78
4.1.3. Sağlık Alt Temasına İlişkin Bulgular	80
4.1.4. Beslenme Alt Temasına İlişkin Bulgular	81
4.1.5. Güvenlik Alt Temasına İlişkin Bulgular	82
4.1.6. Spor Alt Temasına İlişkin Bulgular	82
4.1.7. Doğum ve Ölüme İlişkin Bulgular	82
4.2. Manevi Yaşam Temasına İlişkin Bulgular	82
4.3. Mesleki Yaşam Temasına İlişkin Bulgular	82
4.3.1. Belli Bir Dönemde Uzun Zaman Meşgul Olunan Faaliyetler Alt Temasına İlişkin Bulgular	83

4.3.2. Meslekler Alt Temasına İlişkin Bulgular	84
4.4. Boş Zamanları Değerlendirme Etkinlikleri Temasına İlişkin Bulgular	84

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA

Tartışma	85
----------------	----

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar	97
6.2. Öneriler	98

İNCELENEN KİTAPLARIN KAYNAKÇASI	99
KAYNAKLAR	100
EKLER	107
ÖZGEÇMİŞ	109

KISALTMALAR

K.P.K. : Küçük Prenses ve Kardelen

U.A. : Uyku Ağacı

N.S.S : Nil Soru Soruyor

B.B. : Büyülü Bahçe

G.K. : Güneşe Köprü

D.T. : Düşler Tramvayı

U.B.M.H. : Uğur Böceğinin Mutluluk Hapları

s. : sayfa

TDK : Türk Dil Kurumu

Akt. : Aktaran

vd. : Ve diğerleri

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

TANIMLAR

Duyarlılık (Caring) : İnsanın kendisine ve kendisi dışında var olan (aile, arkadaşlar, tanımadığı insanlar, hayvanlar, bitkiler, eşyalar, dünya, düşünceler) her şeyi fark etmesi, bu fark edişi ilgiye dönüştürerek, ilgilendiği şeyin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik tüm çabalarıdır (Noddings, 1992).

Özüne duyarlılık (Caring for self) : Bireyin yaşamını oluşturan dört önemli unsur; fiziksel yaşamı, manevi yaşamı, mesleki yaşamı ve boş zamanları değerlendirme etkinlikleri ile ilgili hayatını daha anlamlı hale getirmeye yönelik tüm faaliyetleridir (Noddings,1992).

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Özüne Duyarlılık Analiz Tablosu	69
Tablo 2.Özüne Duyarlılık Tema ve Alt Temalar Sıklık Tablosu.....	70

EKLER LİSTESİ

EK 1. İncelenen Kitap ve Öykülere Ait Numaralar	124
--	-----

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bilgi ve teknolojinin hızla değişip geliştiği günümüzde, bu süreçten en çok etkilenen insan ve ona ait birtakım değerler hızla değişmekte, yozlaşmakta ve toplumsal yaşamda birtakım zorlukları beraberinde getirmektedir. Bireyin toplumsal yaşamda sürekli değişen ve gelişen sürece ayak uydurabilmesi için doğru bir eğitim sürecinde yer alması oldukça önemlidir. Birey kendisi için mi toplum için mi eğitilmeli konusu, üzerinde uzun tartışmalara yol açabilecek bir konu olmasının yanı sıra, bireyi hem kendisi hem de içinde yaşadığı toplum için eğitmenin önemli olduğu bilinmektedir. Ancak bireyin topluma uyum sağlaması; öncelikle kendini tanıması, kendini anlamasına bağlıdır. Eğer birey kendini tanır, ihtiyaç ve isteklerine duyarlı olursa kendisi dışında var olan her şeye duyarlılık gösterebilir, onların ihtiyaçlarına da cevap vermek için çaba gösterebilir. Bu nedenle bireyin kendini tanıması ve anlamasına yardımcı olacak süreçlerle karşı karşıya kalması çok önemlidir.

1.1.PROBLEM DURUMU

İnsanın hem kendine hem çevresinde yer alan her şeye (aile, arkadaş, bitki, hayvan, eşya, düşünce) duyarlı olmasının, ahlak eğitiminde en önemli hususlardan biri olduğuna işaret eden Nel Noddings'in duyarlılık yaklaşımı bu çalışmanın genel temasını oluşturmaktadır. Noddings 1984'te çıkardığı "*Duyarlılık : Etik ve Ahlaki Eğitime Kadınsı Bir Yaklaşım (Caring : A Feminine Approach to Moral Education)*" adlı kitapla feminist bir ahlak anlayışını ele almıştır. Ona göre ahlak eğitiminin başlıca amacı, duyarlılığın merkezde olduğu bireyler arası ilişkileri tesis etmek olmalıdır. Bu yaklaşım, duyarlılık gösteren ve kendisine duyarlılık gösterilen arasındaki ilişkiye dayalıdır (Noddings, 1992, Akt. Altıntaş, 2014). Noddings duyarlılık etiği bağlamında kapsamlı çalışmalar yaparak bu etik anlayışın okullarda

uygulanabilmesi ve çocukların ahlaki gelişimine erken yaştan itibaren katkı sunabilmesi için *Okullarda Duyarlılığın Zorluğu: Eğitime Alternatif Bir Yaklaşım (The Challenge to Care In Schools: An Alternative Approach to Education)* adlı kitabı kaleme almış, okullarda değerler eğitimi için en önemli öğretimin duyarlılık olacağını ifade ederek bu yaklaşımın uygulanabilmesi için çeşitli önerilerde bulunmuştur. Noddings, duyarlılık yaklaşımını altı boyutta incelemiştir. İlk olarak kendine duyarlı olmanın başkalarıyla duyarlı ilişkiler kurabilmek için önkoşul olacağını belirtmiştir. Bu çalışmada Noddings'in okullarda bütüncül şekilde, okul müdüründen, öğretmene, öğretmenlerden öğrencilere ve okul personeline kadar duyarlı ilişkilerin tesis edilmesini önerdiği bu yaklaşımın çocuk kitaplarında yer alıp almadığını tespit etmek amaçlı bir çalışma yapılmasının bu etik anlayışın ülkemizde de gündeme gelmesi için uygun olacağı düşünülmüştür. Noddings derslerde hikayeler kullanmak üzerine yazdığı *The Use Of Stories In Teaching* adlı makalesinde çocuklara sayfalarca anlatılan bir konuyu, etkileyici bir hikaye ile gündeme getirip üzerine tartışmalar yapmanın çok daha anlamlı ve işlevsel olacağını ifade etmiştir. Duyarlılık kavramının öğretim programlarımızda da yer alan bir değer olması ve pek çok değere temel olacak düzeyde merkezi bir değer konumunda olması nedeniyle çocuk kitaplarında bu kavramın vurgulanması önemli görülmektedir.

Günümüzde çocuk kitaplarının bireylerin pek çok yönden gelişimine katkı sağlayan bir araç olduğu birçok uzman tarafından kabul edilen bir gerçektir. (Şirin,2000; Turla, 2006; Dilidüzgün, 2007; Sınar Çılgın, 2007; Sever,2013; Yavuzer, 2017). Son dönemde önemi giderek artan resimli ve resimsiz çocuk kitapları hakkında en önemli husus çocukların doğru kitaplarla buluşması, iyi bir okur olma yolunda doğru adımlar atmasıdır. İyi bir çocuk kitabında didaktik öğelerin bulunmaması önemli bir ölçüt olarak kabul edilmektedir ancak kitapların içerdiği mesajlar ve temalar da gözardı edilmemelidir. Okuyucunun bir kitaptan çıkarımda bulunacağı mutlaka bir şeyler vardır. Bu çıkarımları yaparken küçük yaşta kitaplarla tanışan ve kitap kahramanlarıyla çok çabuk özdeşim kuran çocuklar için karşılaştıkları temalar çok önemlidir. Yerli ve çeviri kitaplar olmak üzere pek çok kitabın bulunduğu bu çoklu ortamda doğru tercihin yapılabilmesi için eğitimciler ve ailelere yol gösterici çalışmaların bulunması da oldukça önemli görülmektedir. Bu çalışmada çocuklar ve gençler için yazar Seza Kutlar Aksoy'un çocuk kitaplarında özüne duyarlılık kavramı incelenmiştir.

Bu çalışmanın problem cümlesi; Seza Kutlar Aksoy'un çocuk kitaplarında özüne duyarlılık kavramı yer almakta mıdır? olarak belirlenmiştir.

1.1.2.Alt Problemler

1. Seza Kutlar Aksoy'un çocuk kitaplarında fiziksel yaşam ile ilgili hangi davranış ve durumlara yer verilmiştir?
2. Seza Kutlar Aksoy'un çocuk kitaplarında manevi yaşam ile ilgili hangi tür davranış ve durumlara yer verilmiştir?
3. Seza Kutlar Aksoy'un çocuk kitaplarında mesleki yaşam ile ilgili hangi tür davranışlar ve durumlara yer verilmiştir?
4. Seza Kutlar Aksoy'un çocuk kitaplarında boş zamanları değerlendirme etkinlikleri ile ilgili hangi tür davranış ve durumlara yer verilmiştir?

1.2.ARAŞTIRMANIN AMACI

Nel Noddings'in alternatif bir eğitim yaklaşımı olarak önerdiği ve detaylı olarak anlattığı duyarlılık yaklaşımına ait bir alt boyut olan özüne duyarlılık teması ve alt temalarının Seza Kutlar Aksoy'un kitaplarında incelenmesi amaçlanmıştır.

1.3 ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Son yıllarda giderek önemi artan değerler eğitimi ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde; çocuk kitaplarında duyarlılık değerini kapsamlı şekilde ele alan bir araştırmaya rastlanmamıştır. Yapılan araştırmalarda duyarlılık değerinin genellikle çevreye duyarlılık olarak ele alındığı görülmektedir (Türksoy, 1990; Yalçın, 1993; Temizkul, 1994; Özdemir,1998; Açar, 2010; Aydoğan, 2013). 2004 Türkçe Öğretim Programında belirtilen duyarlılık değeri ise i) tarihsel mirasa, ii) doğal çevreye iii) kültürel mirasa duyarlılık olarak belirtilmiştir. Atalay ise (2017) duyarlılık değerinin içinde sevgi, sorumluluk, sahip çıkma, koruma ve hassasiyeti barındıran bir değer olduğunu ifade etmiştir.

Araştırmanın kuramsal çerçevesini oluşturan Nel Noddings'in duyarlılık yaklaşımı göz önüne alındığında ise duyarlılık değeri sorumluluk, yardımseverlik, dürüstlük, hoşgörü, sevgi, misafirperverlik, fedakarlık, aile birliğine önem verme, nazik olma, empati, selamlaşma, özgüven, adil olma gibi pek çok değere katkı sağlayacak merkezi bir değer olarak ele alınmaktadır. Noddings'in kapsamlı olarak

ele aldığı duyarlılık yaklaşımı altı boyuttan oluşmaktadır. Bunlardan ilki ve en önemlisi kişinin önce kendi bedenine, ruhsal ve manevi ihtiyaçlarına olan duyarlılıktır. Nel Noddins'in özüne duyarlılık olarak tanımladığı bu kavram çocuk kitaplarında incelemek üzere belirlenmiştir.

Bu çalışma kapsamında elde edilecek sonuçlar, hem ülkemizin eğitim alanyazınında yeterince ele alınmayan alternatif bir eğitim yaklaşımının tanıtılması hem de gelecekte kendine ve çevresine daha duyarlı bireyler yetişmesi için kendisine değer veren, ihtiyaçlarını önemseyen, kendisiyle barışık dolayısıyla topluma uyum sağlayarak toplumsal hayatta kendisine bir yer edinen ve doyumlu bir hayat sürebilmek için yapıp etmelerinin farkında olan bireylerin yetişebilmesi için önemli görülmektedir. Bu çalışma sonucunda çocuk kitaplarında bu konunun gündeme gelmesi ile alan yazına önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu çalışmayla çocuklara kitap seçiminde yönlendirici olan aile ve eğitimcilerin de farkındalık kazanması beklenmektedir. Bu nedenle kitaplarında çocuklara vermek istediği iletileri, doğrudan vermeden onları düşünmeye sevk ederek başarmaya çalışan bir anlamda anlattıklarıyla çocukların zihninde soru işaretleri dolaştıran yazar Seza Kutlar Aksoy'un kitaplarını incelemenin anlamlı olacağı düşünülmüştür.

1.4. SINIRLILIKLAR

1. Çalışma Seza Kutlar Aksoy'un resimli çocuk kitapları ve hikaye kitapları ile sınırlıdır.
2. Araştırma Nel Noddings'in duyarlılık etiği çerçevesinde özüne duyarlılık ile sınırlı tutulmuştur.

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. DUYARLILIK ETİĞİ

Bazı kaynaklarda bakım/özen bir kısmında da ilgi /özen olarak Türkçe'ye çevrilen bu etik anlayış, ahlak felsefesinin bazı temel problemlerine kadın bakış açısının verilebileceği cevapları merkezi bir konuma yerleştirerek, ahlak felsefesinde alternatif bir bakış açısı sunmayı başarmış önemli bir yaklaşımdır (Çelik, 2016, s.75).

Bu etik anlayışın ortaya çıkmasına katkı sağlayan ilk sayılabilecek eser Held'e göre (2006) ilk defa Ruddick tarafından 1980 yılında *Maternal Thinking* başlıklı makaledir (Akt. Çelik, 2016). Ardından Carol Gilligan'ın 1982 yılında *Farklı Bir Sesten (In A Different Voice)* adlı kitabı ve sonra Noddings'in 1984 yılında *Duyarlılık: Etik ve Ahlak Eğitime Kadınsı Bir Yaklaşım (Caring: A feminine Approach to Ethics And Moral Education)* adlı kitabı bu etik anlayışın ortaya çıkmasına ve güçlenmesine önemli katkılar sunmuştur. Bu etik anlayışın gelişip bir etik teori olmasına en çok katkı sağlayan, bu konuda en kapsamlı çalışan kişi eğitim filozofu Nel Noddings'tir.

İlk olarak Carol Gilligan'ın "*Farklı Bir Sesten*" (*In A Different Voice*) isimli kitabında ne anlatmak istediğine bakmak, bu ahlak etiğinin anlaşılmasında önemli görülmektedir. Harvard Üniversitesinde Kohlberg'in çalışma grubunda araştırma asistanı olarak çalışan klinik psikolog Carol Gilligan, Kohlberg'in ahlaki gelişim teorisinde ve sonrasında ortaya çıkan çalışmalarda, kadınların genellikle geleneksel düzey ve daha üst düzeylere çıkamadığını ve erkeklere göre daha düşük puanlar

aldığını fark etmiştir ve bunun üzerine kendi çalışmalarına başlamıştır. Gilligan yaptığı çalışmalar sonucunda kadınların da erkekler gibi üç ahlaki düzeyden geçtiği ancak bu düzey ve evrelerde, ahlaki muhakeme ve yargılara temel oluşturan “farklı bir ses” in ortaya çıktığını ileri sürmüştür. Bu, duyarlılığın ahlaki sesidir (Dinç, 2017). Gilligan kadınların Kohlberg’in ahlak gelişim teorisine göre düşük puanlar almasını, bilgisizliklerinden ya da ahlaki gelişim zayıflığından değil onların sahip olduğu duyarlılıktan kaynakladığını ileri sürmüştür. Öte yandan Gilligan’ın çalışmaları kadınlarla mülakata dayalı olduğu için bu farklı sesin, kadınların sesi olduğu da iddia edilmiştir. Ancak bu sesin; bahsi geçen etik anlayıştaki ilgi ve bakımın yalnızca kadınlara has değil erkekler için de geçerli olduğuna Gilligan’ın son çalışmalarında rastlanmıştır (Noddings ve Slote, 2003, Akt. Altıntaş, 2014). Gilligan bu ahlaki sesin cinsiyet odaklı olmadığını şu sözleriyle ifade etmektedir : “Benim tanımlamaya çalıştığım ses, cinsiyet temelli değil, tema merkezli olarak nitelenebilir. Bunun kadınlarla olan ilişkisi ampirik gözlemlerime dayanmaktadır. Fakat bu ilişki mutlak değildir. Kadın ile erkekler arasındaki farklılığa işaret etmek için sunulmuştur.” (Gilligan, 1982, s.2)

Gilligan (1982) yaptığı çalışmalarda kadınların herhangi bir ahlaki ikilemle karşılaştıklarında erkeklerden farklı olarak adalet ve bireysel özerklik anlayışına göre değil kişiler arası ilişkileri göz önünde bulundurarak karar verdiklerini gözlemlemiştir. Gilligan, kadınların ahlaki kararlar verirken duygularıyla hareket ettiklerini dolayısıyla bağlamsal düşündüklerini ifade eder.

Gilligan’ın geliştirdiği ahlak gelişim teorisine göre, esas olan duyarlılığın merkezde olduğu ilişkiler kurmaktır. Bu anlayışa göre Kohlberg nasıl ki ahlaki gelişmişliği haklar ve kurallar çerçevesinde şekillendirdiyse, duyarlılık göstermenin temelinde bir ahlak anlayışı da sorumluluklar ve ilişkiler etrafında şekillenmiştir (Gilligan, 1982).

Duyarlılık etiğine fikirleriyle önemli katkılarda bulunan en önemli isim çalışmamızda fikirlerini temel aldığımız eğitim felsefesinde önemli çalışmaları bulunan filozof Nel Noddings’tir. Noddings yaklaşık 23 yıl matematik öğretmenliği yapmıştır. Bu süreçteki deneyimleri onun daha sonraki akademik çalışmalarına önemli katkılar sağlamıştır. Noddings 1984 yılında çıkardığı *Duyarlılık: Etik ve Ahlaki Eğitime Kadınsı bir Yaklaşım (Caring : A Feminine Approach to Ethics and Moral Education)* adlı kitabıyla duyarlılık etiği denilen anlayışı feminist etik

bağlamında inceleyerek fikirleriyle ses getiren ve bu konuda en kapsamlı çalışmalara sahip eğitim kuramcısıdır.

Noddings (1984) ahlaki kararlar verirken her durumda “Benim yapmak zorunda olduğumu sen de yapmalısın.” Şeklinde aynı kararları vermenin nadiren mümkün olabileceğini ifade eder. Çünkü karşılaşılan her durum biriciktir ve bu nedenle kuralların evrensel olması mümkün değildir (Akt. Altıntaş, 2014). Noddings’e göre ahlaki kararlar alırken ilişkiler esastır. Ve ilişkide “caring” kavramı önem taşır. Caring sözcüğü Türkçe’de duyarlılık, başkalarını önemseme, yardımseverlik, diğergamlık olarak birden fazla sözcükle karşılanabilir. Bu çevirilerden duyarlılık kabul edilecek olursa Noddings’e göre duyarlı ilişkilerin temelinde duyarlı davranan ve kendisine duyarlı davranılan iki kişi vardır (Kesgin, 2015). Her insan doğumundan ölümüne kadar başkalarının ilgisine, duyarlılığına ihtiyaç duyar. Noddings’ e göre bir kimsenin ihtiyacına cevap vermek doğal olarak kendiliğinden ortaya çıkan bir davranıştır (Noddings, 1984). Ancak zaman içinde toplumsal değişimin getirdiği ahlaki değerlerde de birtakım zayıflamalar görülmektedir. Noddings insanın doğasında olan bu duyarlılığın devam etmesi için birtakım öneriler geliştirmiştir. Nel Noddings’in geliştirdiği bu ahlak anlayışında duyarlılık için sabit uygulamalar, kurallar yer almaz. Üzerinde durulması gereken en önemli kural karşılıklı duyarlı ilişkilerin tesis edilmesidir. Bir duyarlılık ilişkisinde, ilişkiler genellikle karşılıklıdır. Bir kişi, kimi zaman duyarlı davranan durumunda iken kimi zaman kendisine duyarlı davranılan konumunda olabilir. Bu durum yalnızca (Noddingsin eşit olmayan ilişkiler olarak bahsettiği) anne-çocuk, öğretmen-öğrenci ve doktor-hasta ilişkilerinde değişiklik gösterebilir. Çünkü bu ilişkilerde bir tarafın bakıma ve ilgiye muhtaç tarafı ağır basmaktadır.

Diğer etik teoriler gibi yalnızca bireyselliğe ve akla dayalı akıl yürütmeler yerine ilişkiler ve duygular göz önünde bulundurularak yapılan akıl yürütmeye dayalı olan bu etik anlayışta, neredeyse tek bir prensip vardır: “Her zaman duyarlılık ilişkilerini kuracak, sürdürecektir ve geliştirecek şekilde hareket et.” (Noddings, 2016).

Nel Noddings (2016) bu etik anlayışta üç önemli husus üzerinde durur, Bunlar ;

İlk olarak duyarlılık ilişkisinde yer alan duyarlı davranan ile kendisine duyarlı davranılan tarafların durumları anne-çocuk, öğretmen-öğrenci ve doktor-hasta gibi eşit olmayan durumlar hariç sabit değildir. Eşit ilişkilerde; örneğin arkadaşlık

ilişkileri, meslektaşlarla olan ilişkiler ve komşuluk ilişkilerinde bu durum değişiklik gösterebilir. Eşit ilişkilerde kendisine duyarlı davranılan, ilgi gösterilen bir kişi farklı bir durumda duyarlılık gösterebilir. Eşit olmayan ilişkilerde ise kendisine duyarlılık gösterilenin, duyarlılık gösterene karşı gördüğü ilgiye cevap vermesi de bir tür karşılıktır. İkinci olarak Noddings bu etik anlayışın kadınlarla yapılan mülakatlar sonucu geliştirildiği için “kadınsı” olarak nitelense de etik bir anlayış olarak kadınların etiği olarak düşünülmemesi gerektiğini söyler. Çünkü hem kadınlar hem erkekler bu karşılıklı duyarlılık ilişkilerinde yer alır. Üçüncü husus, duyarlılık etiğiyle ilgili ortaya çıkan endişelerden biri, bu ilişkinin kendisine duyarlılık gösterilen kişi tarafından suistimal edilmesidir. Burada kastedilen suistimal, sürekli bir tarafın ihtiyaçlarının karşılanması, onunla ilgilenilmesi beklentisidir ancak kendisinden beklenen duyarlı davranışları göstermemesidir. Noddings bu duruma karşılık “Eğer hem erkek hem kız çocukları yani tüm çocuklar donanımlı bir duyarlı davranan ve kendisine duyarlı davranılan olarak yetiştirilirse bunu sömürme ender görülecektir.” Diyerek duyarlılık konusunda nitelikli bir eğitim verilmesinin önemine vurgu yapmaktadır (Noddings, 2016).

Uzun yıllar öğretmenlik yapmış ve okullarda yaşanan ahlaki sorunları, bunlar için üretilen çözümleri çok iyi gözlemleyen Noddings *Okullarda Duyarlılığın Zorluğu: Eğitime Alternatif Bir Yaklaşım* (*The Challenge to Care In Schools: An Alternative Approach to Education*) adlı kitabında duyarlılık etiğinin eğitim ortamlarında nasıl uygulanacağını anlatmıştır. Noddings, bu kitapta eğitim sistemi içinde hem müfredat hem okul ortamlarında duyarlılık etiği bağlamında köklü değişikliklerin yapılması gerektiğini ileri sürmüştür. Noddings öğrencilere erdemlerin listelendiği bilgileri aktarmak yerine, onları sürece bizzat dahil ederek oluşturulan bir eğitim anlayışının, ahlak eğitime katkısının çok daha fazla olacağına inanmaktadır. Ona göre okullarda eğitime ayrılan sürenin en az yarısı duyarlılıkla ilgili meselelere ayrılmalıdır. Noddings okullarda duyarlı ilişkiler tesis etmenin önemine vurgu yaparken sabit bir uygulamadan bahsetmez. O yalnızca duyarlı ilişkiler kurulması için gereken ihtimamın gösterilmesini ve bu konuda eğitimcilerin hatta tüm okul personelinin elini taşın altına koymaları gerektiğinden bahseder ve ahlak eğitime yönelik şunu söyler: “Yapmamız gereken ve benim defalarca vurguladığım şey, Glover’in insani tepki dediği ahlaki duyarlılıkları eğitmektir” (Akt. Noddings, 2006). Noddings geliştirdiği bu duyarlılık yaklaşımının

eğitim ortamında uygulanabilmesi için dört önemli unsur belirlemiştir. Eğer bu dört bileşen okullarda titizlikle gerçekleştirilirse duyarlı ilişkilerin tesis edilebileceğini söylemiştir. Bu bileşenler Model olma, Diyalog, Pratik, Onaylamadır (Noddings, 1992).

Model olma; Noddings öğrencilere duyarlı ilişkiler kurmanın öneminden bahsetmek, bununla ilgili açıklamalar yapmak veyahut onlara okumaları için çeşitli bilgi yapıları vermek yerine onlarla kurduğumuz ilişkide duyarlı davranışlarımızla model olmanın çok daha etkili olacağından bahseder. Ancak bunu yaparken de tek amacımız öğrencilere duyarlı ilişkileri öğretmek olmamalıdır, davranışlarımızla doğal, gerçekçi ve samimi olmamız gerekir. Öğrenciler, onlara duyarlı davranıldığında, kendilerini önemli ve özel hissedecekler sonrasında onlar da duyarlı ilişkiler kurmaya özen göstereceklerdir. Goleman (2005)'a göre öğrenciler öğretmenlerini birçok yönde örnek aldığı gibi duygusal başa çıkma ve bilişsel dengelenme yollarını da yine öğretmenlerini model alarak kazanabilirler (Akt. Seyrek, vd. 2016).

Noddings (2010)'e göre öğrencilerde duyarlılığın içselleştirebilmesi için öğretmenler her durumda duyarlı davranmayı ihmal etmemelidir. Örneğin bir öğretmen, çatışma durumunda, mağdur olan tarafa gösterdiği duyarlılığı mağdur eden için de göstermelidir. Burada gösterilmesi gereken duyarlılık, mağdur olanın yaşadığı zorluğa mağdur edenin de bu davranışa neden olan ahlaki gelişim problemine yönelik olmalıdır. Genellikle bizler zorba tarafı ihmal ederiz oysa duyarlılık ilişkisinin tesis edilmesi için her iki tarafla da ilgilenilmelidir. Böylece duyarlı davranışlara doğru bir model ortaya konarak öğrencilerin bu anlamda gelişimleri sağlanır (Akt. Altıntaş, 2014).

Diyalog; Daha önce duyarlılığın oluşması için ilişkinin esas olduğundan bahsedilmiştir. Bir ilişkinin oluşması için de diyalog kurulması gerekir. Bu diyalog rastgele edilen sohbetler değil, karşımızdakini algılama durumudur, Noddings bu algılamayı “meşguliyet” olarak ifade eder. Bir duyarlılık ilişkisinde en temel öğelerden biri ilişki kurduğumuz kişiyle diyalog halinde olmak, onun her şeyiyle meşgul olmaktır. Duyarlı davrandığımız, kendisiyle meşgul olduğumuz kişi bu diyalog sayesinde bize geribildirimler verir. Bu da daha iyi bir duyarlılık ilişkisi için önemli bir yol göstericidir.

Noddings'in model olma üzerinde ısrarla duruşunun nedeni çok açıktır. Bir öğretmen öğrencilerine, çevrelerinde bulunan kendileri dahil olmak üzere etkileşim içinde oldukları her şeye duyarlı olmanın öneminden bahsediyor ancak yan sınıfta yardıma ihtiyaç duyan bir meslektaşına kendince haklı sebeplerle duyarsız kalıyorsa veya yaşadığı bir çatışma durumunda kendini haklı gördüğü için öğrencisinin duygularını göz ardı ediyorsa o öğretmenin ne kadar etkili bir duyarlılık eğitimi vereceği sorgulanmalıdır.

Pratik (Uygulama) ; Noddings ahlak eğitiminde uygulamanın da son derece önemli olduğunu belirtmiştir. Öğrencilere gözlem yapma ve birebir deneyimleme imkanı verilen duyarlı davranışları, ahlaki bir beceri haline getirebilmeleri için fırsatlar oluşturulmalıdır. Bu sayede öğrenciler ilişki kurduğu kişiyle nasıl meşgul olması gerektiğini ve nasıl duyarlı davranışlar sergileyeceğini deneyimleyerek öğrenecek, bu süreçte karşılaşılan zorlukların farkına varacaktır. Öğrenciler bu süreci yetişkinlerle birlikte deneyimlemelidir (Noddings, 2016).

Noddings (2002) öğrencilerin duyarlı davranmayı öğrenebilmeleri için bu tür ilişkilerin kurulacağı etkinlikler içinde yer almalarının çok önemli olduğunu söyler, ancak Noddings iki tür duyarlılık olduğunu ve bunların karıştırılmaması gerektiğini de vurgular. Birincisi; bir erdem olarak duyarlılık diğeri bir ilişki biçimi olarak duyarlılıktır. Bir erdem olarak duyarlılıkta kişi bu değer ahlaki bilgisine sahiptir ve bunu bir ahlaki ödev olarak görmektedir. Bir ilişki biçimi olarak duyarlılıkta ise bir ödev güdüsü olmadan kendiliğinden ortaya çıkan bir duyarlılık vardır. Noddings'in ahlak eğitimi anlayışında oluşturmaya çalıştığı şey ikincisidir. Ancak kendiliğinden ortaya çıkması istenen duyarlılık için önkoşul, duyarlılığın başta bir erdem olarak görülmesiyle ortaya çıkan davranışlardır. Ahlaki eğitimde öğretmenlere düşen görev insanların doğasında olan bu duyarlılığın gelişip yayılması ve birbirlerine karşı içsel bir motivasyonla ortaya çıkması için fırsatlar sunmaktır.

Onaylama; onaylamada önceden belirlenmiş ideal davranışların onaylanması söz konusu değildir. Bu ideal herkes için değişebilir. Bu nedenle karşılaştığımız her birey için ortaya çıkmaya hazırlanan duyarlı bir davranış fark ettiğimizi hissettirmeliyiz. Doğru olduğunu düşünmediğimiz davranışları onaylamayız ancak o davranış arkasında yer alan niyet iyiye bunu belirtmek, onaylamak gerekir. Bunu “Biliyorum, arkadaşına yardım etmeye çalışıyordun.” Gibi bir cümleyle

başlatabiliriz. Birey burda neyi onaylayıp neyi onaylamadığımızı açıkça anlayacaktır. Noddings (2016)' e göre “onaylama, bizi daha iyi bir özün bakış açısına taşır.”

Noddings (2016) ayrıca onaylanmanın gerçek anlamda etkili olabilmesi için güven ve devamlılığın önemli olduğundan bahseder. Bunun için de öğretmenler ve öğrencilerin karşılıklı istekleriyle birkaç yıl aynı sınıf ortamını paylaşmaları gerektiğini ileri sürer. Öğrencilerin öğretmenlerine güvenmeleri için belirli sürelerle ihtiyaçları vardır. Bu her öğrenci için değişiklik gösterebilir. Bu sürecin sağlıklı bir şekilde devam etmesi ve öğretmen öğrenci arasında güvene dayalı bir ilişkinin kurulması için geçirilen süre önemlidir. Eğitim öğretim sürecinde yapılan çalışmaların başarılı olması için öğretmenlerle öğrenciler arasındaki duygusal bağ ve sosyal ilişkiler önemli bir etkidir. Öğretmenler mesleki bilgileri yanında kişisel özellikleriyle öğrenci başarısını önemli ölçüde etkilemektedir (Temel ve Aksoy, 2001).

Noddings öğrencilere duyarlı ilişkiler kurmayı öğretebilmek için 4 ögeden bahsetmiş ve bu dört unsurun olduğu ortamlar oluşmazsa duyarlılık anlayışını tesis edilemeyeceğini belirtmiştir. Ancak bu etik anlayışın ilişki, diyalog esaslı olması, kurulan her ilişkinin farklı olması ve plansız şekilde ortaya çıkması nedeniyle sabit kurallardan bahsetmenin mümkün olmadığını da eklemiştir. Bu konuda yapılacaklar bellidir, genel çerçeveye bağlı kalmak şartıyla her koşulda öğrencilere duyarlı davranarak onlarla ilgilenmek ve bunu tüm okul iklimine yaymaktır. Böylece duyarlılığın temel alındığı bir pedagojik yaklaşımın benimsenmesiyle eğitim ortamında öğrenciler akademik anlamda gösterdikleri gelişimin yanısıra; ahlaki anlamda da gelişim gösterebilir (Hao, 2011). Lipsitz (1995)'e göre okullar yalnızca bilgi öğrenilen yerler değil aynı zamanda ahlaki yaşamların inşa edilceği yerlerdir.

Noddings'in duyarlılık anlayışı zaman zaman empati ile karıştırılmaktadır. Held'e göre ilgi etiğinde ahlaki davranışı yönlendiren duygular, sempati, empati, hassasiyet ve duyarlılık gibi belirli temel duygulardır (Akt. Çelik, 2016). Duyarlılık içinde empatik tepkileri barındırır da empatiden farklıdır çünkü empatide insan kendi hislerinden başkalarının hislerine yönelir oysa duyarlılık kavramında her iki tarafı da içine alan bir süreç ve karşısındaki insanın ihtiyaçlarını karşılamak için onunla ilgilenme, ona yönelme durumu vardır.

Noddings duyarlı olan ya da olmayan ilişkilere örnek oluşturabilecek etkili bir materyalden de bahseder: Hikayeler. İyi öğretmenlerin derslerinde her zaman

hikayeler kullandıklarını ve anlaşılabilirliği sağlamada bu hikayelerin tartışmalardan ve açıklamalardan çok daha etkili olduğunu belirtmiştir. Ancak bu hikayeler ciddi bir eğitim sürecine mola vermek olarak algılanmamalıdır. Daha ziyade ders planı yaparken ve ders esnasında sürecin önemli bir parçası olmalıdır. Çünkü hikayeler hem verdikleri mesajlarla hem de tekrar tekrar kullanılabilme özelliğiyle de işlevseldir (Noddings, 1997). Noddings hikayelerin gücünden bahsederken şu örneği verir:

“Öğretmenler sıkıcı metinler arasında salınıp durmak yerine, önde gelen kitaplardan, öğrencilerin savaşın korkunçluğunu ve gerçek savaş tecrübesiyle birleşen askeri eğitimin insanın ahlaki kaynaklarını nasıl yok ya da tahrip ettiğini anlamalarını sağlayan bölümler seçmelidir. Jonathan Glover’ın *Humanity (İnsanlık)* adlı kitabından seçilecek bir bölüm, en “uygun” metnin başarabileceğinden çok daha sahici bir eğitim sağlayacaktır.” (Noddings, 2006, s. 189).

Öğretmenlerin derslerinde faydalanabileceği beş tür hikaye belirler. Bunlar; tarihsel hikayeler, biyografik hikayeler, edebiyatın kullanılması, kişisel hikayeler ve esprili hikayelerdir (Noddings, 1997). Noddings bu hikayelerle öğrencilerin eğitim öğretim sürecine aktif şekilde dahil olacağını söyler ve eğitimde öykülerin kullanılmasına gerekçe olarak şu üç çıkarıma ulaşır: i) Hikayeler öğrencilerin kültürel okuryazarlığına önemli katkı sağlar, ii) Hikayeler bir sunum oluşturur ve bu nedenle kullanılmalıdır. iii) Hikayeler öğrencilerin ilgi alanlarını genişletir ve anlaşılması güç konuları evrensel yaşam sorunlarıyla ilişkilendirmeyi sağlar (Noddings, 1997).

Noddings hikayelerin tüm derslerde kullanılabileceğini söyler. Duyarlı ilişkiler kurmak için de yararlanılması gereken kaynaklardan biri olarak öyküleri gösterir. Bu konudaki başarı öğretmene bağlıdır. Nasıl ki ilkokul öğretmenleri buldukları en küçük nesneyi bir materyale dönüştürmek üzere topluyorsa öğretmenler de okudukları hikayeleri derslerle ilişkilendirmek üzere çalışmalıdır (Noddings, 1997).

İlgi etiği ortaya koyduğu fikirler ve iddialarla eğitim, sağlık, çocuk gelişimi ve bakımı, etik ve adalet tartışmaları gibi pek çok alanı etkileyebilmiştir (Mutlu, 2018). Noddings *Okullarda Duyarlılığın Zorluğu: Eğitime Alternatif Bir Yaklaşım (The Challenge to Care In Schools: An Alternative Approach to Education)* adlı kitabında geliştirdiği etik anlayışı temel alarak okullardaki karakter eğitim programlarına alternatif bir ahlak eğitim yaklaşımı sunmuştur. Ona göre eğitimin

öncelikli amacı yetkin, şefkatli, sevecen ve sevimli insanların büyümesini teşvik etmek olmalıdır (Noddings, 1992). Bu anlayışla öğretmenlere, yöneticilere anne ve babalara önerilerde bulunduğu kitapta çocuklara ve gençlere öncelikle kendilerine ardından en yakın çevresindeki kişilere, diğer insanlara, hayvanlara, bitkilere, dünyaya, eşyalara, ve düşüncelere duyarlı olmayı öğretmemiz gerektiğini anlatmıştır.

2.2. BİR DEĞER OLARAK DUYARLILIK VE ÖZÜNE DUYARLILIK

Duyarlılık, duyarlı olma durumu, duygunluk, hassaslık anlamlarına gelmektedir (TDK, 2018). Yaygın kullanıma bakıldığında ise fedakarlık, yardımseverlik, hoşgörü, empati, saygı, sevgi gibi değerler akla gelmektedir. Alanyazına bakıldığında ise tanımlar şöyledir:

Psikoloji alanyazında önemli çalışmaları bulunan Neff (2003)'e göre duyarlılık, bireyin diğer insanların acılarını, sıkıntılarını, sorunlarını yargılamadan ve bu sıkıntılarla özdeşleşip kendini de bunaltmadan nezaketle ele alıp bu gibi durumları paylaşmaktan kaçınmaması; bu insanların zor durumlarının iyileşmesi için onlara yardımcı olmasını, sevecenlik ve paylaşımların bilincinde olmasını içeren, duygu, düşünce ve davranış halini ifade etmektedir (Akt. Seyrek vd., 2016).

Gilbert (2005) ise “kendinin ve başkalarının iyi olmasını önemseme empati, sempati, strese karşı tolerans yargılayıcı olmayan bir üslup kendinin ve diğerlerinin durumuna karşı hassasiyet sergileme” olarak açıklar.

Williams (2008)'a göre duyarlılık, bize ötekine ait olanları deneyimleme ve böylelikle o kimseye el uzatmayı öngörmektedir (Akt. Seyrek, vd., 2016).

Bu tanımlara bakıldığında duyarlılık kavramına ilişkin yapılan tanımlar genellikle merhamet, fedakarlık, empati, sempati ile açıklanmaktadır. Bütün bunlar içinde bir “umursama” barındırmaktadır. Duyarlılık bir değer olarak öğretim programlarımızda da yer almaktadır. 2005 Türkçe Öğretim Programında duyarlılık değeri üç boyutta ele alınmıştır: i) tarihsel mirasa ii) doğal çevreye iii) kültürel mirasa duyarlılık. 2018 Türkçe Öğretim Programında yapılan değişiklikle on tane kök değer belirlenmiştir. Bu listede duyarlılık yer almasa da duyarlılığa temel oluşturabilecek sevgi, saygı, yardımseverlik, dostluk gibi değerler yer almaktadır.

Nel Noddings'in "caring" ile ifade ettiği durumlar, insanın kendisine ve kendisi dışında var olan (aile, arkadaşlar, tanımadığı insanlar, hayvanlar, bitkiler, eşyalar, dünya, düşünceler) her şeyi fark etmesi, bu fark edişini ilgiye dönüştürerek, ilgilendiğı şeyin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik tüm çabalarıdır. Türkçe'de bu anlamları barındıran en uygun kavram olarak "duyarlılık" belirlenmiş ve bu kullanımın uygun olacağı düşünülmüştür. Noddings tanımında yer alan tüm varlıklara duyarlı davranmayı, okullara alternatif bir ahlak eğitim anlayışı olarak önerdiği kitabında bölümlere ayırarak anlatmıştır. İlk olarak özüne duyarlılık değerine ilişkin tavsiyelerde bulunmuştur. Çünkü ona göre insanın çevresinde yer alan her şeye duyarlı oluşu kendine duyarlı olmasından yansıma bulur. Nasıl ki duyarlılık birçok değere temel teşkil ediyorsa, özüne duyarlılık da diğer duyarlılıkların merkezinde yer alan önemli bir değer olarak görülmektedir (Noddings, 1992).

Bu araştırmanın konusunu oluşturan özüne duyarlılık (*caring for self*) kavramı; ilgili alanyazın incelendiğinde öz duyarlılık yanında -içerdiği konular bakımından- benlik saygısı, öz şefkat, öz saygı terimleriyle ilişkili olan geniş bir kavram olduğu görülmektedir. Birçok eğitimci, psikolog ve araştırmacı Nel Noddings'in özüne duyarlılık kavramına benzer kavramlardan bahsetmiş ve bireyin hem kişilik hem ruhsal gelişiminde önemini vurgulamışlardır (Neff, 2003; Ulusoy ve Dilmaç, 2012; Yumru, 2012). Özüne duyarlılık kavramının daha iyi anlaşılabilmesi için onunla ilişkili olan benlik ve ilgili diğer kavramların incelenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Benlik, varoluşsal anlamda insanları birbirinden ayıran ve bu ayrımı ortaya koyan kısaca bireyi kendisi yapan en temel oluşumdur ve hem felsefe hem psikolojide benlik (self) terimi ile karşılanmıştır (Arıca, 1999). Self kelimesinin Türkçe karşılığı, Öztürk (1997) 'e göre kendilik veya öz; Yörükoğlu (1989) 'na göre ise benlik olarak belirtilmiştir (Akt. Ulusoy ve Dilmaç, 2012). Benlik saygısı, kişiliğin önemli bir parçasını oluşturmaktadır ve bireyin hayatının tüm yönlerini de etkileyecek kadar hayatının merkezindedir. Öyle ki kişilik gelişiminde önemli bir yere sahip ve bireyin algı, duygu, düşüncelerinin bütünü oluşturan benlik saygısı, bireyin sosyalleşmesinde önemli rol oynamaktadır (Hamarta, 2004). Birey kendine saygısı ölçüsünde etrafındakilerle kurduğu ilişkide başarılı olabilmektedir. Yumru (2012)'ya göre insanoğlunun bireye, çevreye, doğaya, hayvanlara duyarlılıkla yaklaşması, barışçıl çözümler üretmesi ve kendini gerçekleştirebilmesi için öncelikle

kendi benliğini bulması gerekir. Düşük benlik saygısına sahip bir birey kendine güven duymadığı gibi başkalarının da duygularını önemsemeyen bir tutum geliştirir (Ulusoy ve Dilmaç, 2012). Robinson (2018) ise insanın özünü bulmasını , huzur ve sonsuz başarı için çok önemli olduğunu söyleyerek kendini gerçekleştirme potansiyelinin ancak bu sayede gerçekleşeceğini dile getirmiştir. Benzer şekilde Noddings de okullara alternatif bir eğitim yaklaşımı olarak önerdiği duyarlılık yaklaşımında bireyin çevresine duyarlı olmasının, öncelikle özüne duyarlı olmasına bağlı olduğunu ifade etmiştir. Bu açıdan bakıldığında özüne duyarlılık ile benlik (öz) saygısının birbiriyle örtüşen kavramlar olduğunu söylemek mümkündür.

Özüne duyarlılık ile yakından ilişkili olan diğer kavram ise öz şefkattir. Öz şefkat (self compassion) ile ilgili psikoloji alanyazınında en kapsamlı çalışan isimlerden biri Neff Kristin'dir. Neff (2003) öz duyarlılık kavramını “bireyin acı ve sıkıntı çekmesine neden olan duygularına açık olması, kendine özenli ve sevecen tutumlarla yaklaşması, yetersizlik ve başarısızlıklarına karşı anlayışlı ve yargısız olması ve yaşadığı olumsuz deneyimlerin insan yaşamının bir parçası olduğunu kabul etmesi” olarak tanımlamıştır (Akt. Cuğ, 2015).

Neff'in öz duyarlılık kavramı ile bireyin duygusal yönünü ihmal etmeden kendine yönelik anlayışlı ve olumlu bir tutum belirlemesi anlatılmak istenir. Bu, bireylerin sağlıklı bir kişilik gelişimi için son derece önemli görülmektedir. Öz duyarlılığı yüksek olan birey yaşadığı olayları değerlendirirken, kendisi hakkında yorum yaparken anlayışlı bir tutum benimseyecektir. Bu durum kişinin iyi hissetmesini sağlar. Aksi halde başına gelen sıkıntılarda tek sorumlunun kendisi olduğunu düşünen biri, sürekli kendini suçlayan olumsuz bir ruh haline bürünebilir. Neff (2003)'e göre öz-duyarlılığın yaşam doyumu, mutluluk, pozitif duygular ve psikolojik iyi olma ile arasında olumlu bir ilişki vardır (Akt. Cuğ, 2015).

Noddings, özüne duyarlı olmayı kişinin iyi bir ruh haline sahip olması için değil aynı zamanda daha anlamlı bir hayat yaşaması için de önemsemektedir. Noddings psikolojiden farklı olarak özüne duyarlı olmanın önemini felsefik bir temelle ilişkilendirmiştir. Herhangi bir şeyi yaparken herkes yaptığı için mi yapıyoruz yoksa en doğrusu o olduğu için mi? Noddings insanların küçük yaştan itibaren bu sorgulamaları yapmalarının daha anlamlı ve doyumlu bir hayat yaşamaları için önemli görmektedir. Noddings bir insanın hayatını anlamlı bir şekilde yaşayabilmesi, varoluşunu anlamlı bir şekilde temellendirebilmesi için özüne

duyarlı olmayı çocukluktan öğrenilmesi gereken bir kişilik özelliği, bir değer olarak kabul etmektedir. Bu nedenle bu öğretinin okullarda öğrencilere kavratılması için eğitimcilere, anne ve babalara bunun nasıl yapılacağı ile ilgili tavsiyelerde bulunmaktadır.

Çocukların erken yaşlarda itibaren kendilerini tanımaları ve anlamalarının, benlik saygılarının artmasına kendilerine karşı duyarlı ve şefkatli olmalarına önemli ölçüde katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çocukların kendilerini tanıması ve anlamasına, olumlu kişilik özellikleri kazanmasına katkı sağlayan araçlardan birinin de kitaplar olduğu düşünülmektedir. Sınar Çılgın (2007)' a göre iyilik, dürüstlük, çalışkanlık, yardımseverlik, paylaşma, hoşgörü, özveri gibi hem ideal birey olmak hem de toplum hayatına uyum gösterebilmek için gerekli olan pek çok değer ve davranış kitaplar vasıtasıyla kazanılır. Çocuk kitaplarının bu işlevi ancak nitelikli eserlerle mümkündür. Yörükoğlu (2016) iyi çocuk kitaplarında aranması gereken nitelikleri sıralarken iyi bir kitabın çocuğun kendini tanımasına, kişiliğini geliştirmesine katkı sunması gerektiğini belirtmiştir. Çocuk kitaplarında özüne duyarlılık ile ilgili temaların yer alması çocukların kendilerini tanıma, anlama ve kendileri için özverili davranışlar sergilemesinde etkili olabilir.

Noddings duyarlılık yaklaşımını, okullara alternatif bir eğitim yaklaşımı olarak önerdiği kitabında duyarlılık değerini altı boyutta ele almıştır. Bu çalışmada duyarlı bir insan olabilmenin ön koşulu olarak bildirdiği özüne duyarlılık, çocuk kitaplarında araştırılmak üzere belirlenen kavramdır. Noddings, çocukların ve gençlerin özüne duyarlı bireyler haline gelmelerine yardımcı olmak için bahsettiği, bireyin özünü oluşturan dört temel ilgileri olduğunu belirtmiştir. Bu dört temel ilgi insan hayatının önemli parçalarını oluşturmaktadır. Bunlar; fiziksel yaşam, manevi yaşam, mesleki yaşam ve boş zamanları değerlendirme etkinlikleridir. Noddings'ın kitabında özüne duyarlı olmak için dikkat edilmesini önerdiği dört ilgi aşağıda açıklanmıştır.

2.2.1. Fiziksel Yaşam

Noddings (1992) kendine duyarlı olmanın çok derin ve kapsamlı bir konu olduğunu söyler. Ona göre önemsedığımız her şey bir anlamda benliğimizle ilgilidir ve benliğimizin ilişkisel bir tanımıyla belirlenmiştir. Noddings'in ilişkisellekle ifade etmek istediği şey insanlarla ilişki içindeyken oluşturulan bir benliğin varlığıdır ve Noddings'e göre bireysel özellikleri bu şekillenmiş ilişkilerden ayırmak zordur.

Bunun yanında hareket halinde olan, yaşlanan, acı çeken bedenlerimizin olduğunu ve bunlar tarafından belirli meslekler ve uğraşlarla ve yeniden oluşturduğumuz bir benliğimiz olduğunu da dile getirmiştir. Noddings benliğimizin önemli yönlerini oluşturan dört kategori belirlemiştir. Bunlar fiziksel yaşam, manevi yaşam, mesleki yaşam ve boş zamanları değerlendirme etkinlikleridir. Noddings öğrencilerin kendilerini daha iyi anlamaları için bu kategorilerin temalar halinde okullarda derslere entegre edilerek öğrenme sürecinin bir parçası haline getirilmesini önermiştir (Noddings, 1992).

İnsanların özüne duyarlı bir yaşam sürebilmeleri için de onların kişilikleriyle bütünleşen ilgi ve ihtiyaçlarının irdelenmesi gerekmektedir. Nasıl bir insan olduğumuzu, insanlarla nasıl bir ilişki kurduğumuzu fark edebilmek için kendi yaşantımıza, bireysel ihtiyaç ve isteklerimize odaklanmamız gerektiği Noddings tarafından dile getirilmiştir. Bireyin toplumsal yaşama uyumu ve refahı için ahlak gelişiminin son derece önemli olduğunu savunan pek çok görüş bulunmaktadır. Noddings'e göre bireyin ahlaki gelişimi ve çevresindeki her şeye duyarlı olabilmesinin temel koşulu önce kendini bedenini, kişisel özelliklerini tanıması, anlaması ve kendi ihtiyaçlarına duyarlı olabilmesine bağlıdır. Kendini sevmeyen, kendine özen göstermeyen bir kimsenin başkasına ne kadar duyarlı olacağı tartışılır. Bu nedenle çocukların erken yaştan itibaren kendilerini tanımaları için onlara fırsatlar sunmak, yapıp etmelerini sorgulamalarını sağlamak gelecek yaşantılarında kendileriyle ve çevreleriyle sağlıklı ilişkiler kurmalarında son derece önemlidir. Bu nedenle Nel Noddings'in okullarda üzerinde önemle durulmasını istediği dört kategoriden ilki bireyin özünü oluşturan fiziksel yaşamdır. Fiziksel yaşam sağlık, beslenme, güvenlik, alışkanlıkları sorgulama, doğum ve ölüm gibi konuları içerir. Noddings okullarda öğretmenlerin sorumluluk alarak çocukların fiziksel yaşamlarına dair alışkanlıklarını gözden geçirmelerini sağlayacak tartışmalar yapmalarının önemli olduğunu vurgulamaktadır. Örneğin okullarda sadece spor ve egzersizle sınırlı kalan beden eğitimi derslerinin kaldırılması gerektiğini ve takım sporları ile yarışma, işbirliğinin tartışıldığı ve analiz edildiği eksiksiz bir eğitim programı oluşturulması gerektiğini söyler. Örneğin çocuklar, spor ve egzersizi sadece yaşlıların sağlık sorunları nedeniyle, şişman insanların da kilo vermek için yapmadığına, sağlıklı kalmak isteyen her insanın spor yapması gerektiğine dair bilinçlendirilmelidir. Ayrıca Nel Noddings spor konusunda önemli bir farkındalık oluşturmak için

çocuklara spor yapmak için illa şık ve pahalı kıyafetler giyilmesinin gerekip gerekmediğinin sorulmasını ister ve bununla birlikte kendi bakış açılarını gözden geçirip bu konuyu tartışmaları gerektiğini ifade eder (Noddings, 1992). Bu tartışma çocukların kendi yapıp etmelerinin altında yatan nedenleri sorgulamalarını sağlayabilir ve alışkanlıklarını değiştirme şansı verebilir. Ayrıca bu konular genellikle öğretim programında yer alan temalarla uygunluk göstermektedir. Bu nedenle bu sorgulamaların derslerde de yapılması kalıcı öğrenmeyi sağlaması bakımından etkili olabilir.

Günlük hayatta insanların birçok şeyi gerçekten doğru olduğunu düşündükleri için mi yoksa alışkanlık olduğu için mi yaptığına dair sorgulamalar yapmalarını isteyen Noddings, insanların kendi yararı için en doğru olanı bulmalarına yardımcı olunması gerektiğini ifade eder, şüphesiz bu konuda okulların ve öğretmenlerin rolü çok önemlidir. Örneğin tüketim konusunda şöyle bir öneri getirmektedir: Televizyonda reklamı yapılan her şey gerçekten almaya değer mi? Noddings bu anlayışa yönelik farkındalık oluşturmak için öğretmenlerin öğrencilerle birlikte reklam egzersizi adını verdiği bir tutum geliştirmelerini ve bir ay boyunca reklamlarda tanıtılan hiçbir ürünü almayarak öğrencilerin bu durumu deneyimlemelerini ister. Bu egzersizin gençleri sorgulamaya teşvik etmek için olduğunu ifade eden Noddings gençlerin kendilerine “Hayatım nasıl olacak, Bunu neden yapıyorum, amacımı gerçekleştirmek için neler yapmalıyım?” gibi sorular sormalarının anlamlı olduğunu vurgular. Ona göre bütün bu süreç kendini anlamanın bir parçasını oluşturmaktadır. Kendini anlamak, kendine değer vermek diğer insanları anlamak ve onlara karşı duyarlı davranabilmek için öncelikli koşuldur. Owen (2005) bu konudaki düşüncesini “Batı’da bireyin ancak kendisini sevdiği taktirde diğer kişileri de sevebileceğine dair çok kesin bir kanı vardır. Eğer kendinize olan güveninizi kaybetmişseniz, kendinizden nefret ediyorsanız veya kendinize saygınız az ise kesinlikle başkalarını sevebilecek durumda değilsinizdir” şeklinde ifade etmiştir (Akt. Goleman, 2005, s.115).

Noddings gençlerin yetişkinlikteki yaşamlarına hazırlık amacıyla gelecekte yapmak zorunda oldukları işlerle eğlence olarak gördüğü etkinlikleri eşleştirebileceğini söyleyerek bu konuda sorumluluk almalarının önemli olduğunu ifade etmiştir. Örneğin evi temizlerken daha fazla güç kullanarak bu sürecin egzersize dönüştürülebileceğini söyler (Noddings, 1992) Ona göre bu tür süreçleri

erken yaşlardan itibaren deneyimlemek çocukları ve gençleri gelecekteki aile hayatının zorluklarına hazırlamak için önemlidir ve bütün bunlar yapılırken de cinsiyet rollerine göre iş bölümü yapılmamalıdır. Ayrıca gençler şu soruları da kendilerine sormayı öğrenmelidirler “Gereksinimlerim bazen bir erdem olarak yerine getirmeye hatta bazen eğlenceye dönüşebilir mi?” (Noddings, 1992). Gençlerin bu sorularla kendilerine ait çıkarımlar yapmaları da oldukça önemli ve olasıdır .

Noddings’in fiziksel yaşama dair üzerinde önemle durduğu konulardan biri de beslenmedir. Çocukların ve gençlerin beslenme alışkanlıklarını gözden geçirmelerini önerir. Ona göre bu konuda ilgisi olan öğrenciler hem estetik ve tarihsel bakımdan hem sağlık açısından bir yemek kitabını ya da restoran menülerini inceleyebilirler bu konuda eleştiri yapabilirler. Ayrıca öğrencilerin, bir besinin saklama koşulları ne olmalıdır, yiyecekler besin değerini kaybetmeden nasıl saklanmalıdır gibi konularda bilgi sahibi olmaları da kendi beslenme alışkanlıkları için önem taşımaktadır. Noddings bunun yanında öğrencilere yemek sofralarının, yemek yemenin yanında insanları bir araya getiren önemli bir işlevi de olduğunu fark ettirilmesinin önemine işaret etmektedir. Noddings fiziksel yaşama dair her şeyin hem entelektüel hem pratik yönleri olduğunu vurgulamıştır. Bütün bunların değerler, alışkanlıklar bağlamında incelenmesi gerektiğini önermiştir (Noddings, 1992).

Güvenlik ile ilgili konular da fiziksel yaşamımıza ait önemli konular arasında yer almaktadır. Noddings öğrencilerin evlerinin ne kadar güvenli olduğuna dair değerlendirmeler yaparak, küçük onarım işlerini yapabilecek düzeye gelmelerinin özüne duyarlılık için önemli olduğunu söyler (Noddings, 1992).

Noddings bireylerin fiziksel durumlarına yönelik çabaların genellikle daha iyi görünmek için olduğunu ifade eder, bu sorgulanması gereken bir durumdur, birey fiziksel görünümüne ne için dikkat etmelidir? İyi görünmenin yanında sağlıklı bir yaşam sürmek için de fiziksel hayatımızı oluşturan öğelere dikkat edilmelidir. Noddings yine okullarda öğrencilerin, sağlığına dikkat etmek için gereken sorumlulukları almalarının önemli olduğunu vurgulamıştır. Derslerde, öğrencilerin sağlığını korumak için nelere dikkat etmeleri gerektiği üzerine tartışmalar yapılmalıdır. Ayrıca çocuklar, sağlık sorunlarını sağlık personeline nasıl iletecekleri konusunda bilgi sahibi olmalıdır. Bunların yanında sağlık masrafları, vergiler vb. konular sınıf seviyelerine göre kapsamı genişletilerek tartışılmalıdır. Hatta bu tür

konularla matematik dersinin ilişkilendirilebileceğini, aritmetiğin sadece matematik dersine ait olmadığı ihtiyaç duyulan her yere ait olduğu söylenerek sağlık harcamalarıyla ilgili hesaplamalar yapılabilir. Bu aslında öğrencilerin kendi problemlerini incelemeleri için de önemli bir teşviktir. Noddings'e göre sosyal problemler dramatik bir öneme sahiptir ve etik meseleleri tartışmak için de önemli birer fırsattır. Ayrıca bu tür etkinlikler kendimiz dışında başkalarına olan duyarlılığa da zemin hazırlayacaktır (Noddings, 1992).

Noddings'in manevi yaşam ile ilgili üzerinde durduğu ölüm konusunun okullarda fiziksel yaşamımızın bir parçası olarak dile getirilmesi gerektiğini ifade eder. Ancak okullarda bu konuya gereken özenin gösterilmediğini genellikle ölümden bahsetmenin sakıncalı bulunduğunu belirtmektedir. Oysa doğum da ölüm de varlığın bir parçasıdır. Her iki konuda da öğrenciler bilgi sahibi olmalıdır. Alan (2005) ölüm konusunda çok küçük yaştaki çocukların ölümü sürekli bir olay olarak düşünmediklerini ifade etmiştir. Bunun nedenini de, çizgi filmlerdeki karakterlerin kafa üstü yere çakıldığı, bedenleri kurşunla delik deşik edildiği halde yeniden ayağa kalktıklarının gösterilmesiyle ölümün geri dönülmez bir durum olduğunun yansıtılmayışı olarak göstermiştir (Akt. Goleman, 2005).

Noddings insanın kendini anlaması için ölüm üzerine de tartışmalar yapılmasının gerekli olduğunu savunur. Ölüm olgusunu tüm gerçekliğiyle kabul etmenin, gençleri erken yaşlardan itibaren ölümden kaçınmak ve kendilerini korumak için motive edebileceğini söylemiştir. Ayrıca ölüm gerçeğini fark etmenin, insanların yaşadıkları süre boyunca hayatta başarı, macera, eğlenceye dair yapmak istedikleri şeylere karar vermeleri ve sevgi dolu ilişkiler kurabilmelerini de sağlayabileceğini ileri sürmektedir (Noddings, 1992). Noddings tüm bu süreçte bir anlamda gençlerden ve çocuklardan birer felsefeci olmalarını bekler. Bireysel kararlarını alırken nelere dikkat ederler, öncelikleri nelerdir bu sorulara yönelik farkındalık geliştirmelerini ister. Bütün bunlar, özüne duyarlı olmanın ilk adımıdır.

2.2.2. Manevi Yaşam

Noddings (1992) okullarda manevi konuların daha sık gündeme gelmesi gerektiğini ve dinlere bir tabu gibi bakılmaması gerektiğini düşünmektedir. İnsanın manevi yönü de onun varlığının bir parçası olduğuna göre böyle konular okullarda

göz ardı edilmemelidir. Manevi yaşamı, insandan ayrı düşünmek olanaksızdır o halde öğretmenler, öğrencilerden gelebilecek dinle ilgili sorulara hazırlıklı olmalıdır. Nasıl ki mitolojik unsurlar entelektüel anlamda öğretiliyorsa dinle ilgili konular da ele alınmalıdır. Din ile mitoloji arasındaki ilişki, din ile siyaset, cinsiyetçilik, ırkçılık gibi önemli konular derslerde incelenmelidir. Bunların yanında öğrenciler din ile ilgili konuları sınıflarda tartışabilir, onlara bu konuda ödevler verilebilir. Bu sayede geçmişten günümüze dini inançların insan faaliyetlerine olan etkisinin gençler tarafından fark edileceği düşünülmektedir. Benzer şekilde din ve sanat, din ve müzik, din ve edebiyat gibi seçmeli dersler verilerek dinin insan yaşamı üzerine etkilerinin daha kapsamlı şekilde ele alınması sağlanmalıdır. Böylece gençlerin yüzyıllardır süregelen olaylarda din olgusunun ne denli etkili olduğunu daha iyi anlayacağı düşünülmektedir.

Noddings (1992) insanın özünü anlaması ve özünün ihtiyaçlarını karşılaması bakımından manevi yaşamına da gerekli özeni göstermesi gerektiğini savunur. Tartışma ve keşfe açık olmanın manevi eğitimin merkezinde yer alması gerektiğini söyler. Ona göre öğrenciler herhangi bir dine körü körüne inanmak yerine gerektiğinde birtakım sorgulamalar yapabilmelidir. Bu durum, öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmesi bakımından da oldukça önemlidir (Noddings, 1992). Bu nedenle Noddings okulların dini bir perspektif oluşturmaları gerektiğini söyler ancak burada bahsi edilen öğrencilere herhangi bir dinin aşılması değildir. Aksine farklı dinler ve inanışlar incelenebilir. Noddings insanların inanıyorsa da inanmıyorsa da bunu aktif olarak düşünmeleri ve bilinçli olarak karar vermeleri gerektiğini savunur. Ayrıca bu konuyu “*Bilinçli Olarak İnanmak ya da İnanmamak İçin Eğitmek*” (*Educating For Intelligent Belief or Unbelief*) adlı bir kitap yayınlarak daha detaylı olarak ele almıştır.

Noddings (1992) manevi yaşama dair yapılacak çalışmaların sadece okul dışı etkinliklerle mümkün olmayacağını belirtmiş ve bu konuda eğitim programlarında ciddi ihmallerin bulunduğunu belirterek manevi eğitimle ilgili konuların müfredata alınması için de çalışılmasını önermiştir. Noddings maneviyat konusunun hem bireysel hem toplumsal açıdan çok önemli olduğunu ve maneviyatın varoluşsal duyarlılığın merkezinde bulunduğunu dile getirmiştir.

2.2.3. Mesleki Yaşam

Noddings (1992) hem zaman geçirmekten keyif aldığımız uğraşlarımızı hem de para kazanmak için mesleki uğraşlarımızı özümüzü oluşturan yansımalarından ortaya çıkan uğraşlar olarak görür. Gelişimsel ve bireysel uğraşlar da yaşamın devamı için kazanç sağlamak üzere yapılan uğraşlar da benliğimizi anlamak için önemli bileşenlerdir. Bu nedenle küçük yaştan itibaren çocukların bireysel ilgi ve yeteneklerini fark edip bu alanda gelişim göstermeleri için imkanlar oluşturmak son derece önemlidir.

Noddings (1992) çocukların herhangi bir şeyle eğlenmek için uğraştıklarında bu sürece isteyerek katıldıkları için önemli kazanımlar elde edeceğini kendi çocukluğundan örnekler vererek ifade etmiştir. Kuzeniyle birlikte on yaşlarındayken beyzbol oynamaya başladıklarını ve bu süreçte hayali takımlar kurduklarını, bu takımlar arasında yapılan mücadeleler ve alınan skorların ortalamasını hesaplamada geliştirdikleri yöntemle daha önce hiç öğrenmedikleri halde ondalık kesirleri kullanmaya başladıklarını sonradan fark etmiştir. Buna ek olarak yaz boyunca oynadıkları birkaç oyun sayesinde matematik becerilerini önemli ölçüde geliştirdiklerini söylemiştir. Noddings bu oyunlarla kendilerini ciddi bir uğraş içinde bulan çocukların her ne yapıyorlarsa bunu gerçekten isteyerek yaptıklarında öğrenmeye başladıklarını ifade etmiştir. Öğrenme sürecini zevkli hale getirmek ve öğrenmenin kalıcılığını artırmak için öğretilecek konunun çocukların ilgilerine göre planlanması, etkinlikler tasarlanması çok önemlidir. Elbette herkes aynı ilgi ve istidatlara sahip değildir o halde çocukların gerçekten nelerle uğraşmayı sevdiklerini bulmaları konusunda yardım almaları önemlidir.

Okullarda standart bir eğitim anlayışında yer alan meslek grupları dışında üstünde çok fazla durulmayan farklı meslekler de çok yönlü bir anlayışla ele alınmalıdır. Bu konuda öğrencilerin bilinçlendirilmesi gerekir. Noddings (1992) ikinci sınıfa giden bir çocuğun tesisatçıdan korkması nedeniyle bu mesleği tercih etmek istemeyişini normal karşılar bu nedenle Adler'in (1982) okulların öğrencileri belirli bir mesleğe hazırlamamalıdır fikrine katılır. Ancak mekanik faaliyetler konusunda gerçekten yetenekli öğrenciler bu meslekleri kapsamlı olarak incelemek için teşvik edilmelidir. Noddings'e göre tüm dürüst mesleklere saygı duyulmalı ve çok değer verilmelidir. "Herhangi bir insan piyano öğretmenliğini, dizel mekaniğini ve sıhhi

tesisatçılığı gururla seçebilir ve bu mesleği tam bir bağlılıkla yapabilir” (Noddings, 1992, s.88).

Noddings (1992) meslekler konusunda okullarda işe yarar bir danışmanlık hizmeti verilmesini gerekli olduğunu vurgulamaktadır. Bu danışmanlık hizmeti öğrencilerin ilgi duydukları meslekleri çıraklık yaparak deneyimleme konusunda süreklilik sağlamalıdır. Bu deneyim sonucunda değişim gerekli görülürse öğrencilerin bu konuda ilgi ve yetenekleri izlenmeli ve gerekli yönlendirme yapılmalıdır. Noddings bir duyarlılık merkezi olarak gördüğü okullarda, öğrencilerin mesleki yaşama dair bilinçlendirilmesinin hayatta ne ile uğraşmaktan keyif aldıklarını keşfetmeleriyle beraber kendilerini anlamada da etkili olacağını belirtmiştir. Ayrıca öğrencileri başarısız olduklarında karşılaçacakları zorluklarla yüzleştirmektense, onların yeteneklerini geliştirerek topluma karşı saygılı bir tutum sergilemelerini sağlamak ve yaşamlarını sürdürebilecekleri pek çok yol olduğunu göstermek çok önemlidir. Noddings (1992)’ e göre asıl üzücü olan insanların bazı konulardaki başarısızlıkları nedeniyle seçim yapma fırsatları olmadığını varsayarak sırf meslek sahibi olmak için yaygın şekilde kabul gören mesleklere mecbur kalmasıdır.

2.2.4. Boş Zamanları Değerlendirme Etkinlikleri

Noddings (1992) mesleki yaşamla boş zamanları değerlendirme etkinlikleri temasının yakından ilgili olduğunu söyler ancak insanların birçoğunun eğlenmeyi mesleklerinden daha ilgi çekici bulduklarını da ekler. Boş zamanları değerlendirme, insanların iş yorgunluğunu ve günlük yaşamlarında yerine getirmeleri gereken birden fazla sorumluluğun vermiş olduğu sıkıntılardan bir kaçış olarak da nitelenmektedir. Noddings’e göre görevlerimizi eğlenceli hale dönüştürerek yerine getirdiğimizde bunun verdiği sıkıntılar biraz olsun azaltılabilir.

Noddings (1992) bütün gençlerin onları neyin dinlendirdiğini ve nelerle yenilenmiş hissettiklerini keşfetmelerinin çok önemli olduğunu söyler. Bunu bilmek, insanların yaşam doyumlarını arttırmaya hayatta ne istediklerini keşfetmelerine katkı sağlayacaktır. Noddings boş zamanları değerlendirme etkinliklerinin insanları gerçekten iyi hissettirmesi ve onların bir ihtiyacını karşılaması gerektiğini söyler. Bu nedenle küçük yaştan itibaren çocukların uğraşırken zamanın nasıl geçtiğini anlamadıkları ve gerçekten vakit geçirmekten keyif aldıkları boş zamanlarını

değerlendirebilecek etkinlikleri bulmaları ve onlara yönelmelerini önemli görmektedir.

Noddings okulun tıpkı mesleki yaşama dair verdiği hizmetler gibi boş zamanları değerlendirme konusunda da benzer işleve sahip olması gerektiğini söyler. Çocukları belirli spor dalları ve eğlenceler için bir kalıba sokmaktansa bu konudaki bakış açılarını genişletecek boş zamanları değerlendirme sınıfları oluşturarak öğrencilerle ilgilenilmelidir. Çocukların boş zamanlarında alışveriş merkezlerinde zaman geçirmek yerine yapabilecekleri çok daha yararlı ve eğlenceli etkinlikleri bulmalarında yapılacak tartışmalar, verilen bilgiler çok yararlı olacaktır. Öğrencilerin yaşamları boyunca uğraşmaktan keyif aldıkları, yorulduklarında dinlenmek, zorlu zamanlarda iyi hissetmek için başvurdukları faaliyetleri keşfetmelerine yardımcı olma konusunda okullar, öğretmenler ve ailedeki yetişkinler sorumluluk almalıdır. Çocuklara alışlagelmiş şekilde hayatlarının en iyi yıllarını yaşadıklarını söylemek Noddings'e göre büyük bir hatadır. Bunun yerine çocuklarla bu iyi zamanları için planlama yapmak çok daha mantıklıdır. Çocukları sıkılganlık ve hoşnutsuzlukla suçlamak yerine onlarla gerçekten ilgilenmeli ve onları gerçek anlamda rahatlatacak etkinlikler bulmalarına yardımcı olunmalıdır (Noddings, 1992).

Noddings'in bireyin özüne duyarlı olmasında, belirlediği dört kategoride de sürekli olarak üzerinde durduğu şey düşünmek ve sorgulamaktır. İnsanın ihtiyaçlarını kendi kendine yaptığı sorgulamalarla bulması ve karşılaması ona göre çok önemlidir. Noddings özüne duyarlılığı oluşturan tüm bu kategorilerde insanların kendilerini yeniden yapılandırdıklarını belirtir. Benliğin ilişkisel yönünü de vurgulayan Noddings kendini anlamanın başkalarıyla kurduğumuz ilişkide son derece etkili olacağını ifade etmiştir. İnsanların kendilerine duyarlı davranırken başkalarından tamamen soyutlanamayacaklarını ifade etmiştir (Noddings, 1992). Çünkü Ona göre yakın çevremize duyarlı olmak derin bir anlamda özüne duyarlı olmanın bir uzantısıdır ve kendini anlama tüm özverili girişimlerin temelidir (Noddings, 1992, s.90).

2.3. ÇOCUKLUK VE ÇOCUK EDEBİYATI

Şirin (2006)'e göre insanın ilk hakkı çocuk olma hakkıdır ve çocuk üzerine düşünmek bütün insanlığı düşünmektir, çünkü insanlığı çocuklar ilerletecektir. Bu sözlerle çocukluğun insan yaşamında ne denli önemli ve hayati olduğu gözler önüne serilmektedir. Oysa bazı taraflarca çocukluk insan hayatında geçici ve kısa süren bir

dönem olarak görülmekte bu nedenle de önemsiz görülen bir süreç olarak algılanmaktadır ve bu çocukluğun anlaşılmasında yapılan hatalardan biridir (Gönen ve Veziroğlu, 2017).

Çocuk, Türk Dil Kurumu (2018)'na göre bebeklik ile ergenlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kızdır. Oğuzkan ve Alaylıoğlu (1976) ise çocuğu iki yaşından ergenlik çağına süren büyüme dönemi içinde bulunan insan yavrusu veya henüz erinlik dönemine erişmemiş kız veya erkek olarak tanımlanmıştır. Bu tanımlar, çocukluk sürecinin bebeklikle mi yoksa iki yaşından itibaren mi başladığı konusunda kesin sınırlar çizmemekle birlikte çocukluğun ergenliğe kadar olan süreyle sınırlı olduğu konusunda mutabıktır. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesinin (1989) birinci kısım birinci maddesinde yer alan çocuk tanımına göre çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre “daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.” Çocuk kavramının tam olarak neyi ifade ettiği konusunda farklı görüşler mevcuttur. Yavuzer (2017)'e göre çocuk eksik bir yetişkin değildir; zihinsel, bedensel, duygusal ve sosyal gereksinimlerinin tamamlanmasını isteyen kelimenin tam anlamıyla bir kişidir. Bu nedenle çocuğun ihtiyaçları karşılanırken her şeyden önce bir birey olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

Bu bağlamda düşünüldüğünde çocukların fiziksel ihtiyaçları kadar ruhsal ihtiyaçlarının da karşılanması onların sağlıklı bir gelişim süreci geçirmeleri açısından son derece önemlidir. Edebiyat bu anlamda sunduğu zengin birikimle çocukların sosyalleşmesi, kişilik gelişimi ve ruhsal ihtiyaçlarının karşılanması bakımından önemli bir araç olarak düşünülmektedir. Çocuklara yönelik bir edebiyat ihtiyacı da böyle ortaya çıkmıştır. Çocuk edebiyatı diye edebiyattan ayrı düşünülen bir edebiyatın olup olmaması konusunda farklı görüşler olsa da bu edebiyat çocuklar içindir (Ciravoğlu, 1999; Şirin, 2002; Dursunoğlu, 2007). Ve çocuk edebiyatının önce edebiyat olduğu konusunda görüş birliği vardır (Oğuzkan, 2000; Şirin, 2002; Kıbrıs, 2002; Gürel vd., 2007 Sever, 2013).

Çocuk edebiyatı, çocukların büyüüp gelişmesi, hayalleri, duygu ve düşünceleri, yetenekleri, zevkleri konusunda onların ilgi alanına giren ve aynı zamanda eğlenmelerine de katkı sağlayan sözlü ve yazılı tüm ürünlerdir (Yalçın ve Aytaş, 2005). Sever'e (2013) göre ise çocuk edebiyatı, okul öncesi dönemden başlayıp ergenlik dönemini de içine alan bir süreçte çocukların dilsel ve zihinsel

gelişimlerine uygun şekilde duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal özellikte sözlü, yazılı ve görsel içeriklerle donatan ve onların beğenilerini arttıran ürünlerin tamamına verilen isimdir.

Bir başka tanımda çocuk edebiyatı, çocukların hayal dünyalarını göz önünde bulundurarak nitelikli, ana dilini geliştirebilecek, ulusal ve evrensel değerleri içine alan edebi yönleri olan ve estetik haz duymalarını sağlayacak aynı zamanda psiko sosyal açıdan da gelişimlerine katkıda bulunan severek okuyup dinleyecekleri sözlü ve yazılı edebi ürünlerin tamamıdır (Gürel vd. , 2007).

Şirin (2007) ise çocuk edebiyatını; geniş bir bakış açısıyla temel kaynağı çocuk ve çocukluk olan, çocuğun algı, ilgi, dikkat, düşünce ve hayal dünyasına uygun; çocuk bakışını ve çocuk gerçekliğini yansıtan, ölçüde, dilde, düşüncede ve tiplerde çocuğa göre içeriği yalın bir biçimde ve içtenlikle gerçekleştiren; çocuğa okuma alışkanlığı kazandırması yanında sanatsal ve estetik yönden gelişmesine katkı sağlayan, çocuğu duyarlı biçimde yetişkinliğe hazırlayan bir geçiş dönemi edebiyatı olarak tanımlamaktadır.

Yapılan tanımlardan da anlaşıldığı üzere çocuk edebiyatı konusu çocuk olan değil, çocuğa yönelik, onun düzeyine uygun ancak küçümseyici bir bakışla değil tıpkı yetişkinler gibi edebi değer taşıyan ve aynı zamanda onları pek çok yönden geliştirebilecek şekilde önemli işlevleri olan bir edebiyattır. Çocuk edebiyatını, yetişkinlere yönelik edebiyattan ayıran en önemli farkı dili, anlatımı ve teması oluşturmaktadır (Şirin, 1998; Gürel vd., 2007).

2.4. ÇOCUK EDEBİYATININ ÖNEMİ

Edebiyatın en temel işlevi insanı eğitmek, kişiliğini değiştirmek ve onu geliştirmektir. Edebiyat bu yönüyle duygu ve düşünce arasında sağlıklı bir denge kurmayı amaçlar. İnsanların sevme, merhamet etme, güzelliklere karşı heyecanlanmasında edebiyatın önemli bir etkisi vardır. Edebiyatın bu gücü insanları sığ görüşlü olmaktan ve bencillikten buna bağlı gelişen yalnızlıktan kurtarır (Kavcar, 1999). Leland Jacop (1955) çocuklara özgü bir edebiyatın neden gerekli olduğunu altı maddeyle özetlemiştir; edebiyatın i) güzel bir dil olduğunu, ii) hoş vakit geçirtici ve eğlendirici olduğunu, iii) ruha canlılık verdiği ve yaşama gücünü arttırdığını, iv) hayatı keşfetmeye yardımcı olduğunu, v) rehberlik kaynağı olduğunu, vi) yaratıcı

etkinlikleri teşvik ettiğini ifade etmiştir (Akt. Oğuzkan, 2001). Çocuklar için oluşturulan edebiyatın birçok konu uzmanı tarafından belirlenen temel hedeflerini ise şöyle sıralamak mümkündür (Şirin, 2000; Kıbrıs, 2002; Yalçın ve Aytaş, 2005; Şimşek, 2016; Gönen ve Veziroğlu, 2017) :

- Çocukların duygusal ve zihinsel gelişimlerine katkıda bulunmak,
- Çocuğun dil gelişimine katkı sağlamak,
- Çocukların farklı yaşam deneyimleriyle buluşturarak sosyalleşmelerini sağlamak,
- Çocukların kişilik gelişimine olumlu anlamda katkı sağlamak,
- Çocukların ilgi alanlarına göre kitaplarda bir şeyler bulmalarına yardımcı olmak,
- Çocuğun güven duygusunu geliştirmek,
- Çocukların dinleme becerisini geliştirmek,
- Çocukları nitelikli eserlerle tanıştırmak edebiyat zevki kazanmalarını sağlamak,
- Çocukların yaratıcılığını ve hayal gücünü geliştirmek,
- Hikaye, roman, masal, fabl, biyografi, şiir, çizgi roman gibi farklı edebi türlerle tanışmalarını sağlamak,
- Kitabın hem bir bilgi almak hem de eğlenceli vakit geçirmek için başvurulabilecek bir kaynak olduğunu fark etmelerini sağlamak,
- Çocukların güven duygusu, başarılı olma, bir gruba ait olma, sevme sevilme, öğrenme, oyun ,eğlence, estetik gibi birtakım ruhsal ihtiyaçlarını karşılamak,
- Çocuklarda benlik algısı geliştirmek ve kendilerini anlamalarına yardımcı olmak,
- Çocukların içinde yaşadığı toplumun kültürünü ve farklı kültürleri tanımasını sağlamak,
- Çocukları günlük yaşam deneyimleri konusunda bilgilendirmek ve deneyimlerini zenginleştirmek.

Çocuk edebiyatının çocukları birçok yönden gelişimine katkı sağladığı yapılan pek çok araştırma sonucu ortaya konmuştur. Bu çalışmada ise üzerinde durulmak istenen çocuk edebiyatının bireyin ahlaki gelişimine olan katkısıdır. Şirin (2000)'e göre iyi bir çocuk yayınının çocuğa kazandıracağı pek çok ahlaki ve toplumsal değer vardır. İyi bir çocuk kitabı, çocuğun kendisini daha iyi tanıması, gerekiyorsa davranışlarını değiştirmesi ve kişiliğini geliştirmesi için ona kılavuzlukta bulunur. İyilik, ahlaklılık, doğruluk, çalışkanlık, verimlilik vb. soyut kavramları canlı örnekler aracılığıyla öğrenmesine yardım eder. Gönen ve arkadaşları (2017) ise nitelikli bir edebi eserin en önemli hedeflerinden biri ahlaki gelişimi desteklemek olmalıdır diyerek kitapların çocukların kişilik gelişiminde ne derece etkili olduğunun altını çizmektedir. Brown, Tomlinson ve Short (2011)'un belirttiğine göre hikayedeki kahramanlar genellikle ahlaki karar verme sürecinde yer almaktadır. Hikayelerde bu tür durumlarla karşılaşan çocuklar da kahramanın yerinde olsalar ne yapacakları üzerine düşünme fırsatı bulurlar ve bu sayede kendi ahlaki kararlarını verebilirler (Akt. Gönen ve Veziroğlu, 2017). Yavuzer (1998)'e göre kitaplar, çocuğun yaşamının her döneminde zihinsel, sosyal ve duygusal gelişim açısından önemli katkılar sağlar. Çocuğun kendi ilgi alanlarını ve yeteneklerini fark etmesi, bir birey olduğunu idrak etmesi, karşılaşacağı yeni durumlara göre nasıl bir tavır sergileyeceğini öğrenmesi kişilik gelişimi için son derece önemlidir. İşte bu gelişimin gerçekleşmesi için kitaplar çocuğa değişik modeller sunar, değişik hayat hikayeleri anlatır ve çocuk bu modeller içinde kendine uygun olanları seçerek özümser. Edebiyat vasıtasıyla çocuk kendi yeterliliklerini keşfederken bazı becerileri elde etmenin zaman aldığını anlamaya başlar (Sınar Çılgın, 2007, s.16). Bu yönüyle edebiyatın çocukları yaşamın gerçekleriyle erken yaştan itibaren yüzleştiren onları hayata hazırladığı da söylenebilir.

Arbuthnot (1964) da çocuk kitaplarının çocukların hangi ruhsal ihtiyaçlarını karşıladığını şu şekilde sıralamıştır (Akt.Kocabaş, 1999, s.46) :

- Başarma ihtiyacı
- Fiziksel rahatlama ihtiyacı
- Bilgi ihtiyacı
- Sevme ve sevilme ihtiyacı
- Bir yere ve bir şeye ait olma ihtiyacı

- Değişme ihtiyacı
- Güzellik (estetik) ihtiyacı

Çocuk kitaplarının bu işlevleri ancak çocukların doğru kitaplarla buluşturulmasıyla mümkün olacaktır. Çocuklukta okunan kitapların çocukların zihninde daima ayrı bir köşede yer alacağı unutulmamalıdır (Şirin, 2000).

2.5. DEĞERLER EĞİTİMİNDE ÇOCUK KİTAPLARININ YERİ

Toplumsal yaşamın bir gereği olarak birlikte yaşama uyum sağlama ve bu süreçte bireysel mutluluğunu da ihmal etmeme insan yaşamında her dönem gündemde olması gereken bir konudur. Bu konular üzerine düşünmek, nasıl bir yaşam sorusuna cevap verebilmek için insanlar yüzyıllardır farklı arayışlar içindedir. Bu arayış için öncelikli yol insanların belli konularda eğitilmesi olmuştur. İnsanlar yüzyıllar boyu iyiye, güzele, konforlu olana ulaşmak için her yolu denemiştir. Bu yollardan en ahlaklı olanı seçmek, adaletten ayrılmamak yalnızca bireysel değil toplumsal mutluluğu da beraberinde getirebilir. Bu nedenle insanların benimsemesi gereken birtakım değerlerin olması gerekir. Yaman (2016) değer ve değerler eğitimi konusunda şunları söylemiştir:

Değer, insanı değerli kılan, sahip olduğu üstün nitelikler ve sahip olduğu donanımlardır. Sahip olunan değerler bireyin gelecekte kişiliğini, bakış açısını, davranışlarını, hatta hayatını belirleyecek etkenler olduğu için, bireyin belli başlı değerlerin farkına varması, gerekli değerleri kazanması, yeni değerler benimsemesi; bütün bu değerleri kişiliğinin temel taşları haline getirerek davranışa dönüştürmesi gerekir. Neredeyse hayat boyu devam eden bu değer kazanma/ kazandırma süreçlerine “değerler eğitimi” denilmektedir (s.18).

İnsan doğumundan itibaren ailesinden yaşadığı çevreden belli değerleri öğrenmektedir. Yaman (2016) kazanılan bu değerleri içinde yaşadığımız kültüre göre değişiklik göserebileceğini ifade etmiştir. Bu nedenle değerlerin kişiden kişiye ve toplumdan topluma farklılık gösterebileceğini belirten Yaman, Bu yönüyle değerlerin öznel ve değişken olduğunu da eklemiştir. Bu nedenle insanların benimsemesi gereken değerler konusunda oldukça farklı görüş, sınıflama ve değerlerin öğretilmesinde kullanılan yöntem vardır.

İlk eğitimle birlikte değer eğitiminin de ailede başladığı unutulmamalıdır. Bu nedenle erken yaştan itibaren çocukların benimsemesi gereken birtakım değerler konusunda fikir birliğine varmak gerekir. Yaman (2016: 19) “Ailede okulda toplumda ve medyada “sevgi saygı, hoşgörü, sorumluluk, vakur, adalet, aileyi önemseme, bağımsızlık ve özgür

düşünebilme, iyimserlik, diğergamlık, duyarlı olma, dürüstlük, vefa, temizlik, konukseverlik, vatanseverlik gibi birçok değerın yapılacak etkinlikler ve uygulamalarla hayata geçirilmesi, davranışa dönüştürülmesi çok önemlidir.” Diyerek değerler eğitimi kapsamında yer alacak belli başlı değerlere işaret etmiştir.

Değerler konusunda pek çok sınıflama yapılmıştır. Samur Öztürk (2011) araştırmasında Rokeach, Schwartz, Hofstede, Graves, Allport, Vernon ve Lindzey, Spranger’in değer teorilerine yer vererek bu konuda kapsamlı bilgiler sunmuştur. MEB ise 2011 yılında çocuklara kazandırılması hedeflenen değerlere yönelik bir yönerge hazırlamıştır. Değerler Eğitimi Yönergesinde 28 değer belirlenmiştir. Bunlar: sevgi, sorumluluk, saygı, hoşgörü-duyarlılık, özgüven, empati, adil olma, cesaret, liderlik, nazik olmak, dostluk, yardımlaşma, dayanışma, temizlik, doğruluk, dürüstlük, aile birliğine önem verme, bağımsız ve özgür düşünebilme, iyimserlik, estetik duyguların geliştirilmesi, misafirperverlik, vatanseverlik, iyilik yapmak, çalışkanlık, paylaşımcı olmak, şefkat, merhamet, selamlaşma, alçakgönüllülük, kültürel mirasa sahip çıkma, fedakarlıktır.

Değerler pek çok şekilde sınıflansa da ortak paydalarından biri de insan hayatında davranışların rehberi konumunda olmasıdır. Yılmaz (2008) bireylerin davranış, tercih, değerlendirme, ilişki ve daha pek çok toplumsal davranışının belirleyicisinin, sahip olduğu değerler olduğunu ancak insanların çoğu zaman bunun farkında olmadıklarını ifade etmiştir. Noddings (1992) de bireyin çevresiyle kurmuş olduğu ilişkilerden yola çıkarak kendi benliğine ulaşmasının kolay olmadığını belirtmiştir. Değerlerin insan yaşamındaki pek çok davranışına etkisi nedeniyle erken yaştan itibaren ailede, okulda, yaşadığı çevrede düzeyine uygun bir eğitim alması oldukça önemlidir. Değerlerin nasıl öğretileceği konusunda geçmişten günümüze çeşitli yaklaşım ve yöntemler ortaya konulsa da bu konuda sabit bir yöntem tercih edildiğini söylemek doğru olmaz. Ancak değerlerin öğretiminde son yıllarda kitaplardan yararlanmak oldukça işlevsel bir yöntem olarak kabul edilmektedir (Körükçü vd., 2016).

Edebiyat insana ruhsal açıdan önemli ölçüde yarar sağlayan bir araç olması nedeniyle insan hayatında önemli bir yere sahiptir. Çotuksöken (2003)’e göre edebiyat en önce insana kendini tanımayı öğretir. Ben kimim, neyim nasıl bir insanım? gibi soruları kendimize sordurur. Bize doğrudan yanıt vermese bile kimi ipuçları sunarak kimi gerçekleri göstererek ya da sezdirerek bir ayna görevi yapar.

Edebiyatın insanı geliştirici ve iyileştirici gücünden erken yaşlardan itibaren yararlanmaya başlamak, bir insanın kişilik gelişimine dolayısıyla geleceğine yapılan önemli bir yatırım olarak düşünülebilir. Ancak bu amaçla yola çıkarken seçilecek yöntem ve araçlar oldukça önemlidir. Çocuklara didaktik metinler aracılığıyla ahlak dersi vermek onları günlük hayatta alışlagelmiş yetişkin tavırlarıyla karşılaştırmaktan başka bir şey değildir. Oysa edebiyat, anlatılmak istenen şeyi en güzel şekilde söylemeyi sağlayan sanatsal ve etkili bir araçtır. Kitaplar çocuğa ne yapması gerektiğini açık açık söyleyen, onu sürekli uyaran değil, çocuğun arkadaşı olmalıdır. Okuma sevgisi ancak böyle oluşabilir. Eğitimci A.S Neil (1960, Akt.Yörükoğlu, 2006) “Ahlaki zorla öğretmek kadar , ahlak eğitimi baltalayan bir şey düşünülemez sözü ile ahlak eğitiminde parmak sallayan bir otoriteyi reddetmektedir. Yörükoğlu (2006)’na göre ahlak eğitimi olsa olsa dolaylı yolla mümkün olmalıdır, örneğin okullarda konan kılavuzluk dersleri çerçevesinde ahlak konuları tartışılarak, seçilmiş nitelikli kitaplar ve okuma parçaları, eleştireci bir yaklaşımla ele alınmalıdır.

Değerler eğitiminde kitaplardan yararlanmak son dönemde en çok tercih edilen yöntemlerden biridir. Çocuk kitaplarının çocukları geliştirdiği yönler Spink (1989) tarafından i) fiziksel gelişim ii) zihinsel gelişim iii) dil gelişimi iv) duygusal gelişim, v) kişilik gelişimi, vi) ahlaki gelişim, vii) ruhsal gelişim viii) sosyal gelişim olarak belirlenmiştir. Çocukların gelişimine pek çok yönden katkısı olan çocuk kitaplarını, ahlaki gelişim için de bir araç olarak kullanmak doğru bir tercih olarak düşünülmektedir. Ancak bu hususta dikkat edilmesi gereken en önemli şey çocukları yaş seviyelerine uygun, edebi nitelikli, eğlendirici, düşündürücü ve anlaşılır kitaplarla buluşturmadır. Çocukları şaşırtan, olaylara daha önce bakmadığı yönden baktıran eserler gelişimlerine katkıda bulunabilir. Nitelikli kitaplar çoğu zaman vermek istediği mesajı açıkça dile getirmez, öyle ki küçük yaştaki okurlar kitabın bir mesaj vermek istediğini bile düşünmeden hikayede kaybolurlar. Ancak yoldayken yanlarına almaları gereken iletileri çoktan almışlardır. Sever (2013) kitaplarda çocuklara neler yapması ya da yapmamasının söylenmesinden ziyade neler yapıp yapmaması hakkında düşündürülmesi gerektiğini söyler. Ayrıca kitaplarda çocuklar davranışları sonucunda ortaya çıkabilecek muhtemel durumlar üzerine düşünmeye özendirilmelidir ve davranışlarının başkaları üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu kendilerinin bulmasına yardımcı olunmalıdır.

Çocuklar kitaplar aracılığıyla günlük hayatta karşılaşabilecekleri türden yaşantı örnekleriyle karşılaştıklarında gerçek hayatta benzer durumlarda nasıl davranmaları gerektiği konusunda fikir sahibi olabilirler. Ancak bunu yapabilmeleri için öncesinde düşünsel olarak aktif bir sürecin parçası olmaları gerekir. Bu da ancak onlara hazır olarak verilen çıkarımlarla değil, onları dolaylı yollarla düşünmeye sevk ederek mümkün olabilir. Sever bu konuda şunları söyler:

Çocuk kitaplarında; yazar kural ya da kurallar koymaktan yaptırımcı yargılar oluşturmaktan çok özellikle çocukların gelişim özelliklerini de göz önünde bulundurarak onlara, neden- sonuç ilişkisiyle anlamlandırabilecekleri yaşam durumları sunmalıdır. Çocuklara, “Doğayı sev çevreyi koru.” , “Büyüklerine saygılı ol.”, “Arkadaşlarıyla iyi geçin.”, Sağlığını koru.” , “Giysilerini kirletme.”, “Tutumlu ol.” Gibi sayılarını çoğaltabileceğimiz emir ve kurallar bileşkesine oturan tümcelerle seslenilmemelidir. Kitaplarda, bu nitelikteki yargıların yinelendikçe özelliğini yitireceği ve çocukların neden-sonuç ilişkisiyle düşünmelerinin önünde de engel oluşturabileceği hiç unutulmamalıdır (Sever , 2013, s. 22).

Kitapların çocukların zihinsel, duygusal ve devinışsel gelişimine sunduğu katkılar yapılan pek çok çalışma ile ortaya konulmuştur. Son yıllarda okullarda da nitelikli edebi ürünlerin kullanılmasına olan ilgi giderek artmaktadır. Bu nedenle değerler eğitiminde çocukların benimsemesi ve içselleştirmesi gereken değerler, okullarda bütüncül bir yaklaşımla ele alınabilir. Çocuk kitaplarının öğretim programlarına entegre edilerek karakter eğitiminde kullanılması önerilen bir yaklaşımdır (Noddings, 1992; O’Sullivan 2004).

Noddings (1997) eğitimde hikayelerden yararlanmanın etkili bir teknik olduğunu vurgulamıştır. İyi öğretmenlerin derslerinde daima hikayeleri kullanarak sıkıcı olan pek çok konuyu daha ilgi çekici hale getirdiklerini ifade etmiştir. Ona göre hikaye kullanımı ders sürecine ara vermek ve öğrencileri dinlenmesi için seçilmiş öyküler olarak algılanmamalıdır. Aksine derslerle ilişkilendirilebilecek bu hikayeler ders sürecinin bir parçası olarak üzerinde önemle durulmalı ve planlama ona göre yapılmalıdır. Noddings hikayelerin derslerde nasıl kullanılabileceğini örneklemek için farklı dersler ve konularla ilgili hikaye örnekleri vermektedir. Noddings’e göre öykü seçiminde dikkat edilmesi gerekenler; öğretilmek istenen konu ile ilişkili olması kadar eleştirel düşünmeye de olanak sağlayacak türde hikayelerin kullanılmasıdır. Noddings, eğitimde öyküleri kullanmanın üç önemli katkısı olduğunu vurgulamıştır. İlk olarak hikayelerin öğrencilerin kültürel anlamda

daha okuryazar bireyler haline gelmelerine yardımcı olacağını belirtmiştir. İkincisi ise hikayeler kahramanları, kurgusu ve anlatımıyla bir sunum oluşturmaktadır ve bu da eğitim ortamında ilgi çekici bir ifade şeklidir. Üçüncüsü ise hikayeler içerdiği farklı konularla öğrencilerin ilgi alanlarını genişletir ayrıca anlaşılması güç olan felsefi öğretileri evrensel yaşam sorunlarıyla ilişkilendirmeyi sağlar (Noddings, 1997).

2.6. ÇOCUK KİTAPLARININ ÖZELLİKLERİ

Kitapların çocukların pek çok gelişim alanı açısından ne kadar önemli olduğu üzerinde durulmakla birlikte bu konuda belirleyici olan şeyin doğru kitap seçimi olduğu da yadsınamaz bir gerçektir. Her kitap çocuğun gelişimine olumlu katkılar sağlar mı ? sorusuna cevap verebilmek için iyi kitabı kötü kitaptan ayıran temel özellikleri bilmek gerekir. Çocuk kitaplarının iyi ya da kötü kitap olduğu nasıl anlaşılır sorusuna cevap verebilmek için ise temel birkaç özelliği bilmek çoğu zaman yeterli olabilir. Kitabı elinize aldığınız andan itibaren tasarımı, kapağı, resimleri, kullanılan dil ve anlatımı size kitabın niteliği hakkında önemli bilgiler verir.

Öncelikle çocuk edebiyatı tanımında, bahsedildiği gibi iyi kitap, çocuklara onların dünyasından ancak onları küçümsemeden seslenebilmeyi başarabilen kitaptır denilebilir. Şirin (1998) de iyi kitapların başarısını yansıttıkları çocuksu duyarlılıkla çocuksu dil ve anlatımla doğru orantılı bulmaktadır. Ancak burada dikkat çekilmesi gereken bir husus vardır ki Şirin (1998) bu durumu şöyle açıklamaktadır: Çocuk edebiyatının konusu ve adresi yalnızca çocuk değildir. Yenilikçi çocuk edebiyatı her yaştan okuru kendine çekme başarısı gösterir. Bu yönüyle yetişkinlerin de beğenisini kazanan kitaplar iyi çocuk kitabıdır denilebilir. Yörükoğlu (2016)'na göre iyi çocuk kitapları çocukları somut düşünme biçiminden soyut düşünme becerisine ulaştıran araçlardır (s.96). İyi bir çocuk kitabı ; inançları ve kutsal değerleri yermez. Ülkeyi, ulusu, yasaları gelenek ve görenekleri, demokratik bağımsız yaşamaya bağlı yargı haklarını kötülemez. Vurmayı, kırmayı, işkenceyi, acımasızlığı, hırsızlığı ahlaksızlığı desteklemez. Soğukluk, düşmanlık, karışıklılık yaratmaya yönelik söz oyunlarına girmez (Kaplan, 2000, s. 554).

Çocuk kitaplarını iyi ya da kötü diye ayırmak için iyi kitapların nasıl olması gerektiğini bilmenin yanında çocuklardan uzak tutulması gereken kitapların özelliklerini de göz atmak da fayda vardır. Şirin (1998) bu kitapları şöyle

anlatmaktadır: Kötü çocuk kitapları, çocukluk ve çocuksuluk kavramını anlayamamış, sürekli işaret parmağını sallayan öğretmenler gibi bir üslup benimseyen ve çocuk kitabının bir zevk aracı olduğuna inanmayan sadece bir ilaç olduğunu zanneden yazarlar tarafından kaleme alınmış kitaplar olarak kabul edilebilir ve ona göre kötü çocuk kitabı bağırır, güdümlüdür, güler yüzlü yanları yoktur (Şirin, 1998, s. 29).

Dayıoğlu (1975) çocuğun gereksinimi açısından kitabın yalnız içerik olarak değil; kapak, cilt, dizgi, baskı, kağıt gibi nitelikleriyle de bir bütün olarak ele almak gerektiğini ifade etmiştir (Akt. Oğuzkan, 2001). Bu yönüyle çocuk kitaplarının bileşenlerini biçimsel ve içerik özellikleri bakımından incelemenin yararlı olacağı düşünülmektedir.

2.7. ÇOCUK KİTAPLARINDA BİÇİMSEL ÖZELLİKLER

2.7.1. Kapak

Çocuk kitaplarının kapağı çocukların rahatlıkla kavrayabilmesi, yıpranmaya karşı dayanıklı olup defalarca okunabilmesi için çok sağlam olmalıdır. Ayrıca kitap kapağı Şimşek (2016)' e göre çocuğu kitaba çeken ilk öge, onun kitaba yönelmesi ve okumaya istekli hale gelmesi için kitabın davetiyesi, albenisidir.

Gürel ve arkadaşları (2007) kitap kapağında kitabın konusuyla ilgili bir resim bulunması gerektiğini, kitabın yazarı ve yayın tarihi gibi bilgilerin kapakta yer alması gerektiğini ifade etmektedir. Kitap kapağının tasarımı kadar boyutu ve hacmi de önemlidir, kitabın her iki kapağı açıldığında çocuğun kucak boyunu aşmamalıdır (Şimşek, 2016).

2.7.2. Kağıt Cinsi

Çocuk kitaplarında kullanılan kağıdın kalitesi okunma kalitesini de etkileyen önemli bir unsurdur. Kağıdın çok parlak olması gözü aşırı yorabilir ya da çok ince olması nedeniyle arka sayfayı göstermesi görüntüyü bozacağından rahat okumayı engelleyebilir. Çocuk kitaplarında kullanılan kağıdın birinci hamur, mat renkli ve çok parlak olmayan türden olması gerekir. Kitaplar üçüncü hamura basıldığında sayfalar çabuk yırtılabilir, basılan resimler ve yazılar net bir şekilde görülmeyebilir.

Eğer ikinci hamur kullanılacaksa bunların da kalitelisi kullanılmalıdır (Gürel vd., 2007).

2.7.3. Sayfa Düzeni

Mizanpaj adı verilen sayfa düzeni çocuk kitaplarında da çok büyük öneme sahiptir. Resim metin uyumu, yazıların okunabilir olması, resimlerdeki renk ayrımlarının kalitesi, satırların çok uzun olmaması göz önünde bulundurulması gereken özelliklerdir. Okumada kolaylık sağlaması bakımından satır aralığını 1,5 ya da 2 olarak tercih etmek gerekir (Şimşek, 2002). Ayrıca gerekli durumda üzerine not alınabilmesi için alt-üst, sol-sağ kenarlarında gerekli boşlukların bırakılması gerekir (Gürel vd. , 2007).

2.7.4. Harfler

Çocuk kitaplarında kullanılan harflerin yazımı ve boyutu okunabilirliği doğrudan etkileyen bir faktördür. Harflerin büyüklüğü yaş seviyesine göre değişiklik gösterir. Yardımcı ve Tuncer (2002)'e göre birinci sınıf çocukları için 20-24, ikinci sınıf çocukları için 18, üçüncü sınıf çocukları için 16, dördüncü ve beşinci sınıf çocukları için 12 punto olmasında yarar vardır. Dördüncü sınıf sonrası için hazırlanan kitaplarda yazı puntosunun 10-12 puntoya düşürülmesinin nedeni hızlı okumayı kolaylaştırmasıdır. Çünkü bu yaş grubundaki çocuklar görme alanı genişlediği için büyük puntolu yazılarda göz sıçramaları artar ve gözler çabuk yorulur böylece anlam kurma yavaşlar, okunan metne karşı dikkat ve ilgi dağılır. Buna ek olarak süslü karakter kullanmak da yazıyı karmaşık bir hale getireceğinden okunabilirliği zorlaştırır (Koyuncu ve Kaptan , 2018).

2.7.5. Cilt

Kitapların kapaklarının sağlamlığı, kağıt kalitesi kadar sağlam bir ciltleme işleminden geçmesi de dayanıklılığını artıran önemli bir etmendir. Kitapların ciltlenmesinde genellikle tercih edilen yöntem, tel dikiş, zımba, iplik dikiş ve yapıştırma gibi çeşitli teknikler kullanılır. Bunlar arasında en sağlam olanı iplik dikiş tekniğidir. Okul öncesi ve ilköğretim yaş grupları için hazırlanan kitaplarda iplik dikiş yönteminin tercih edilmesi uygun görülmektedir (Güleç ve Geçgel, 2005).

2.8. ÇOCUK KİTAPLARINDA İÇERİK ÖZELLİKLERİ

2.8.1. Resim

Bilgi ve teknolojinin hızlı gelişip değiştiği günümüzde her şeyin bu kadar hızlı tüketilmesi her yaştan insanı da olumlu ve olumsuz yönde etkilemektedir. Günlük hayatımızın büyük bir bölümünü ekrana bakarak geçirdiğimiz düşünüldüğünde, hayatımızın büyük bir bölümünü görsel materyallerle çevrili olduğu anlaşılabacaktır. Evde günün ilk saatleriyle başlayan telefon ve televizyon ekranıyla karşı karşıya gelerek başlayan bu süreç, iş yerinde, sokakta, alışveriş merkezinde yerini devasa ekranlara bırakmaktadır. Çocuklar da ekranlarla kuşatılmış böyle bir dünyaya doğup böyle bir çevrede büyümesi karşılarına çıkan pek çok materyalde onlara, ekranlardaki canlılığı, hız ve değişimi istetmektedir. Bu nedenle kitaplarda da onların dikkatini çekebilecek, ilgi uyandıracak resimlerin olması çocuk kitaplarının çekiciliği ve okuma sevgisinin kazanılması açısından önemli görülmektedir. Çocukların bebeklikten itibaren görsellerle kuşatıldığı bu dünyada , onları tehlikeli resimlerin etkisinden kurtabilmek ancak onları erken yaştan itibaren nitelikli çocuk kitaplarıyla tanıştırmakla mümkün olabilir (Bassa, 2017).

Çocuklar kitaplarla ilk tanıştıkları yıllarda kitap okumanın yararı hakkında fikir sahibi değildir ayrıca kitap okuma zevkini de tatmış değildir bu nedenle çocuğa sunulan kitaplar bir oyuncak kadar onun ilgisini çekebilmelidir. Bu nedenle kitaplar ön kapaktan arka kapağa kadar çocuğun ilgisini çekme kaygısı taşınmalıdır (Kıbrıs, 2002). Resimlerin hikayedeki sözcükler yanında renkleriyle çizgileriyle anlattıkları bir başka hikayeleri de vardır. Resimler hikayeyi bazen tamamlamak bazen süslemek bazen de yorumlatmak için görev alır. Bassa (2017)' ya göre kitap resimlemenin ana işlevi, metni aydınlatmak, metindeki sözcüklere ışık tutmaktır.

Kıbrıs (2002)'a göre çocuk kitaplarındaki resimler metinle ilgili olmalı ve süsleyici, açıklayıcı ve bütünleyici resimler olmalıdır. Süsleyici resimler metindeki konuyu anlatmaktan çok metnin sunumunu güzelleştirme amacıyla tercih edilmektedir, açıklayıcı ve yorumlayıcı resimlerdeyse resimler metnin daha derinlikli şekilde anlaşılmasına yardımcı olmak amacıyla kullanılır, tamamlayıcı ve bütünleyici resimler ise metindeki konunun belirgin bir hale gelmesi ve daha doğru anlaşılması için kullanılmaktadır. Bütün bunların yanında resimlerin sanat değeri taşıması, temiz bir baskı ile kitaplarda yer alması da önemli görülmektedir. Dinç (2015) ise çocuk kitaplarındaki illüstrasyonların (resimlemelerin) sadece metni

desteklemekle yetinmemesi gerektiğini, aynı zamanda metnin anlaşılmasını ve de çocuğun hayal dünyasını zenginleştirmesi gerektiğini de vurgulamaktadır.

Kitaplarda çocukların dikkatini çekmeyen estetik anlamda haz vermeyen resimlemelerin olması çocukların kitaba karşı ilk izlenimlerini de olumsuz etkileyebilir. Özünel (2000) “Görsel anlatımda yanlış yapılacağına kitap resimlenmese daha iyi olur çünkü çocuk düş gücü ile kendi resmini kendi çizecektir.” diyerek resimlemenin çocuklar için ne kadar önemli bir unsur olduğunu dile getirmektedir. Çocuk kitabı resimlemek bu nedenle uzmanlık gerektirir. Resimlerin çocukça olması için karikatür tarzında resimler kitaplarda yer almamalıdır (Şimşek, 2002).

Kitaplarda resimlerle karşılaşan çocuklar bir yandan resmi anlamaya çalışırken bir yandan da sanatsal bir ürünle karşılaşmanın hazzını duyarlar. Resmin anlatmak istediklerine kafa yoran çocuğun yorum gücü de gelişir. Böylece resim çocukları hem duygusal hem düşünsel olarak etkilemektedir (Şimşek, 2002). Ancak bu etki, resimlerin sanatsal kaygı ile oluşturulmasına bağlıdır (Şimşek, 2002 ; Gürel vd., 2007).

2.8.2. Konu

Tema ile konu birbiri yerine kullanılan iki kavramdır ancak ikisi arasındaki fark Kıbrıs (2002) tarafından şöyle açıklanmaktadır:

Tema; çocukta oluşmasını beklenen davranışların genel adı, konuya bu düşünce ve duyguların oluşmasında etkili olan araç niteliğindeki metinde işlenen olay vb. durumlardır. Örneğin bir öykünün teması hoşgörüyken konusu bir öğretmenle öğrencinin başından geçen bir olay (içinde bu temanın işlendiği) olabilir (s.35).

Konular seçilirken çocukların ilgi alanlarının, yaş seviyelerinin, cinsiyet faktörün göz önünde bulundurulması gerekir (Kıbrıs, 2002). Ayrıca seçilen konuların çocuklara ulusal ve evrensel düzeyde bir karakter kazandırması da önemlidir (Şirin, 2000 ; Kıbrıs, 2002). Hayatın içinden her şey çocuk kitaplarına konu olabilir ancak önemli olan bu konuların nasıl anlatıldığıdır. Bu konuda yazarın konuya yaklaşımı ve anlatımı önemlidir. Her ikisi, de çocuğun seviyesine uygun olmalıdır (Yörükoğlu, 2016 ; Gönen vd., 2017).

Yazar işlemek istediği temayı hangi konu içinde daha dikkat çekici şekilde sunabilir bunu belirlemelidir. Yazarın seçtiği konu, çocuğun psikolojisine, ihtiyaçlarına, beklentilerine cevap verebilecek düzeyde olmalıdır (Şimşek, 2002). Seçilen konular çocuklara iyimserliği benimsetmeli, kendi kültürünü tanımasına kılavuzluk etmeli ve kültürel değerler yanında evrensel değerleri de benimsemeleri için fırsatlar sunmalıdır. Çocuklar için yazılan her kitap aynı zamanda onları dinlendirmeli ve eğlendirebilmelidir.

Çocuk kitaplarında kardeş, ana-baba ve arkadaş sevgisi; aile ve değerlerine, inançlarına bağlılık; doğayı sevmek, korumak ve geliştirmek; başkalarına karşı, nazik, dürüst ve saygılı davranmak; girişimci, atılgan ve yaratıcı olmak ; başta evcil hayvanlar olmak üzere canlı varlıkların korunmasına ve beslenmesine bakımına ilgi gösterme gibi temalara yer verilmelidir (Şirin, 2000). Konu ile tema arasındaki ilişkinin gücü kitabın etkileyciliğini arttırabilir. Bu nedenle konu seçimi çok önemlidir. Çocuk kitaplarında konu seçimi yapılırken dikkat edilmesi gerekenler şöyledir (Gürel vd. , 2007) :

- Çocuk kitapları için seçilen konular çocukların yaşlarına uygun olmalıdır.
- Konular çocukların ilgisini çekebilecek nitelikte olmalıdır.
- Konu, çocuğu sürüklemeli ve ona heyecan vermelidir.
- Kitaplarda işlenen konular çocukta merak duygusu uyandırmalıdır.
- Konu ele alınırken çocuk hayat hakkında doğru bilgilendirilmelidir.

2.8.3. Dil ve Anlatım

Çocuk eserlerini yetişkinler için kaleme alınan eserlerden ayıran en önemli farklardan biri dil ve anlatımıdır. En öğretici, en edebi bir cümle dahi çocuğun dünyasında anlam bulmuyorsa onun için değerli sayılmayacaktır. Bu nedenle çocuk edebiyatı yazarları, çocukların yaş seviyelerini, kelime dağarcıklarını göz önünde bulundurarak eserler kaleme almalıdır. Bu durum çocuk kitaplarında her zaman çocukların bildiği kelimelerle bezenmiş metinlerin olacağı anlamına da gelmemelidir. Çocukların kelime hazinesini geliştirmek için kitaplarda belli sayıda yeni sözcüğe yer verilmelidir (Yalçın ve Aytaş, 2005 ; Gönen, 2017).

Çocuklar genellikle sade bir anlatımdan hoşlanırlar. Günlük konuşmalarda çok fazla kullanılmayan kelime ve deyimleri anlamakta zorlanırlar (Şirin,2000). Bu nedenle çocuk kitaplarında kullanılan dil ile günlük konuşma dili arasında büyük farklar bulunmamalıdır (Kıbrıs, 2002; Gönen, 2017). Satırların çok uzun olmamasına da dikkat edilmelidir. Bunların yanında çocuk kitapları da herhangi bir bilgi yanlısına izin vermemeli, dil bilgisi, imla ve noktalama konusunda mükemmel olmalıdır (Şirin, 2000). Anlatımın akıcı olması, günlük konuşma dilinde olması çocuğu bildiği bir dünyada bilmediği şeyleri öğrenmesi için teşvik edebilir. Ancak aksi durumda daha önce duymadığı kelimelerle karşılaşan çocuk kelimenin anlamını öğrenmekle anlatılanlara kulak vermek arasında zorluk yaşayıp bu süreci yarıda bırakabilir. Kitaplara karşı önyargı geliştirebilir.

Kitabı okutan yalnızca ilginç hikayeye sahip olması değildir, çocuğun hoşuna giden bir anlatıma sahip olması da önemlidir. Ve içerik bakımından iyi çocuk kitabının başarısı büyük ölçüde dil ve anlatıma gösterilen özenle belirlenir (Şirin, 2000).

2.8.4. Karakter

Çocuklar kaç yaş grubunda olursa olsun okudukları kitabın kahramanlarıyla özdeşim kurarlar. Yazar sürekli olarak bunu göz önünde bulundurarak hareket etmelidir. Çocuk kitaplarında çok fazla kahraman bulunması uygun değildir. Ana karakter çevresinde diğer karakterlerin ilgisi açık bir şekilde anlatılmalıdır (Yalçın ve Aytaş, 2005). Çocukların kitaplarda karşılaştıkları kahramanlar onların hayatında çok uzak olmamalıdır ancak çok iyi bildikleri bir çevreden de olmamasına dikkat edilmelidir (Gürel vd. , 2007).

Çocuk kitaplarındaki karakterler erişilmez ve kusursuz olmamalı, gerçek yaşamdaki gibi eksikleri, zaafı olan kişiler olmalıdır (Yardımcı ve Tuncer, 2002 ; Sever, 2013 ; Yörükoğlu, 2016; Gönen, 2017). Kahramanlar bir insan olabileceği gibi, kişileştirilmiş bir hayvan, bir nesne de kahraman olabilir (Sever, 2013; Şirin, 2000). Özellikle okul öncesine yönelik kitaplarda kahramanlar çevresince gördüğü, sevdiği ya da korktuğu hayvanlar arasından seçilebilir (Şirin, 2000). Bu yönüyle çocuğun çevresinde yer alan her şeyi tanıma ve anlama çabasına yönelik bir kazanım da elde edilebilir.

2.9. NEL NODDINGS KİMDİR?

Nel Noddings 19 Ocak 1929'da Amerika Birleşik Devletleri, New Jersey eyaletine bağlı Irvington şehrinde doğmuştur. Lisans eğitimini 1949 yılında Matematik bölümünde, Monclair State Kolejinde tamamlamıştır. 1964'te Matematik bölümünde sanat yüksek lisansını Rutgers Üniversitesi'nde tamamlayarak mezun olmuştur. 1949 -1972 yılları arasında New Jersey devlet okullarında ilkokul ve lise öğretmeni olarak çalışmıştır. Bir süre de okul müdürü olarak görev yapmıştır. Bu yıllarda matematik ve eğitim alanında bazı araştırmalar yapmış ancak daha sonra Stanford'daki doktora için eğitim teorisi ve felsefesiyle kapsamlı olarak ilgilenmeye başlamıştır. Noddings 1973 yılında felsefe alanında Stanford Üniversitesinde doktora eğitimini tamamlamıştır. 1995 yılında Kolombiya Kolejinde onursal felsefe doktoru unvanını almıştır. Noddings şu an “Emeritus” adı verilen emekli profesör unvanıyla çalışmalarına devam etmektedir. Evli ve 10 çocuk annesi, çok sayıda torun sahibidir.

Noddings, hem Eğitim Felsefesi Derneği hem de John Dewey Topluluğunun eski başkanıdır. Nel Noddings, Phi Delta Kappan dergisi üyesidir. Kendisine ait 17 kitabı bulunmaktadır. Ayrıca duyarlılık etiğinden matematiksel problem çözmeye kadar 200'den fazla makale ve çeşitli konularda kitap bölümleri yayınlamıştır. Nel Noddings'in şimdiye kadar yaptığı çalışmalar 12 dile çevrilmiştir. O'Toole (1998)'e göre Nel Noddings hayatıyla ilgili kendisi için önemli olduğunu düşündüğü üç kategori listelemiştir, bunlar: ev hayatı, öğrenme ve yazma, ahlaki bir görev olarak yaşamaktır.

Nel Noddings, duyarlılık etiği konusundaki düşünceleriyle en tanınmış eğitim kuramcısıdır. Noddings, feminist etik ve sosyal yapılandırmacı anlayışı benimsemiş bir eğitimevidir. Nel Noddings'in ilk eğitim deneyimleri ve yakın ilişkileri onun felsefesinin gelişiminde önemli rol oynamıştır. Noddings ahlak eğitiminin merkezinde, duyarlılık ilişkisinin olması gerektiğini savunmuştur. Ona göre herkesin kendisine duyarlı davranılan bir deneyimi vardır ve başkasına duyarlı davranabilmek için bu yaşantılar çok önemlidir. Ayrıca Noddings'e göre ev birincil eğitim ortamıdır ve her çocuk yeterli maddi olanaklara ve duyarlı bir sevgiye sahip ortamda büyümeyi hak etmektedir. Bu nedenle okul müfredatlarında ev hayatı ile ilgili eğitim konuları da yer almalıdır.

2.10. SEZA KUTLAR AKSOY

Seza Kutlar Aksoy 1945 yılında Gaziantep'te doğmuştur. 1963 yılında İstanbul Kız Lisesini bitirdikten sonra İstanbul Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümüne başlamış ancak eğitimini tamamlamadan ayrılmıştır. Bu tarihten itibaren 1968 ve 1970 yılları arasında Devlet Planlama Teşkilatı Çeviri bölümünde çalışarak yaşamını İstanbul'da sürdürmeye devam etmiştir. Aksoy, Türkiye Yazarlar Sendikası, Uluslararası PEN (Aworld Associon of Writers) Yazarlar Derneği, Çocuk Yayınları Derneği ve Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneklerine üyedir. Seza Kutlar Aksoy, yazar Onar Kutlar'ın kardeşidir. Evli ve iki çocuk annesidir.

Seza Kutlar Aksoy çocuk edebiyatı ile ilgili ilk ürünlerini Kırmızı Fare ve Milliyet Çocuk Dergilerinde yayımlamıştır. Aylık bir sanat dergisi olan Virgöl dersinde çocuk kitapları üzerine tanıtıcı yazılar yazmıştır. Mavi kuş adlı bir öyküsünden uyarlanan oyunu Tiyatrom grubu tarafından sahnelenmiştir. 2000 yılında Memo'nun Serüvenleri adlı arkası yarın programı TRT, Türkiye'nin Sesi radyo programında on bölüm olarak yayınlanmıştır.

Aksoy (2006) eserlerinde çocuklara, yaşları küçük olduğu için onları küçümseyen bakış açısıyla didaktik seslenmeler yerine vermek istediği iletileri, ustalıkla sezdiren ve yazdıkları üzerine düşünmeye teşvik eden bir kurguyla yazdığını ifade etmiştir. Aksoy bunu yaparken de çocukları eğlendiren, meraklarını kışkırtan bir üslup benimsediğini belirtmiştir. Bir şeyi anlamanın yolunu onun hakkında sorular sormaya bağlayan Aksoy, kendisinin de eserlerinde bunu yaptığını, çocukların ve gençlerin gözünden hayatı sorguladığını belirtmiştir. Aksoy en önemli amacının, okurlarına bir düşüncüyü olduğu gibi kabul ettirmek yerine onlara tartışma ortamı hazırlayarak, sorular sormaları için teşvik etmek olduğunu dile getirmiştir.

Seza Kutlar Aksoy bir röportajında çocuk yazınına önemseme nedenini geleceğe iyi okur hazırlayan bir görev üstlendiği için önemli bulduğunu ifade etmiştir. Bu nedenle öykü ve romanlarını yazarken dünyaya çocuk gözüyle bakmaya çalıştığını ve oluşturduğu kurgu ile okurun kendi çıkarımlarını yapmasını beklediğini söylemiştir. Aksoy'a göre eserde kendi çıkarımlarına ulaşan okur, adeta kitabı yeniden yazar ve bu okuyucuya haz veren bir süreçtir ve asıl önemli olan ise iyi edebiyattır. Çocuk edebiyatını yetişkin edebiyatından ayıran belirgin fark çocukların yaşamışlıklarının az ve ilgilerinin yetişkinlerden farklı olmasıdır. Bu nedenle Aksoy, çocuklar için yazarken, yazarın iyi bir araştırma yaparak özenli yazılar

yazması gerektiğini ifade etmiştir. Ona göre nitelikli kitaplara alışan çocuklar, büyüdüklerinde de nitelikli eserleri seçebilir ve iyi bir okur olabilir (Atalay, 2017).

Aksoy'un kendi ifadeleri ve eserlerinde okuyucuya yaklaşıma bakıldığında çocuk okura saygı duyan, hayata dair pek çok şeyi sorgulamalarını sağlayan, okuru düşündüren ama aynı zamanda eğlence ve mizah unsurlarını da göz ardı etmeyen bir yazar olduğunu söylemek mümkündür. Bu nedenle çocukların Aksoy'un eserleriyle buluşturulması çocuk meraklarının kaybolmaması için oldukça önemlidir. Aksoy, kitaplarını okuyarak çocukları ile ilgili bilmedikleri şeyleri öğrenen ve bunu kendisiyle paylaşan velilere teşekkür etmiştir (Aksoy, 2006). Bu demektir ki Aksoy'un eserleri ebeveynler tarafından da okunmalıdır. Her yaştan okurun kendisi için çıkarımlar yapabileceği bir anlamda, okuduklarını kendi dünyasında yeniden yazabileceği bu türden eserlerle buluşmaları son derece önemlidir.

2.10.1. Aldığı Ödüller :

“Büyülü Bahçe” adlı öykü kitabında yer alan “Dost Uçurtma” , “Dünya Kendi Ekseni Etrafında Döner” ve “Mutluluk Ülkesi” isimli öyküleriyle 1990 yılında Sıtkı Dost Çocuk Öyküleri Yarışmasında mansiyon almıştır.

“Büyülü Bahçe” adlı öykü kitabı 1992 yılında Kırmızı Fare Öykü Yarışmasında Büyük Ödül almıştır.

“Noktacık” adlı resimli öykü kitabı 2007 yılında Tudem Yayınları Okulöncesi Kitap Yarışmasında Büyük Ödül almıştır.

“Yolculuk” adlı resimli öykü kitabı, 2009 yılında Çocuk ve Gençlik Yayınları Derneği tarafından en iyi resimli öykü kitabı dalında Jüri Özel Ödülü'ne layık görülmüştür.

“Başodanın Gizemi” adlı çocuk romanıyla 2010 yılında Türk Mimarlar ve Mühendisler Odası Birliği (TMMOB) tarafından düzenlenen yarışmada büyük ödül kazanmıştır.

2.10.2. Eserleri :

- Arsa, Çocuk (Oda Yayınları, 1981)
- Küçük Prenses ve Kardelen (Öykü, Tudem Yayınları 1995)

- Uyku Ağacı (Uçanbalık Yayınları,1996)
- Nil Soru Soruyor (Resimli Çocuk Kitabı, Uçanbalık Yayınları, 1998)
- Büyülü Bahçe (Öykü, Pencere-Sey Yayınları, 2001)
- Akıllı Anka (Roman, Pencere-Sey Yayınları, 2002)
- Nun Gelince (Roman, Tudem Yayınları, 2002)
- Güvercin'in Saati (Roman, Pencere-Sey Yayınları, 2003)
- Tomurcuk ve Pembe Kedi (Roman, Morpa Kültür Yayınları, 2003)
- Aşk Kalır (Gençlik Romanı, Tudem Yayınları, 2004)
- Tomurcuk ve Pembe Kedi Altın Peşinde (Roman, Tudem Yayınları, 2005)
- Şişko Patates (Roman, Can Çocuk Yayınları, 2006)
- Noktacık (Resimli Çocuk Kitabı, Tudem Yayınları, 2007)
- Yolculuk (Resimli Çocuk Kitabı, Tudem Yayınları, 2009)
- Şeker Kız ve Büyülü Elma (Öykü, Can Çocuk Yayınları, 2010)
- Başodanın Gizemi (Roman, TMMOB Yayınları, 2010)
- Güneşe Köprü (Öykü; Morpa Yayınları, 2010)
- Düşler Tramvayı (Öykü,Tudem Yayınları, 2011)
- Uğur Böceğinin Mutluluk Hapları (Öykü, Can Çocuk Yayınları, 2014)
- Çevrimiçinde Şerafettin (Roman, Can Çocuk Yayınları, 2015)

2.11. KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Özüne duyarlılık kavramının öz duyarlılık kavramı ile benzerlikleri bulunmakla birlikte öz duyarlılık (self compassion) daha çok bireyin ruhsal açıdan iyi olmasıyla ilişkili bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Öz duyarlılık konusunda en kapsamlı çalışan araştırmacı Neff Kristin (2003) öz duyarlılık kavramını “bireyin acı ve sıkıntı çekmesine neden olan duygularına açık olması, kendine özenli ve sevecen tutumlarla yaklaşması, yetersizlik ve başarısızlıklarına karşı anlayışlı ve yargısız olması ve yaşadığı olumsuz deneyimlerin insan yaşamının bir parçası olduğunu kabul etmesi” olarak tanımlamıştır (Akt. Cuğ, 2015, s.155).

Ayrıca kişinin kendisine odaklanmasını sağlayan, farkındalığını arttıran ve eksik yönlerinin bilincine varıp kendisini daha iyi tanımasını kolaylaştırıcı bir kişilik özelliği olduğu da Neff tarafından dile getirilmiştir (Akt. Erkoç, 2017). Alanyazında öz duyarlılık ile yapılan çalışmaların birçoğunun Neff'in ele aldığı biçimde temellendirildiği görülmüştür. Ancak bu çalışmada ele alınan özüne duyarlılık kavramı, bireyin ruhsal anlamda iyi hissetmek için yaptıkları yanında, hayatını sürdürmede fiziksel yaşamı içinde yer alan beslenme, sağlık, spor, güvenlik, doğum ve ölüm gibi pek çok konuyu da içine alan daha geniş bir kavramdır. Ayrıca özüne duyarlılık kavramı bağlı olduğu duyarlılık etiği açısından düşünüldüğünde bu eğitim yaklaşımın, etik bir anlayıştan doğan felsefi temelleri bulunan bir anlayış olduğu görülecektir. Noddings'in okullara alternatif bir eğitim yaklaşımı olarak önerdiği bu yaklaşımda, özüne duyarlılık kavramında bireyin psikolojik iyi olma halinin ötesinde anlamlı bir hayat yaşamak için yapıp etmelerinin farkında olması, bilinçli bir şekilde hareket etmesi ve kendisi için en iyiye yönelmesi üzerinde durulmaktadır.

Yapılan çalışmalarda öz duyarlılık ile psikolojik iyi olma hali arasındaki ilişkiye odaklanan araştırmalara rastlanmıştır. Ancak Nel Noddings'in özüne duyarlılık kavramı, duyarlılık etiği içinde yer alan bir kavram olması nedeniyle alan yazında duyarlılık değerine ilişkin araştırmaların incelenmesinin daha anlamlı olacağı düşünülmüştür. Tek bir değer olarak duyarlılık değerini çocuk kitaplarında inceleyen araştırmalar sınırlı sayıda olmakla birlikte duyarlılık değeri genellikle çevreye ve insanlara duyarlılık olarak merhamet sevgi ve yardımlaşmayı kapsayan bir değer olarak ele alınmıştır. İncelenen araştırmalarda duyarlılık değerini Nel Noddings'in etik anlayışı çerçevesinde ele alan ve özüne duyarlılık ile ilgili yapılan araştırmalara rastlanmamıştır.

Atalay (2017)'ın *Seza Kutlar Aksoy'un Eserlerindeki Eğitsel Değerler ve Bu Değerlerin Davranışa Yansıma Biçimleri* isimli yüksek lisans tezinde Aksoy'un tüm çocuk kitaplarında eğitsel değerlere çokça yer verdiği, duyarlılık değerinin ise en çok yer alan değerlerden biri olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmada duyarlılık değeri içinde sevgi, sorumluluk, sahip çıkma, koruma ve hassasiyeti barındıran bir değer olarak ele alınmıştır.

Akyol (2012)'un *Resimli Çocuk Kitaplarında Yer Alan Değerlerin İncelenmesi* adlı yüksek lisans tezinde 2003–2011 yılları arasında Ankara'da farklı yayınevlerine ait Türkçe basılmış yerli ve yabancı toplam 250 resimli çocuk kitabında incelenen değerler arasında resimli çocuk kitaplarında en fazla kişisel ve

kişiler arası değerlerin yer aldığı tespit edilmiştir. Kişisel ve kişiler arası değerler içinde de en sık rastlanan değerlerin ise mutluluk, kibarlık, duyarlılık, sevgi, arkadaşlık, işbirliği olduğu görülmüştür.

Susar Kırmızı (2014) 'nın *4.Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Değerler* adlı makalesinde 4. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinleri incelemiştir. Metinlerde yer alan değerler; sosyal yaşama ilişkin değerler, evrensel düşüncenin gelişimine ilişkin değerler, ülkeye bağlılığa ilişkin değerler ve kişinin kendisini tanımasına ilişkin değerler olmak üzere dört temel grupta toplanmıştır. Bu dört temel değer alt değerlerini oluşturan doğa sevgisi/ doğal çevreye duyarlılık değerinin metinlerde en çok rastlanan değer olduğu olduğu görülmüştür. Bunun yanında ülkeye bağlılık kapsamında yer alan kültürel mirasa duyarlılık alt değeri de sık rastlanan değerler arasındadır.

Dilek (2017)'nin *Feridun Oral'ın Resimli Hikaye Kitaplarındaki Değerlerin İncelenmesi* adlı makalesinde Feridun Oral'ın resimli çocuk kitaplarında Milli Eğitim Bakanlığının belirlediği Değerler Kontrol Listesine göre inceleme yapılmıştır. İncelemeye alınan değerler arasında hoşgörü - duyarlılık değeri birlikte incelenmiştir. Araştırma sonucunda yedi kitapta hoşgörü- duyarlılık değerine rastlanmıştır.

Sallabaş (2012)'in *Ömer Seyfettin'in Hikayelerinin Türkçe Öğretiminde Değer Aktarımı Bakımından İncelenmesi* adlı makalesinde belirlenen değerler kapsamına duyarlılık değeri de alınmıştır. İnceleme sonunda örnekleme yer alan Ömer Seyfettin'e ait 35 hikayede duyarlılık değerinin en çok yer verilen değerler arasında yer aldığı tespit edilmiştir.

Keskin ve Öğretici (2013)'nin *Sosyal Bilgiler Dersinde "Duyarlılık" Değerinin Etkinlikler Yoluyla Kazandırılması: Nitel Bir Araştırma* adlı makalesinde duyarlılık değerinin Türkçe Öğretim Programında verilen tarihsel mirasa, doğal çevreye ve kültürel mirasa olmak üzere üç alt boyutu kapsamında uzman görüşü alınarak toplumsal sorunlara karşı, doğal çevreye karşı, kültürel mirasa karşı, küresel sorunlara karşı, türk tarihine ve türk büyüklerine karşı duyarlılık olmak üzere beş alt boyutta öğrencilere etkinlikler aracılığıyla kazandırılması hedeflenmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara bakıldığında yapılan etkinliklerin her boyutta öğrencilerin farkındalık düzeyini olumlu etkilediği tespit edilmiştir.

Açar (2010)'ın İlköğretim sosyal bilgiler dersinde gözlem gezisi uygulamasının öğrencilerin eleştirel düşünme becerisine ve çevre duyarlılığına etkisi adlı yüksek lisans tezinde 5.sınıf öğrencilerinden oluşan deney ve kontrol grubu

olmak üzere iki grup öğrenciden deney grubu öğrencileriyle yapılan gözlem gezisi sonucunda deney grubunun çevresel duyarlılık son test puanlarında anlamlı farka ulaşılmıştır.

Çelik (2010)' in 5. sınıf sosyal bilgiler programında sorumluluk, estetik ve doğal çevreye duyarlılık değerlerinin kazandırılmasına ilişkin öğrenci ve öğretmen görüşleri adlı doktor tezinde 5.sınıf öğrencileri ve öğretmenlere uygulanan anketler sonucunda öğretmen ve öğrencilerin söz konusu değerler ile ilgili olumlu görüşlere sahip olduğu soncuna ulaşmakla birlikte öğretmenlerin de öğrencilerin de bu değerlere ilişkin uygulamaların yeterli seviyede olmadığını ve bazı sorunların olduğunu belirtmiştir.

Alanyazın incelendiğinde, duyarlılık değerine ilişkin çalışmaların genellikle çeşitli değerler ile birlikte incelendiği araştırmalara rastlanmıştır. Alanyazında Nel Noddings'in duyarlılık etiği kapsamında ele alınan duyarlılık değerine ilişkin herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Alanyazın incelemesi sonucunda duyarlılık değerine ilişkin dikkat çeken bir başka durum da duyarlılık değerine yönelik yapılan çalışmaların ağırlıklı olarak çevre duyarlılığı ile ilgili olmasıdır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırma Seza Kutlar Aksoy'un öykü kitaplarında belli bir değerin incelenmesine dayalı olarak ilerlediği için nitel bir araştırmadır. “Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik kavramlardan sadece birkaç tanesidir” (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Durum çalışması, güncel bir olguyu kendi içeriği içinde çalışan, olgu ve içinde bulunduğu içerik arasındaki sınırların kesin hatlarıyla belirgin olmadığı ve birden fazla kanıt veya veri kaynağının mevcut olduğu durumlarda kullanılan, görgül bir araştırma yöntemidir (Yin'den Akt. Yıldırım ve Şimşek, 2013). Durum çalışması deneysel bir çalışmadan farklı olarak üzerinde çalışılan olguyu araştırmacının bir müdahalesi olmadan kendi olanakları çerçevesinde, nasıl ve niçin sorularına cevap arayarak, söz konusu olguyu derinlemesine incelemeye imkân veren bir araştırma yöntemidir. Durum çalışmasında araştırılmak istenen durum bazen bir kişi bazen bir ortam, kurum ya da bir grup olabilir. Durum çalışması nicel ve nitel yollarla yapılabilir. Amaç belli bir duruma bağlı olarak gelişen sonuçları ortaya çıkarmaktır. Nitel bir durum çalışmasının en belirgin yanı ise araştırılan durum ya da durumlara etki eden etmenlerin derinlemesine araştırılmasıdır. Söz konusu duruma ve ona bağlı olarak değişen etmenlere ilişkin bütüncül bir yaklaşım vardır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Meriam (1988) “durum çalışmalarını aktarmak için standart bir formatın olmadığını” hatırlatmaktadır.” (Akt. Creswell, 2018, s.236). “Bazı durum çalışmaları teori oluşturur bazıları sadece durum betimlemeleridir ve bazı durum çalışmaları ise doğası gereği daha analitiktir ve durumlar arası veya alanlar arası karşılaştırmaları gözler önüne serer. Durum çalışmasının genel maksadı şüphesiz yazılı anlatının genel yapısını şekillendirir.” (Cresswell, 2018, s.236).

3. 2. ARAŞTIRMANIN VERİ KAYNAKLARI

Araştırmanın veri kaynaklarını Seza Kutlar Aksoy’un resimli çocuk kitapları, öyküleri ve romanlarından oluşan 20 kitabı arasından amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi ile seçilen 9 kitabı oluşturmaktadır. Ölçüt örnekleme yönteminde esas olan önceden belirlenen bir grup ölçütü karşılayan durumlarla çalışmaktır. Söz konusu ölçüt veya ölçütler ise araştırmacı tarafından belirlenebilir ya da önceden hazırlanmış bir ölçüt listesi kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Bu çalışmada kitapların seçiminde, “incelenecek kitapların hitap ettiği yaş seviyesi ile resimli çocuk kitabı ve öykü kitabı türünde olması” ölçütleri dikkate alınarak kitap seçimi yapılmıştır. Belirlenen ölçüte göre seçim yapılan kitapların okulöncesi ve ilkokul düzeyindeki çocuklara yönelik olmasına dikkat edilmiştir. Kitaplardan dört tanesini resimli çocuk kitabı, beş tanesini ise öykü kitapları oluşturmaktadır.

- Küçük Prenses ve Kardelen (Öykü, Tudem Yayınları 1995)
- Nil Soru Soruyor (Resimli Çocuk Kitabı, Uçanbalık Yayınları, 1998)
- Büyülü Bahçe (Öykü, Pencere-Sey Yayınları, 2001)
- Güneşe Köprü (Öykü; Morpa Yayınları, 2005)
- Noktacık (Resimli Çocuk Kitabı, Tudem Yayınları, 2008)
- Yolculuk (Resimli Çocuk Kitabı, Tudem Yayınları, 2009)
- Düşler Tramvayı (Öykü, Tudem Yayınları, 2011)
- Uğur Böceğinin Mutluluk Hapları (Öykü, Can Çocuk Yayınları, 2016)

- Uyku Ağacı (Uçanbalık Yayınları, 2017).

Aşağıda incelenen kitaplar ve öykülere ait özetlere yer verilmiştir.

3.2.1. Büyülü Bahçe

3.2.1.1. Büyülü Bahçe

Hikaye Bal Arısı Anaokulu ve İlkokulu öğrencileri ve onlar arasındaki olaylar etrafında ilerlemektedir. Bu okulun bazı kuralları vardır. İlk kural anaokulu öğrencilerinden akademik başarı pek fazla beklenmezken ilkokul öğrencileri için başarılı olmak çok önemlidir. Öyle ki bir yılın sonunda en başarılı sınıf pek çok kazanç elde etmektedir. İkinci kural ise ilkokul öğrencileri arasında en başarılı sınıf yıl sonunda kermes düzenler. Kermeste istedikleri her şeyi satabilirler. Üçüncü kural ise elde edilen para ile o sınıfın öğrencileri bir ay boyunca en temiz denize, en temiz havaya, en güzel uçurtmalara, en güzel oyuncaklara, oyun bahçelerine ve daha pek çok güzel şeye sahip olmaktadır. Bunun yanında pek çok istekleri de yerine getirilmektir. Bütün bu ödüller nedeniyle ilkokul öğrencileri arasında en başarılı sınıf olmak oldukça önemsenmektedir.

Öykünün kahramanlarından anaokulu öğrencisi Akıl Kafa pek çok şeyi sorgulayan, nedenini anlamaya çalışan bir çocuktur. Öğlenleri neden zorla uyutulduklarını, ilkokuldaki çocukların neden süt içmediklerini ve daha birçok soruyu öğretmenine sormaktadır. Bir gün ilkokul öğrencilerinden biriyle konuşurken sınıflar arası yapılan bilgi yarışması sonunda kazanan sınıfın kermes düzenlediğini öğrenen Akıl Kafa ve arkadaşları da bu yarışmaya katılmak ister. Ancak onlara bu yarışma için oldukça küçük oldukları hatırlatılır. Hatta onlarla dalga geçen ilkokul öğrencileri nasılsa kazanamazlar diyerek bilgi yarışmasına katılmalarına razı olur. Bu süreçte onlara Akıl Kafa'nın evindeki papağan yardımcı olur, papağan çocukların henüz anlamını bile bilmedikleri Tarih, Matematik, Sosyal Bilgiler ve Dilbilgisi öğrenmeleri için onları Sessiz Kuğu'nun yanına götürür. Ancak Kuğu kimseyle konuşmadıkları için bahçede onları karşılayan kedi, onlara biraz süt karşılığında bilgiler verir. Matematik ve Dilbilgisi derslerini de Sığırcık ve Güvercin'den öğrenebileceklerini söyleyen kedi, onları uğurlar. Çocuklar yarışmanın daha önce Sessiz Kuğu'yu bulmak için gittikleri bahçede olmasını ister. Yapılan plana göre yarışmada çocuklara soruların cevaplarını kedi, güvercin ve sığırcık fısıldar. Böylece çocuklar yarışmayı kazanır ancak papağanın sesinin duyulmasıyla gerçekler ortaya

çıkar ve yarışma geçersiz sayılır. Ardından bahçenin yanından geçen genç bir adamla sohbetleri sırasında Sessiz Kuğu'nun neden sessiz olduğunu ve uçmadığını öğrenen çocuklar çok üzülürler. Genç adam onları biraz olsun neşelendirebilmek için duvarı gökyüzü gibi boyar ve bulutlar çizerek ortasına bir kuğu ekler.

3.2.1.2. Anne Sevgisi

Ayşe evde bahçedeki yavru kediye sahiplenmek ister. Annesi bakımının zor olacağı endişesiyle kabul etmez. Ayrıca yavru bir kediye annesinden ayırmanın ona zarar vereceğini söyler. Yavru kediye beslemek için bahçeye inen Ayşe orada kedilere ciğer vermek için gelen komşuları Pervin teyze ile karşılaşır. Ayşe, yavru kediye almak istediğini Pervin teyzeye de söyler. Pervin teyze Ayşe'nin bu isteğinin yavru bir kedi açısından doğru olup olmadığını anlaması için ona birtakım sorular sorar. Pervin teyze de Ayşe'ye küçük bir kız çocuk sahibi olmak istediğini anlatır. Bu sırada evine götürmek istediği kız çocuğunu anlatırken Ayşe'yi tarif eder. Ancak Ayşe böyle bir kız çocuğunu alıp götürürse çocuğun annesini özleyebileceğini söyler. Bunun önemli olmadığını eğer bir kızı olursa ona çok iyi bakacağını bir süre sonra annesini unutacağını söyleyen Pervin teyzenin cevapları karşısında, durumu anlayan Ayşe yavru kediye eve götürmekten vazgeçer.

3.2.1.3. Mutluluk Ülkesi

O yıl birinci sınıfa başlayan Candan okula gitmek istemez. Candan bir önceki yıl anaokuluna gittiği için okulu bitirdiğini söyler. Ancak okula gitmek zorundadır. Öğretmenin tahtaya yazdığı harfleri farklı nesnelere benzeten Candan, başlarda okul kurallarına uymakta zorluk çeker. Candan okumayı öğrenmede de isteksizdir. Annesi bir gün “Mutluluk Ülkesi” adında bir kitap alır ve kızına okumaya başlar. En heyecanlı yerinde kitabı kapatarak masalın sonunu Candan'ın okumasını söyler. Bunun üzerine Candan yeni yıla girmeden okumayı öğrenir ve annesinin aldığı masal kitabını okur. Masalda tembel bir kızın başına gelenler anlatılmaktadır. Bu kız “İnsanlar neden çalışır?” Neden kitap okurlar?” gibi sorular sorarak hayatın çok tatsız bir şey olduğunu düşünür. Bir gün mavi kanatlı bir kuşun kızın penceresine konup ondan su istemesiyle kızın yaşamında tuhaf olaylar yaşanmaya başlar. Bu kuşu kafese hapseden kız, kuşun sihirli olduğunu düşünür. Mavi kuş, küçük kızla bir anlaşma yapar. Onu kafesten çıkarması koşuluyla kızı mutluluk ülkesine göndereceğini söyler. Bunun üzerine kuşu serbest bırakan kız onun dediği gibi mavi

ışık gördüğünde peşi sıra gider. Mavi ışığı takip ettiği bir gün yaşlı bir kadının kulübesine varır. Kızın yardımına ihtiyaç duyan kadın ondan çorba ve ısınmak için odun ister. Yaşlı kadının isteklerini yerine getiren küçük kız ikinci ışığı gördüğünde oraya ulaşmak için hareket eder. Bu sefer bir bilginin yanına varır. Ancak bu bilginin gözleri görmemektedir. Kızdan kendisine kitap okumasını ister. Bunun için öncelikle okumayı öğrenmesi gereken küçük kız işe koyulur. Okuma öğrendikten sonra bilginin istediği tüm kitapları ona okur. Kap okurken aklına takılan soruları bilgine sorarak pek çok şey öğrenir. Üçüncü kez mavi ışığı gördüğünde küçük kızın gitme vakti gelir. Gittiği yerdeki halk hem bilgisiz hem çok fakir durumdadır. Küçük kız onlara toprağı işlemeyi, ürün elde etmeyi öğretir. Sonunda tüm işlerini bitirir ve eve dönme vakti gelir. Mavi renkli kuş küçük kıza sağlık, bilgi ve akılla ilgili tüm görevleri yerine getirdiği için bir dilek hakkı verir. Küçük kız Mavi kuşa teşekkür ederek kendisinde olan ancak farkında olmadığı pek çok şeyin farkına vardığını söyler. Dileği ise tüm çocukların mutlu olmasıdır. Candan masalı bitirdikten sonra anne ve babası ona hediyelerini verir. Ertesi gün okulda öğretmenin de hediye alan Candan eve dönerken doğanın da bir hediyesi olduğunu görür. Dışarda kar yağmaktadır.

3.2.1.4. Dünya Kendi Ekseni Etrafında Döner

Bay İşgüzar New York'a yaptığı iş gezisi dönüşünde oğluna küre şeklinde bir bilgisayar alır. Ancak bu bilgisayar bilginler için üretilmiş bir bilgisayardır ve yanlışlıkla satılmıştır. Bay İşgüzar'ın oğlu Çakar dokuz yaşındadır. Çakar kişisel temizliğine dikkat etmeyen, okulda sürekli yaramazlık yapan bir çocuktur. Öğretmen Çakar'ın sınıfta çıkardığı zorlukları veli toplantısında annesine özel olarak anlatır. Annesi de durumu eşiyle paylaşır. Ancak Çakar'ın babası durumda bir yanlışlık görmez ve çocukların yaramaz olmasının normal olduğunu söyler. Öğretmenin Çakar'ın derslerdeki başarısızlığı üzerine "çocuğunuzla ilgilenin." uyarısına da en pahalı oyuncakları, bilgisayarı alarak ellerinden geleni yaptıklarını söyler. Babasına göre Çakar yeni aldığı bilgisayardan sonra çok daha farklı biri olacaktır. Çakar bilgisayarla uğraşırken bu bilgisayarın özel bir bilgisayar olduğunu keşfeder. Bilgisayara kendi isteklerini yerine getirmesi için komutlar verir. Bunlar; babasının iki kilo dondurma alması, annesinin çikolata almaya gitmesi, televizyonda haberler sunulurken Çakar'ın isteği üzerine bir anda sevdiği çizgi filmin yayınlanması gibi durumlardır. Bir süre sonra Çakar'ın okuldaki işleyişe hatta

öğretmeninin doğru bilmediği bir cevaba rağmen Çakar'a aferin demesini istemesi üzerine, bilgisayar dürüst insanlara müdahale edemeyeceğini ve böyle işler için programlanmadığını söyler. Ancak yine de Çakar'ın buna benzer istekleri artarak devam eder. Öyle ki Çakar'ın en sevdiği arkadaşlarının velisi olan mahalleden birkaç esnaf bakan olur, okulda işler karışır. Bu olaylara Çakar'ın sebep olduğu öğrenilince Çakar'ın arkadaşları, kuşlar susar ve etraf sessizliğe bürünür. Bu sessizlik karşısında tedirgin olan Çakar bilgisayardan arkadaşlarını konuşturmasını ister ancak bu mümkün değildir. Bilgisayar yalnızca susturmakla görevlidir. Bunun üzerine Çakar arkadaşlarından özür diler onları konuşmaya ikna etmeye çalışır ancak başarılı olamaz. Son çare olarak da bilgisayara verdiği bütün komutları silerek her şeyin eskisi gibi olmasını istediğini söyler.

3.2.1.5.Dost Uçurtma

İlgın yeni taşındıkları mahallede arkadaşları olmadığı ve mahallenin çocukları da onu aralarına almadığı için üzgündür. Buna sebep olan aslında Munçuk adında bir çocuktur. İlgın'ın arkadaşsız kalması ve canının sıkılması üzerine babası ona uçurtma yapmayı teklif eder. Babası uçurtmanın iskeletini oluşturur, İlgın iskeleti kırmızı kağıtla kaplar annesi de uçurtmanın kuyruğunu süslemesi için ona yardımcı olur. İlgın ertesi akşam mahallede çocukların oyun oynadığı toprak alanın bir kenarında uçurtmasını uçurur. Uçurtmasını uçururken o kadar eğlenir ki arkadaşlarının onu izlediğini hatta Munçuk'un ona öfke dolu gözlerle baktığını dahi fark etmez. İlgın ertesi gün yine heyecanla uçurtmasını alıp oyun alanına iner. Bu sırada Munçuk elinde atmaca şeklinde bir uçurtmayla gelir ve uçurtmaları yarıştırmayı önerir. İlgın bunu pek istemese de Munçuk'un öfkeli tavırlarından kurtulmak için mecbur kalır. Uçurtmalarını gökyüzüne salarlar ve yarışmaya başlarlar. Yarışı İlgın kazanır ancak her iki uçurtma da zarar görür. Munçuk yarışı kaybettiğini kabul ederek İlgın'ı tebrik eder, onu ertesi gün top oynamaya davet eder. İlgın yerde kırmızı kağıtla kaplı uçurtmasına ait parçalar görür. Gökkuşağı adını verdiği uçurtmasından geriye ağaca takılı kalan tek bir şerit kalmıştır. Uçurtmasını bu halde gören İlgın'ın boğazı düğümlenir.

3.2.1.6.Tik Tak

Okula o yıl başlayan Memo, önce harfleri sonra da sayıları öğrenir. Ancak saati nasıl okuyacağını henüz bilmemektedir. Annesi ona saate nasıl bakılacağını

öğretir. Memo saate bakarken ara sıra hata yapar, bazen saniye ile dakikayı bazen de dakika ile saati birbirine karıştırır. Memo yaşadığı olaylarda zamanın kendisi için bazen olduğundan çok daha yavaş bazen de çok daha hızlı ilerlediğini fark eder. Bir gün canı sıkıldığında Memo, televizyonun düğmelerini merak eder ve çıkarır, onlarla uğraşırken zamanın nasıl geçtiğini anlamaz. Annesi onu bu halde görünce kızar ve odasına gidip babası gelene kadar odasından çıkmamasını söyler. Memo odasına gider ancak zaman bir türlü geçmez, gözü saatte olan Memo, saate bakarak ona hızlıca ilerlemesini söyler. Saat ise ona kendi içindeki saate bakmasını söyler. Saatin konuştuğunu duyan Memo çok şaşırır. Saatle aralarında geçen konuşmalarda saat ona insanların zamanı nasıl kullandıklarını gösterir. Bunun için insanların yüreğindeki saatlere bakarlar. Önce bir yargıcın yüreğindeki saate bakarlar, rakamlar altındandır. Memo bu yargıcın daha çok zamanı olduğunu düşünür ancak saat, herkese eşit zaman verildiğini, insanların onu farklı şekillerde kullandığını söyler. Bir yargıç için zamanın çok değerli olduğunu, zamanı doğru kullanıp doğru kararlar vermesinin bir insan yaşamı için önemli olduğunu anlatır. Öte yandan bir de zamanı boşa harcayan genç bir adam gösterir. Onun kalbindeki saati bomboştur, üzerinde tek bir sayı yoktur. Son olarak yaşlı bir dedenin baş ucundaki saati gösterir. Yaşlı dedenin kalbindeki saate baktıklarında saatin durduğunu görürler. Memo bu duruma çok üzülür ve saatten bir şeyler yapmasını ister. Küçük bir çocuğun onun odasına gitmesiyle dedenin saati çalışır. Saat, biraz neşelenmeleri için bu sefer de bir hastanenin bekleme odasını gösterir. Bir adam odada sürekli gidip gelerek karısının doğum yapmasını beklemektedir. Sonra bebeğin doğduğu bir anı görülür. Memo kucağında bebek olan kadını annesine benzetir, saat ona dikkatli bakmasını söyler. Evet o kadın annesidir, kucağındaki bebek de Memo'dur. Saat ona annesinin gözlerinin içine baktığında, ona duyduğu sevgiyi görebileceğini söyler. Annesinin kalbindeki saatin sayıları kanatlanmış uçar haldedir. O sırada Memo'nun annesi içeri girer. Memo annesine koşar ve ondan özür diler. Annesi de onu çok sevdiğini söylerken zaman tik tak tik tak diye hızlı hızlı yürüyüp gider.

3.2.1.7. Güneş Ana

Alican hayal kurmayı çok seven, kendi kendine oyunlar oynayan, sıkılmaya fırsat kalmadan sürekli farklı şeylerle ilgilenen bir çocuktur. Bazen anne babası da onun oyunlarına katılır. Alican'ın annesi bir bebek beklemektedir. Annesi doğum yapmak için hastaneye gittiğinde Alican gitmelerini istemez. Anne ve babası hastanedeyken Alican'ın bebeğin odasına girip eşyalarını karıştırmasına, kıyafetlerini

giymeye çalışmasına kızan anneannesi, Alican'ı odadan çıkarır. Alican bu duruma çok kızar. Bebek eve geldiğinde tüm ilgi bebeğin üzerindedir. Alican kendini gürültünün içinde kaybolmuş gibi hisseder. Ailesinin dikkatini çekebilmek için ertesi gün sürekli bir yerlere saklansa da kimse Alican'ı aramaz. Bu duruma çok üzülen Alican artık eskisi gibi kendi kendine oyun oynamak da istemez. Daha önceleeri annesi ve babası sadece onun anne ve babasıyken şimdi gelen kardeşinin anne babası olduklarını düşünür. Alican bütün bu olanlardan sonra artık kendisi de dahil kimseyi sevmemektedir. Kendisini sevmemesinin nedeni bebek gibi davranışlar sergilemesidir. Bazen kardeşini çimdikler, bazen onun biberonundan gizlice süt içer. Hatta bir akşam çarşaf ve pijamasını ıslatır ancak annesi Alican'ın yatağına yağmur yağdığını düşündüğü için Alican utanmaktan kurtulur. Alican son durumu nedeniyle annesi onu doktora götürmeye karar verir. Alican doktora gitmek istemez ama annesi onu ilaç almayacağı hatta muayene olmayacağı konusunda ikna edince, gitmeye razı olur. Doktora vardıklarında, doktor ona kardeşini sevip sevmediğini sorar. Alican'a resimler çizdirir. Resimlerde hep Alican vardır; anne, babası ve kardeşi yoktur. Doktor bunun nedenini sorduğunda Alican onları çizmeyi unuttuğunu söyler. Doktordan dönerken annesi Alican'a sarılır. Onu ne kadar sevdiğini söylemeyi son zamanlarda söylemeyi unuttuğunu anlatır. Eve döndüklerinde annesi kardeşiyle Alican'ın oyunlarına katılabileceklerini söyler ancak Alican kardeşini sevmek ister.

3.2.2. Güneşe Köprü

3.2.2.1. Güneşe Köprü

Hikayenin kahramanı Yasemin yedi yaşındadır. Anneannesi, ablası ile yaz tatilini deniz kenarında küçük bir kasabada geçirir. Sahil kenarında kumla oynarken köprü yapamadığı için üzülen Yasemin kendisine yardımcı olan bir amcayla tanışıp arkadaş olur. Rüstem amca köyde yaşayan okuma yazma bilmeyen biridir. Yasemin Rüstem Amcaya okuma yazma öğretme konusunda yardımcı olmak ister. Rüstem amca da Yasemin'e arkadaşlık ederek onunla oyun oynar. Yasemin bir süre sonra Rüstem amca'nın arkadaşlarının yanına gitmek istemesine bozulur. Ancak Rüstem amca ona durumu açıklayarak paylaşmanın azaltmayacağını bilakis paylaşılını arttıracığını söyler. “Güneş herkesi ısıtır, Rüstem'i ısıtıp Yasemin'i ısıtmamazlık yapmaz” diyerek örnekler.

3.2.2.2. Çil, Sıfır ve Oyuncaklar

Samoş adında yedi yaşında küçük kız kitabın baş kahramanıdır. Samoş o gün aynada çillerini sayıp burnundaki çilin varlığından rahatsızlık duyduğunu dile getirir. Samoş sürekli olarak yüzündeki çilleri sayıp hesap yaparken, henüz okulda öğrenmediği toplama çıkarma işlemini kullanır. Çilleri sayesinde birçok şey öğrenen Samoş okula gittikten sonra çillerinden rahatsız olmaya başlar. Okuldayken bir arkadaşı, öğretmenleri masal anlatmalarını isteyince “Çilli Horoz” masalını anlatır, anlatırken sürekli Samoş’ a bakarak onunla dalga geçer. Diğer arkadaşları da durumu anlayıp gülünce Samoş bu durumda iyice rahatsız olmaya başlar. Bunun üzerine arkadaşını yere yatırıp yüzüne turuncu ispirotolu kalemle sıfır çizer. Öğretmeni durumu öğrenince Samoşa sayfalarca sıfır yazma cezası verir. Eve gittiğinde cezasını yazmaya başlayan Samoş bir süre sonra uyur ve rüyasında her şeye sebep olarak gördüğü burnundaki çil ile birlikte deftere yazdığı sıfırların da gittiğini görür. Onlar gidince günlük hayatta pek çok yerde karmaşa yaşanır. Hesaplar karışır, okulda matematik problemleri çözülemez, bilgisayarlar bozulur. Samoş hesaplar karışıklığından solayı babasının maaş artışıyla ona alacağı oyuncaktan da olur. Bu arada evlerine gelen misafir kaybolan çili nedeniyle Samoş’u tanıyamaz ve ona ne olduğunu sorar. Sıfıra benzeyen tüm oyuncakları, burnundaki çili kaybolduğu için çok üzülen Samoş, Aslında Güneş tarafından cezalandırılmaktadır. Ceza sona erdiğinde her şey eski haline döner.

3.2.2.3. Düğmeyi Kapatınca Işık Nereye Gider?

Işık adındaki küçük çocuk oyun alanında topla oynarken Çetin adında bir çocukla tanışır. Çetin kendi halinde içine kapanık, pek konuşmayan bir çocuktur. Çetin bir derdi var gibi sürekli sessiz ve üzgün görünen bir çocukken Işık ise etrafındaki her şeye, uçurtmalara, bulutlara, vapor düdüklerine, satranç taşlarına, oyuncaklarına ilgi ve sevgi duyan bir çocuktur. Bu sevgiyi yeni tanıştığı Çetin’e de gösterme vaktidir. Çetin ise Işık’ın yakınlığı, sohbeti ve soruları karşısında cevap vermeye pek istekli değildir. Işık bu duruma rağmen Çetin’i oyunlarına alma, onunla vakit geçirme, onu yalnız bırakmama konusunda çabasını sürdürür. Ancak arkadaşları Işık ile aynı fikirde değildir. Işık bu durumu annesiyle paylaştığında annesi Çetin’in bir hastalığı olabileceğini belki de bu yüzden öyle davrandığını söyler. Işık bu durumu önceden düşünüp Çetin’e sormuş ancak böyle bir hastalığı olmadığını ve Çetin’in hasta olmamak için bir çocuğa göre çok fazla dikkatli olduğunu annesine

anlatır. Sonrasında da Çetin'in neden böyle davrandığına dair herhangi bir neden bulamazlar.

Bir gün Işık okulda bir öğretmenle yaşadığı sıkıntıyı oyun alanında karşılaştığı Çetin'e anlatmak ister. Çetin onun üzgün halini görmesine rağmen bu duruma kayıtsız kalır. Işık bu duruma çok üzülür. Oysa Cem onu görür görmez yanına koşarak derdini dinler ve gerçek bir arkadaş gibi davranır. Işık yaşadıklarını Cem'e anlattırken parkta karşılaştıkları bir amca yıllar önce yaşadığı benzer bir haksızlığı örnek vererek durumun olası nedenlerini Işık'a açıklar ve o öğretmeni affetmesini söyler. Bunun üzerine Işık'ın kızgınlığı geçer yapmayı sevdiği gündelik şeylere odaklanır. Işık günlük yaşamında babasıyla yemek yapmaktan, yemek yaparken ortalığı dağıtmaktan sonra da annesi üzülmessin diye dağıttıklarını toplamaktan hoşlanan bir çocuktur.

Işık gece yatmadan önce babasına ışığın kapatıldığında nereye gittiğini sorar. Babası ona enerjinin korunumu yasasını anlayabileceği şekilde açıklar. Ancak Işık'ın anlamadığı bazı bölümler vardır. Babası anlaşılmayan yerleri Işık'ın insanlara ve çevresine duyduğu ilgi ve hissettiği sevgi üzerinden örnekleyerek anlatır. Babasının anlattıklarına rağmen hala ışığın kapatıldığında nereye gittiğini merak eden Işık babasına bu soruyu tekrar sorar. Lamba kapatıldığında ışık hiçbir yere gitmez, Çetin'in ona gösterilen sevgiyi ne alması ne de göstermesi gibi, içerde hapsolmaktadır. Ancak içerde dursa da o da bir enerjidir.

3.2.2.4. Yabancı Dil – Kedice

Evin kedisi Pamuk, Ayşe, abisi Emre, anne babalarıyla bir araba yoculuğu yaparken tabelalarda yazan isimlerin Türkçe olmadığı genellikle yabancı dilde olduğunu gözlemler. Emre tabelaları okumaya çalışır fakat hep yanlış okur. Bunun üzerine babaları Emre'nin yabancı dil öğrenmesi için ona set alacağını söyler. Pamuk ise onlar yabancı dil öğrenmekten bahsederken kedi dili olan kediceyi öğrenmeleri gerektiğini içinden geçirir. Bunun yanında annelerinin hep dediği erkek dili de bu ailenin evinde sürekli olarak hakimdir. Genellikle babanın dedikleri yapılmakta son kararları hep o almaktadır. Ancak Pamuk evde kendi dilinin anlaşılmamasından bu yüzden cezalandırılmaktan, anne ise evde sürekli olarak marka kıyafetlerin konuşulmasından sıkılmıştır. Çocukların yerli ürünleri tercih etmeyip marka olanları istemesi annenin fena halde canını sıkılmaktadır. Bu duruma sebep olan babayla konuşan anne en kısa sürede çalışmaya başlayacağını ve artık

kararları birlikte alacaklarını söyler. Ayrıca artık evde de herkesin birbirini rahatça anlayabilmesi için ana dillerini konuşacaklarını söyler.

3.2.2.5. Bir Elmanın İki Yarısı

Emre ve Fatmanur annelerinin deyimiyle bir elmanın iki yarısı gibi olsalar da günlük yaşamlarında birbirlerinden çok uzaktırlar. Öyle ki okula gitmek için servis beklerken bile aynı yerde beklemeyizler, biri sokağın başında diğeri başka bir ucunda bekler. Buna rağmen Ayşe'nin başına olumsuz bir şey gelse ilk kardeşi Emre yetişir.

Bir gün abisi arkadaşının doğum gününe giderken kardeşi Fatmanur'dan odasını onun yerine toplamasını ve resim ödevini yapmasını ister. Bunun karşılığında Fatmanur'a babasından arkadaşına hediye almak için aldığı paranın yarısını vermeyi teklif eder. Fatmanur bu teklifi kabul eder. Ancak Fatmanur'un akıllı kaybettiği sulu boyasındadır, abisinden aldığı parayla boya mı almalı yoksa bir barbie bebek mi diye düşünürken odayı özenli toplamaz ve her şeyi abisinin işlerini zorlaştıracak duruma getirir. Abisi eve geldiğinde odasının durumunu ve resim defterine yazılan yazıyı görünce Fatmanur'a kızarak verdiği parayı geri almak ister. Bu sırada tartışan iki kardeşin araları bozulur. Ertesi gün okula giderken abisini üzdüğünü fark eden Fatmanur parayı abisine vererek onun gönlünü alır. Emre kardeşinin bu tavrından sonra onu ne kadar kızsada da çok sevdiğini annesine söyler. Annesi de hep dediği şeyi yineler. Onlar bir elmanın iki yarısı gibidirler.

3.2.3. Noktacık

Hikayede adını bilmediğimiz küçük bir kızın kendi ağzından hayalleri, neler yapmak istediği ve nelerden hoşlandığı anlatılır. Bu küçük kız bir denizde yosun olmayı, bazen güneşi şapka gibi başına takıp yağmur altında gezmeyi, bazen de bir uçurtma olmayı istediğini anlatır. Masal dinlemeyi ve hayal kurmayı çok sevdiğini anlatırken asıl anlatacaklarının da büyük annesiyle uydurduğu bir masal sonucu ortaya çıktığını söyler. Bu küçük kız uydurduğu masalda, anne babası ayrılan bir çocuğun ayrı evlerde yaşaması nedeniyle sürekli farklı iki eve gitmekten yorulduğunu anlatmaktadır. Anne babası ayrılmadan önceki yaşamında onları kavga ettiği zamanlarda gök gürleyip şimşek çakması gibi hissettiğini ifade eden küçük kız artık ayrı olan anne babasının iki farklı evde oturmasıyla kendisine ait bir ev olmadığını düşünür. Bu iki evi, mavi ev ve kırmızı ev olarak anlatmaktadır. Küçük kızın üzüntüsü sürerken ormanda karşısına çıkan bir sincap ona iki ayrı eve

gidebileceği için çok şanslı olduğunu söyler. Herkesin bir evi varken bu küçük kızın gidecek iki evi vardır. Ancak küçük kız sincabın bu sözleriyle ikna olmaz. Anne babasının ayrılmasının onu sevmedikleri için olduğunu düşünür. Küçük kızın sincaba söyledikleri üzerine, sincap ayrı evlerde olmakla küçük kızı sevmemelerinin ilgisi olmadığını küçük kıza anlatmaya çalışır. Bunu anlatmak için kendi yaşamından örnekler verir. Küçük kız sonunda ikna olur. Artık kırmızı evde annesiyle, mavi evde babasıyla farklı zamanlar geçirdiğini ve onu sevdiklerini düşünmektedir.

3.2.4. Yolculuk

Hikayedeki kahraman küçük kızın anlatıldığı öyküde küçük kız canının çok sıkıldığı bir gün olanları anlatmaktadır. Kitabın kahramanı küçük kız oyuncak bebeğinin saçını çekmesine rağmen sesi çıkmaz. Pencereden dışarı baktığında ise uyuşuk kara kedinin tüylerini yaladığını, beyaz kuyruklu yavru köpeğin havladığını görür. Köpek havlarken galiba babasını çağırmaktadır. Küçük kız bunun üzerine annesine, babasının olduğu yere gitmek istediğini söyler. Annesi onun elini tutar ve bahçeye inerler. Babasının uzakta olduğunu söyler ve bahçedeki kuşa babasını görüp görmediğini sormasını ister. Küçük kızın babası uzak gemi kaptanıdır ancak uzağın ne kadar uzak olduğu konusunda bir fikri yoktur. Bu yüzden kuş olmayı diler, eğer kuş olursa babasının gemisine gidip konacağını hayal eder. Daha sonra küçük kız annesiyle renk renk kalemler, suluboya ve silgi alarak eve döner. Eve vardıklarında annesi, kendisinin kitapta okuduklarını düşleyerek kızının da yaptığı resimle istediği yere gidebileceğini söyler. Küçük kız resim defterini açar. Denizi, babasının kullandığı kocaman gemiyi, güvertede onu güldüren babasını çizer. Resmini annesine gösterir. Annesi onu hemen tanır, babası ile neşeli göründüklerini söyler. Ardından annesini de güverteye çizer. Resim bitince geminin düdüğü çaldığını hayal eden küçük kız, yolculuğun başladığını, anne ve babasıyla çok eğlendiğini söyler ve can sıkıntısının geçtiğini ekler.

3.2.5. Küçük Prenses ve Kardelen

3.2.5.1. Masal Cadısı

Masal cadısı yıllardır kimseyi görmemiştir, bu yüzden ormanda tek başına olmaktan canı sıkılır. Çocuklara da yıllardır masal anlatamadığı için yeteneklerinin kaybedeceğine inanır. Bu yüzden çocukları bulup onlara masal anlatması gerektiğini

düşünür. Ancak onun adını anan hiçbir çocuk yoktur. Acaba yeryüzünde hiç çocuk kalmamış da ondan mı adını anmıyorlar diye merak eder ve gidip kendi gözleriyle görmek ister. Bir parka ulaştığında orada oynayan çocuklar görür. Çocuklar kendi aralarında konuşurken içlerinden biri diğerine cadı dediğinde Masal Cadısına onların yanına gidip masal anlatma fırsatı yakalar. Çocukların yanına gider ve onu çağırıp çağırmadıklarını sorar, onlar da aralarındaki tartışmanın bir bebek yüzünden çıktığını anlatır. Bunun üzerine Masal cadısı süpürgesiyle kızların ellerine dokunarak hemen ikisine de birer bebek verir. Çocuklar cadının bunu nasıl yaptığını merak ederler ve diğer isteklerini dile getirirler. Masal cadısı da onlara masal anlatmak istediğini söyler ancak her birinin yapacağı farklı işi vardır bu nedenle gitmek isterler. Ancak Masal cadısı onları ikna etmek için bu sefer de çocukları istemedikleri şeylerden kurtaracağını söyler. Bu sırada çocuklar da neleri istemediklerini dile getirirler. Kırmızı saçlı bir oğlan çocuğu konuşulanlardan memnun olmaz ve eve gidip annesinin yapacağı pastadan yemek istediğini söyler. Cadı bunun üzerine hepsinin kafasına dokunarak onları kulübesine götürür. Çocuklar eve dönmek istediklerinde de saatin geç olduğunu bahane ederek orada kalıp masal dinlemelerini söyler ve onlara masal anlatmaya koyulur.

3.2.5.2. Kum Saati

İlk masal, kırmızı saçlı olan çocuğun babası ressam olduğu için bir ressamın masalıdır. Masalda kum saati bulunan bir ressamın samur fırça ve boyalarla yaptığı resim esnasında fırça ve boyaların konuşmaları anlatılır. Bu sırada kum saatinde bulunan farklı renkteki kumlar da kendi aralarında konuşmaktadır. Masalda kırmızı saçlı bir oğlan ressam babası resim yaparken onun atölyesine gelerek balık tutmaya gidip gitmeyeceklerini sorar. Babası işlerini bitirdikten sonra el ele yola çıkarlar. Masal sona erdiğinde çocuklar eve gitmekte ısrar ederler ancak masal cadısı buna izin vermez ve anlatmaya devam eder.

3.2.5.3. Ay Dede

Masal, Ay'ın sarı saçlı küçük bir kız olan Sinem'le konuşmalarından oluşur. Sinem karnesindeki zayıf notları nedeniyle babasının kitaplarını yırtıp onu okula göndermemesine çok üzülür. Ay ona yardım etmek ister. Ay, balıkçılar, kuşlar, balıklar ve sahildeki genç çifte planını anlatır. Herkes üzerine düşen görevi yapmaya hazırdır. Sinem uyurken bir martı gagasıyla sesler çıkararak onu uyandırır. Kuşlar

Sinem için kitap getirmiş, sahildeki genç çiftin nişanlısı da Sinem’e ders verecektir. Balıkçılar da aklının daha iyi çalışması için Sinem’e her akşam balık pişirip verecektir. Aradan geçen zamanda Sinem bütün bu yardımlar sayesinde derslerini zayıf notlardan pek iyi durumuna getirir.

3.2.5.4. Uç Uç Böceğim

Bir sonraki masal bebeğini vermek istemeyen kızın masalıdır. Işık paylaşmayı sevmeyen, bencil, ödev yapmaktan hoşlanmayan ve okula zorla giden ve sürekli arkadaşlarının sahip olduklarıyla ilgilenip kendi kendine hayıflanan sekiz yaşında küçük bir kızdır. Öyle ki okulda Gül’ün diğer arkadaşları tarafından sevilmesi, beğenilmesine dayanamadığı için onun gibi olmak ister. Annesiyle yüzme okulundaki kursa kaydolmaya gittikleri esnada Gül’ün kursa katılmayacağını öğrenir ve hemen vazgeçer. Gül, mandolin kursuna devam edeceği için Işık da bu kursa yazılmak ister. Hatta mandolin almaya gittiklerinde Gül’ün mandolinin aynısından almak ister. Arkadaşı Ayça Işık’ın mandolinini çalmak istediğinde Işık buna izin vermez. Işık’a göre mandolinin insanın küçük kardeşi gibidir ve kardeş de insanın malıdır. Çocuk istemediği sürece ona kimse dokunamaz. Işık kardeşi olmadığı halde bu düşüncelere sahiptir. Işık başlarda kursta başarılı olamadığı için ümitsizliğe kapılır fakat zamanla o da daha iyi çalmayı öğrenir. Bu sürede Işık sabretmeyi, denemekten vazgeçmemeyi ve paylaşmayı öğrenmiştir.

Masal cadısı anlattığı üç masaldan sonra tüm çocukların uyuduğunu görünce onları evine gönderir ve kalan masalları da rüyalarına gönderir. Bu masallardan ilki “Küçük Prenses ve Kardelen” diğeri ise “Aç Gözlü Dev” in masalıdır.

3.2.5.5. Küçük Prenses ve Kardelen

O gün küçük prensesin doğum günüdür. Ancak doğum günü partisine hep yetişkin insanlar katılır ve parti sıkıcı bir hale gelir. Bu sırada saraydaki Bilgin küçük prensese yaklaşıp ona bir hediye vermek istediğini söyler. Küçük prenses çok sevinir ve hediye almak için Bilgin’in odasına gider. Bilgin ona yedi renkten oluşan bir fırıldak verir. Prenses üflemesini söyler. Prensesin üflemesiyle dönen fırıldaktaki yedi renk adeta kaybolmuş gibidir ve yalnızca beyaz renk görünmektedir. Prenses bunun nasıl olduğunu sorunca Bilgin, beyazın tüm renklerden oluşan kucaklayıcı bir renk olduğunu söyler. Ayrıca fırıldığın büyüğü olduğunu ve daima prensese doğru yolu göstereceğini söyler. Prenses bunun üzerine bir gün fırıldak

üfler ve camdan dışarı baktığı sırada kar yağdığını görür, kar topu oynamak ister ve kraliçeden izin alarak dışarı çıkar. Salatanat arabasıyla geçtiği yoksul mahallelerdeki çocuklarla hep birlikte kar topu oynar, paylaşmanın tadına varırlar. Dönmek üzereyken prenses karların içinde bir çiçek görür, bu kardelendir. Prensese kardelenle konuşur ve onu köküyle birlikte yanına alır, sarayın bahçesine diker. Kardelen prensese birçok konuda yol gösterir. Kardelenin yardımıyla prensesin daha mutlu bir yaşantısı olur, bu durumdan kraliçe de memnundur. Ancak insanların bilgilenip kendisine inanmamasından, ona danışmamasından ve kitaplarının satılmamasından şikayet eden büyücü bütün bu olanları eski haline getirmek için bir plan yapar. Kraliçeye giderek geleceği gördüğünü söyler ve prensesin rüyasında bir çiçeğe basarak öldüğünü anlatır. Bunun için kraliçenin tüm beyaz çiçekleri yok etmesi gerektiğini söyler. Kraliçe büyücünün söylediklerini yapar. Bahçedeki kardelen ve tüm papatyalar koparılır. Bir süre sonra ülkede her şey eskisinden de kötü hale gelmeye başlar. Prensese dışarı çıkmasını diye sarayın çevresi yedi kat duvarla örülür. Bilgin saraydan kovulur. Bütün bu olanlardan çok kötü etkilenen Prensese sonunda hasta olur. Annesi bu duruma çok üzülür. Büyücüden yardım ister ancak büyücü prensesi daha zor duruma sokar. Prensese artık o kadar bitkindir ki son olarak Bilgin ile konuşmak ister. Kraliçe kızının son isteğini yerine getirmek ister. Bilgin saraya gelir ve prensese yeni bir fırıldak hediye eder. Prensese hastalığı nedeniyle fırıldak üfleyecek gücü olmadığı için Bilgin onun yerine üfler ve Prensese gözleri parlar. Bilgin prensese zamanla daha iyi olacağını, baharın gelişiyle her yerin papatyalarla dolacağını, kardelenin de her kış yeniden açtığını söyler. Günler sonra kuşlar sarayın bahçesine papatya tohumu, beyaz zambak soğanları taşırlar, sarayın bahçesi yeniden çiçeklere dolup taşar. Büyücü açmak için bir gemiye biner ancak denizin kabarık taşmasıyla gemi batar ve sarayın duvarları yıkılır. Her şey eski haline döner Prensese iyileşir ve onu çok seven halkıyla buluşur onların verdiği papatya tacını takar.

3.2.5.6. Aç Gözlü Dev

Masal Cadısının çocukların rüyasına gönderdiği son masal ise Aç Gözlü Dev masalıdır. Dev altını çok sever. Bir sabah gezintiye çıkar ve bir buğday tarlasına varır. Bu sırada günün ilk ışıklarıyla parlayan buğdayları altın zanneder. Bir tarla dolusu altını olduğunu düşünerek çok sevinir. Buğdaylardan birini altın diye koparacakken bir ses duyar. Dev bu duruma hem çok şaşırır, hem konuşan bir altını olduğu için sevinir. Ancak konuşan güneş ışığıdır ve başakları olgunlaştırmakla

görevli olduğunu söyler. Dev bu duruma çok kızar. Çıpa adındaki küçük bir oğlan kıyıda ekmek yerken devin buğdayları altına dönüştürmemesi nedeniyle buğday yemeyi yasakladığını öğrenir. Ancak gün ışığı Çıpa'ya bu habere aldırılmamasını ve ekmeğini yemesini söyler. Dev gün ışığına, tarlayı altına çevirmediği için çok kızar. Gün ışığı ile Dev'in kavgaları devam eder. Dev gün ışığına kim olduğunu sorar. Gün ışığı da onu Güneş annesinin gönderdiğini ve görevinin Dev'e gerçek yüzünü göstermek olduğunu söyler. Dev bu sefer ondan aynasını altına çevirmesini ister. Gün ışığı bunu da reddedip Dev ile dalga geçince Dev onu yakalamak ister. Bu sırada aynadaki ışık gülmekten çatlar. Dev bunun üzerine şehirde aynaya bakmayı ve gülmeyi yasaklar. Daha sonra Dev gün ışığını yakalamak için planlar yapar. Bir sabah bir tepsiye altın doldurur. Bahçeye badem ağacının altına bırakır. Altınların parladığını gördüğü an tepsinin üzerine bir örtü örter. Yakalandığını öğrenen gün ışığı çok üzülür. Güneş annesinden yardım ister. Dev'e onu bırakmazsa annesinin onu pişman edeceğini söyler. Dev ise bunun için de bir çare düşünür. Kenttekilere haber salarak koca bir ağ ördürerek Güneş geldiğinde onu da bu ağ ile yakalayacağını söyler. Dev ağ ören herkese altın vereceğini söyleyince tarlada hasat toplayan, fabrikalarda çalışanlar ağ örmek için işe girer. Güneş bütün bu olanları, havanın sıcaklığıyla buharlaşıp bulutlara yükselen çiğ damllarından öğrenir. Güneş yavrusunu kurtarmak için Dev'e haddini bildirmeye karar verir. Ancak bulutlar ona engel olur. Eğer Güneş yeryüzüne inerse yer yerinden oynar diye çekinirler. Güneş onlara hak verir, kötü kalpli Dev için diğer insanlara zarar vermekten kaçınır. Böylece bulutlar gün ışığını kurtarmak için yola düşerler. Gün ışığını günlerce ararlar, bu nedenle sürekli yağmur yağmaktadır. Ancak gün ışığını bulamazlar. Çıpa ise günlerdir dışarı çıkamadığı için sıkılmıştır. Anne babası sürekli ağ ördüğü için evin her yerinde yumak görmektedir. Çıpa yumakla oynarken ona vurmasıyla yumak fırlar ve kapıdan dışarı çıkar. Anne ve babası hemen Çıpa'yı yumağı bulması için gönderirler. Bu sırada Rüzgar, Çıpa'dan gün ışığını bulmak için yardım ister. Çıpa yün yumağını bulmasına yardım etmeleri koşuluyla rüzgarın yardım teklifini kabul eder. Çıpa yumağın peşinden koşarken Dev'in evine varır, kapıyı çalar. Çıpa çok korksa da rüzgarın yardımıyla gün ışığını kurtarır. Bu sırada Dev'in neden ağ ördürdüğünü de öğrenir. Onu evde bırakıp altınları alarak kente döner. Kenttekilere Dev'den korkmamasını ve eskisi gibi işlerine dönmelerini söyler. Aldığı altınları ülkenin yöneticilerine verir. Altınlar sanat, sağlık ve insanların mutluluğu için

kullanılır. Şehirde insanlar yeniden üretmeye, okumaya ve birlikte eğlenmeye devam ederler. Artık Çıpa'nın ülkesi, yeryüzünün en ışıltılı ülkesidir.

3.2.6. Düşler Tramvayı

3.2.6.1. İnci

Mutlu okula gitmek istemeyen, matematikle arası iyi olmayan ancak neşeli, hikayeler uydurmayı seven bir çocuktur. Mutlu okula zorla gittiği sabahların birinde kendisiyle ilgili sorgulamalar yapar, kendisinde bir tuhaflık, bir eksiklik hissetmektedir. Atletinin dışarda olup olmadığını, pantolonunun giyip giymediğini kontrol eder. Çünkü arkadaşları ona bir gün okula giderken formasının altına pantolon giymeden gittiği için “Uydurukçu” lakabı yanında bir de “Dalgın Mutlu” demeye başlamıştır. Bu lakaplar Mutlu'nun hoşuna gider ve sevilen biri olduğunu bilir. Mutlu hala o sabah eksik olan şeyin ne olduğunu sorgularken bir akşam önce çözemediği matematik problemlerini hatırlar. O sırada annesinin inci kolyesinin yere dökülen incilerini de hatırlamıştır. Annesi Mutlu ve ablasından incilerin birini bile kaybetmeden toplamalarını istemiştir. Ablası incilerin bir tanesinin bile eksik olmaması için kolyedeki inci sayısını bilmeleri gerektiğini söyler. O; zeki, çalışkan ve başarılı bir kızdır. Mutlu da bunun farkındadır. Mutlu okula giderken bir akşam önce olanları düşünürken eksik olan şeyin kendisine ait bir inci olduğunu düşünür. Kimbilir belki de bir incisi eksik doğmuştur. Mutlu bunları düşünürken okula varır ve öğretmenlerinin ertesi gün onlara bir sürprizi olduğunu öğrenir. Bu sürpriz için veliler de okula davetlidir. Mutlu matematik ödevini yapmadığı için mahcup olmasının yanında bir de velilerin gelecek olmasından rahatsızlık duyar, ona göre öğretmen kesin ailelere sınav notlarını söyleyecektir. Ancak durum Mutlu'nun tahmininden farklıdır. Okula bir akademisyen olan Meral hanım çocuklarla bir söyleşi yapmak için davetlidir.

Mutlu o gün arkadaşı İbrahim'e bir hikaye anlatır. Hikaye dedesiyle ilgilidir. Bir tekne gezisi sırasında on altı olması gereken protez dişleri Mutlu'nun babası tarafından on yedi tane olarak yapılıncı dişleri kendisine bol gelen dedesi tam balık yerken protezini denize düşürür. Teknedeki görevliden dişlerinin bulunmasını ister. Denize dalıp dişlerin bulunmasıyla sonunda yemeğini yiyen dedenin hikayesi arkadaşlarının çok hoşuna gider ve hikaye okulda dilden dile dolaşır. Mutlu Eve döndüğünde ertesi gün yapılacak etkinlik için annesini okula çağırır. Annesi

Mutlu'nun yaramazlığı nedeniyle okula çağrıldığını düşünür. Söyleşi vakti geldiğinde öğrenciler kütüphanede toplanır. Meral hanım onlara yaratıcılıkla ilgili şeyler anlatır, söyleşide matematik sorulmaması Mutlu'yu rahatlatır, böyle giderse söyleşi eğlenceli hale gelecektir. Nitekim öyle de olmuş herkesin cevap verebileceği türden konular konuşulmuş, tartışılmıştır. Meral hanım konuşmalar bitince “Çocuğun biri yolda giderken...” diyerek bir öykü başlatır ve öğrencilerin devam ettirmelerini ister. Herkes sırayla birkaç cümle söylecektir. Sözü ilk Mutlu'ya verir. Mutlu “Çocuğun biri yolda giderken taşların arasında parlayan beyaz bir şey gördü, eğilip baktı. Minicik bir inciye bu.” Der söz yanındaki kıza geçer, arkadaşının aklına bir şey gelmeyince sıra yine Mutlu'ya geçer. Diğer arkadaşları da söyleyecek bir şey bulamayınca hikayeyi Mutlu tamamlar. Öykü bittiğinde Mutlu merakla arkadaşlarına bakar ancak o sırada Ahmet, Mutlu'nun ders almasına rağmen matematikte başarısız olduğunu söyler. Meral Hanım hüznü ancak çok güzel dediği öyküsünden ötürü Mutlu'yu tebrik eder, onun kadar güzel öykü yazabilen, yetenekli bir çocuğun isterse matematikte de çok başarılı olacağını söyler. Mutlu'nun bu yeteneğini öğretmeni annesine anlatır, annesi onunla gurur duyar. Mutlu annesinin onunla gurur duyduğunu görünce mutluluktan içi içine sığmaz. Galiba sonunda aradığını bulmuş, Mutlu eksik parçasını tamamlamıştır.

3.2.6.2. Şekilsiz

Serin'in ressam teyzesi ona nasıl resim yapacağını anlatır. Sulu boyayı kat kat sürmenin yanlış olduğunu, bu şekilde renklerin kimliklerini kaybedeceğini ve kişisiz kalacağını söyler. Bu uyarıları duysa da akli televizyonda olan Serin resim ödevini yapmak için boyalarını hazırlar ve televizyonun karşısına geçer. Çizgi film izlerken resim yapar, ancak izledikleri karşısında tepkisiz kalamayan Serin boyları üst üste sürer, çizdiği kızın gözünü oyar ve son olarak da bir bardak suyu yanlışlıkla resmin üzerine döker. Bu sırada yorulan Serin reklam arasında uyuklamaya başlar. Ardından sulu boya ile yaptığı resimdeki kağıt canlanır. Kağıt şekilden şekle girer. Önce denizanasına, ardından deniz yıldızına son olarak da yelesiz bir deniz yıldızına dönüşerek Serin'in gözlerine bakar. Serin sürekli şekil değiştirmeye devam eden bu yaratığa şekilsiz ismini verir. Serin Şekilsiz ile türlü türlü maceralar yaşar.

Serin okula giderken Şekilsizden güzel bir şapkaya dönüşmesini ister ve onu kafasına takar, şapkası arkadaşları tarafından çok beğenilir. Serin arkadaşlarına şapkasını nereden aldığını anlatırken sesinin tuhaflaştığını fark eder. Serin'den

arkadaşlarıyla konuşurken farklı, şiir okurken çok farklı ses tonları duyulur öyle ki arkadaşlarını sustururken köpek gibi havlar. Bütün bu tuhaflıkların yanında bir de teyzesinin sürekli söylediği şey gerçekleşir. Serin artık ekran kafalıdır. Serin ne olup bittiğine anlam veremez ve her şeyin çok saçma olduğunu düşünürken birden etraf sessizleşir ve annesinin sesiyle uykudan uyanır. Bütün bunların bir rüya olmasından dolayı rahatlar ve boş bir sayfa açarak yeni bir resim yapmaya girişir.

3.2.6.3. Kiraz Kırmızısı

Fadime Beyoğlu'nda mendil satan, vitrinlere bakmayı, tatlıları, pasta ve şekerlemeleri, lokumları ve en çok da Beyoğlu'ndaki tramvayı seven dokuz yaşında küçük bir kızdır. Fadime tramvayın gelişiyle çıkardığı ses ve etrafı rengiyle kiraz kırmızısına boymasına bayılmaktadır. Fadime'nin hayallerinden biri de büyüdüğüde mendil satarken gördüğü kadınlardaki gibi kırmızı ayakkabılar giyebilmektir. Bir gün mendilleri toptan aldığı yerdeki Serap abla'nın topuklu kırmızı ayakkabılarını tamirciden alıp ona götürecektir. Bu sırada mendil satarken bu ayakkabıları ayağına geçirir. Tam o esnada mendil alan bir kadın Fadime'ye sorular sorar: “Baban mı çalıştırıyor seni? Yoksa çingeneler mi kaçırdı?” Fadime böyle sorular karşısında hep susmayı tercih eder. Fadimeye sorular sorarken kendisinden oldukça büyük kırmızı ayakkabılarını fark eden kadın, onların Fadime'ye uygun olmadığını ve çıkarmasını söyler. Fadime hemen söyleneni yapar. Ayakkabıları çıkarıp poşetine koyar ve eski lastik ayakkabılarını giyer. Bu duruma canı sıkılan Fadime bir ses duyar ve neşesi yerine gelir. Bu tramvayın sesidir. Birazdan kiraz kırmızısı rengiyle her yeri boyayacak ve Fadime'yi mutlu edecektir. Tramvayı kimse alamaz ve kimse onu da poşete koyduracak değildir.

3.2.6.4. İnsanlık

İlker on iki yaşındadır. Babasına conta almak için Karaköy'e gittiği bir gün bindiği dolmuştaki şoför, babasınının arkadaşısıdır. İlker ona yardım etmek ister ve o da muavin gibi “ Yürüyelim, durmayalım beyler bayanlar” diyerek yolculara ilermelerine söyler. Yolcuların onun küçük yaşına rağmen çıkan sesini takdir etmesi üzerine sesini biraz daha yükselten İlker bir adamdan tokat yer ve neye uğradığını şaşırır. Adam İlker'in bağırmasından rahatsız olduğu için ona vurmuştur. Bu sırada otobüsteki bir kadın adama İlker'e vurmaya hakkı olmadığı söyleyerek

itirazda bulunur. O esnada İlker'e yapılan yanlışı o kadın dışında kimse dile getirmediği için arka tarafta bulunan bir adam İlker'i savunan kadın için “erkek gibi kadın” tabirini kullanır. İlker bunun ne olduğu üzerine düşünür. Otobüsten inip yoluna devam eden insanlar ve otobüse yeni binen onlarca kadın, acaba onlardan hangileri onu savunan kadın gibidir. Hangileri erkek gibi, hangileri babasının annesine kızdığı zamanlarda annesinin sesi çıkmayan hali gibi, kadın gibi kadındır. Ya da onca erkekten kaçtığı ona vuran adam gibi erkek gibi erkektir? İlker bütün bunları düşünürken gözü yanı başında hışırdayan gazeteye kayar, gazetede “İnsanlık öldü mü?” yazıyordu. İnme vakti gelince ve İlker kendini dışarı atar. Yolda yürürken kendisinin büyüyünce nasıl biri olacağını düşünür. Erkek gibi bir kadın olamayacağını bildiği ve erkek gibi erkek de olmak istemediği için kadın gibi erkek mi olmalıdır? Bunları düşünürken gazetede gözüne çarpan başlığı hatırlar “İnsanlık öldü mü?” Evet insanlık en önemlisidir. Kararını verdikten sonra kendisini büyümüş tertemiz kıyafetler içinde insan gibi insan olarak hayal ederek gideceği yere varır.

3.2.6.5. Öykü Andersen

Bade'nin annesi her gün yaşlı bir teyzenin evini temizler. Oraya çoğu zaman Bade de annesiyle birlikte gider. Bu yaşlı hanım pek sevimli biri değildir. Bade de ondan hoşlanmaz. Eve vardıklarında geç kaldıkları için yaşlı hanım annesine söylenirken, annesinin yüzündeki morluğu fark eder ve nedenini sorar. Annesi durumu açıklamaya çalışır. Kahvaltıda yaşlı hanıma Bade eşlik eder. O sırada karşı evin balkonunda güler yüzlü, Bade'nin “Pamuk Teyze” adını verdiği Zehra hanım görünür. Bade ona gülümser. Pamuk Teyze Bade'ye seslenerek onu evine davet eder. Ev sahibi yaşlı hanımın yanında kalmaktan memnun olmayan Bade ondan izin alarak koşarak Pamuk teyzenin evine gider. Pamuk teyze Bade'ye kitap okumayı sevip sevmediğini sorar. Bade de çok kitap okuduğunu birçok öykü bildiğini söyler. Bunun üzerine Pamuk teyze ondan bir öykü anlatmasını ister. Bade'nin anlattığı öykülerin hep hüznü hikayeleri ve mutsuz sonları olduğunu fark eden Pamuk Teyze, Bade'nin zor bir yaşantısı olduğunu bu nedenle umutsuz olduğunu anlar. Pamuk teyze hem kendisinin hem çocuklarının sevip okuduğu bir kitabı, Andersen'den Masallar kitabını Bade'ye okuması için verir. Yazıları küçük olduğu için ilk öyküyü Bade'ye Pamuk teyze okur. Bade masalı beğenir, ardından Pamuk Teyze Bade ile bir anlaşma yapmaya karar verir. Bir dahaki görüşmelerinde Bade'nin sadece kendisinin uydurduğu ancak sonu mutlu biten bir ya da birden fazla

masal anlatmasını ister. Bunun karşılığında Bade'nin okul masraflarını karşılayacağını söyler. Bade bu duruma çok sevinir, okul eşyaları, kalem ve silgiler hayal eder. Her gün yaptığı işi masal uydurmayı bu sefer de güzel okul eşyalarına sahip olmak için yapacaktır. Bade sonu mutlu biten bir masal uydurmayı ne kadar denerse denesin çok zorlanır. Çünkü Bade'ye göre mutlu biten masalları yazan kişilerin karşısına babası gibi kötü adamlar çıkmamakta ve okudukları masal kitaplarını yırtmamaktadır. Bade böyle masallar yazan kişilerin babaları annelerinin kolunu çıkarmıyor kızlar da annelerine yardım etmek zorunda kalıp soğan doğrarken parmaklarını doğramıyorlardır diye düşünür. “Parmağı kesilen bir çocuk nasıl ağlasın? Böyle bir çocuğun günlerce işe gidemeyen bir annesi, pazardan akşam saatlerinde alınan artık meyve sebzeleri varsa ve aklı hep güzel kalemler, silgi ve çantalardaysa nasıl sonu iyi biten masallar yazabilir ki?” Bade bütün bunları düşünerek iyi bir masal uydurmak için kendini zorlar. Aradan günler geçer ve Bade masalını anlatmak için Pamuk Teyzenin evine gider ancak onu evinde bulamaz, bu yüzden masalını Pamuk Teyzenin bahçedeki kedisine anlatır. Masalda küçük bir kız vardır bu küçük kız sihirli bir kalem bulur ve kaleminden ne isterse o gerçekleşecektir. İsteddiği şeyi bir yere kalemle yazması yeterlidir. Bu masalda Bade hayatında değişmesini istediği pek çok şeyi, sihirli kalemle değiştirmeye çalışmaktadır. Kötü adam dediği babasını bir fareye, bazen onu anlamayan annesini kediye dönüştürür. Okuyamayan ancak öğretmen olmak isteyen abisinin müdür olduğunu düşünür. Bade küçük kız dediği kendisini de iyi kalpli biri olarak anlatır. Çünkü o kız sihirli kalemiyle tüm yoksul çocuklar okula gidebilsin diye yazan iyi kalpli biridir. Anne babasını tekrar eski haline getirir. Bunun yanında bütün anne babaların okula gitmesini, kimseyi dövmemesini, kitap okumalarını ve çocukların kitaplarını yırtmamalarını diler. Masalın sonunda küçük kızın sihirli kalemiyle yazdığı her şey gerçekleşir ve masal böylece mutlu sonla biter. Bade masalını anlattıktan sonra Pamuk Teyze'nin komşusunun ona ismiyle seslendiğini duyar, Pamuk teyze denizden çıkmış eve gelmek üzere yoldadır. Bade bu sırada masalını anlattığı kediye gizli bir adı olduğunu ve ilerde kitaplarda Öykü Andersen olarak yer alacağını söyler.

3.2.7. Uyku Ağacı

Uyku Ağacı adlı resimli çocuk kitabında kitap kahramanı Nil, legolarla oynamayı uyumaya tercih ederek erken uyumayı sıkıcı bulduğunu ifade eder.

Uyumama konusunda direnen Nil annesinin ona masal anlatmasıyla birlikte uykuya dalarak bir rüya görür. Rüyasında bir uyku ağacı ile tanışan Nil onunla bir yolculuğa çıkar ve sonunda bir çiftliğe varır. Nil'in canı bu çiftlikte yumurta çeker ve tavuktan gecenin bu saatinde yumurtlamayacağı cevabını alır, ardından süt içmek isteyen Nil çiftlikteki inekten süt ister ancak bu isteği de inek tarafından reddedilir. Bu durumun nedenini Nil'e Bilgiç Kedi açıklar. Bilgiç Kedi, çiftlikteki herkesin ertesi gün çalışabilmek için uyuması gerektiğini anlatır. Uyumayanların sadece gece nöbetçileri, sokak fenerleri , ateş böcekleri, ay, yıldızlar olduğunu ancak onların da gün doğduğunda uyuyacağını söyler. Nil'in rüyası bittiğinde güneş doğmaya başlar, Nil ise Tekir'le uyumaya devam eder.

3.2.8. Nil Soru Soruyor

Kitabın kahramanı Nil, öncelikle kendi varlığına ilişkin birtakım sorgulamalar yapar. Babasının aldığı gülleri annesinin çok beğendiğini görünce üzülerek babasına neden çiçek olmadığını sorar ,ardından kedilerini seven babasına neden kedi olmadığını, neden tüylerinin olmadığını sorar, Nil kedi olmak için iç geçirir. Daha sonra pencerenin kenarından uçup giden kuşun kanatları gibi kanatlarının neden olmadığını sorgular. Hikayede Nil annesine gökyüzünün neden mavi olduğunu, suların nerden geldiğini, Ay'ın yumuşak olup olmadığını, okula neden gittiği hakkında sorular sorarak merak ettiklerini öğrenmeye çalışır. Nil'in anne babası onun soru sormasından memnundur. Öyle ki annesi büyümenin şartını soru sormaya bağlamaktadır. Hikayenin sonunda Nil' in soru sormayı sevdiği kadar soruların da Nil' i sevdiğinden bahsedilir.

3.2.9. Uğur Böceğinin Mutluluk Hapları

Hikayenin baş kahramanı Cıra adındaki yavru uğur böceğidir. Altı beneğe sahip olan Cıra'nın insanların dileklerini yerine getirebilen ve mutluluk hapı almış gibi mutlu olabilen bir uğur böceği haline gelmesi için dokuz beneğe sahip olması gerekir.

Annesi Cıra'ya eksik olan üç beneği bulabilmesi için yol gösterir. Cıra'nın baş harfleri K, O, ve H olan büyümlü kelimeleri bulduğunda beneklerinin tamamlanacağını söyler ve bunun için bir yolculuğa çıkması gerektiğini açıklar. Cıra başta istemese de beneklerinin tamamlanması için bu yolculuğa çıkmaya ikna olur. Annesine büyümlü sözcükleri bulduğunu nasıl anlayacağını soran Cıra, sözcükleri bulduğunda içinde bir

kıpırtı olacağını ve sonrasında da parlak ve kırmızı yeni bir beneği çıkacağını öğrenir. Cıra yola çıkar ve ilk olarak karnını doyurmak için bir papatya yaprağına konar. Karnını doyurduktan sonra uykuya dalan Cıra uyandığında uçuğunu fark eder. Ancak bunun nedeni konduğu yaprağı eline alan Kanat adındaki bir çocuktur. Kanat Cıra'yı çok sevdiği için eve götürmek ister. Kanat'ın evine gidip odasına girerek böylece onun hayal dünyasına da giriş yapan Cıra Kanat'la vakit geçirirken çok eğlenir birlikte gülerken sihirli sözcüklerden ilkinin bulur böylece yeni bir benek sahibi olur. İlk sözcük Kahkahadır ve Kanat'ın içi kahkaha dedikten sonra kıpır kıpır olmuştur. Daha sonra Cıra Kanatların evinde kalır. O akşam Kanat, babası ile birlikte bir uğur böceği masalı anlatır. Babası Kanat'ın anlattığı masaldan dolayı onun hayal gücünün ne kadar iyi olduğundan bahseder. Bu sırada Cıra H ile başlayan sözcüğü bulmuştur. “Hayal gücü.” Büyülü sözcüğü söylerken aynı kıpırtıyı hisseden Cıra artık sekizinci beneğe de sahiptir. Ertesi gün karnını doyurmak üzere dışarı çıkan Cıra geri döndüğünde camların kapalı olması nedeniyle her yerde Kanat'ı arar. Sonunda onun flüt sesinden tanıyarak okulda bulur. Bahçede çocukların oyun oynayarak eğlendiklerini görünce o da oyun oynamak ister. Bu sırada oyun derken içinde bir şeylerin kıpırdağını fark ederek son büyülü sözcüğü de bulur: “Oyun.” Artık Cıra, dilekleri yerine getirecek hale gelmiştir. Cıra Güneş'in ısıldattığı dokuz beneğiyle yola koyulur.

3. 3. VERİ ANALİZİ

Araştırmada elde edilen bulgular içerik analizi ile çözümlenmiştir. İçerik analizi, bir metin veya metinlerden oluşan bir gruptaki bazı kelime veya kavramların varlığının belirlenmesi için yapılır. Bu kelime ve kavramların var olup olmadığı belirlendikten sonra yapılan analizler sonucunda metinlerdeki iletilere yönelik çıkarımlarda bulunulur (Büyüköztürk vd., 2016).

Bu araştırmada, ilk olarak Nel Noddings'in duyarlılık etiğini okullarda ahlaki bir yaklaşım olarak incelediği “Okullarda Duyarlılığın Zorluğu: Eğitime Alternatif Bir Yaklaşım” (*The Challenge to Care In Schools: An Alternative Approach to Education*) kitabı okunarak Noddings'in kitapta duyarlılık değerine ilişkin ayrı başlıklarda incelediği alt boyutlardan özüne duyarlılık ile ilgili bölüm esas alınarak kod ve kategoriler belirlenmiştir. Kategorilerin seçiminde Noddings'in özüne duyarlılığı incelediği dört başlık esas alınmıştır. İlgili bölümde bu başlıklar altında

anlatılanlardan yola çıkılarak alt temalar belirlenmiştir. Alt temaların seçiminde ise uzman görüşüne başvurulmuştur. Fiziksel yaşam ve eğlence yaşamı ile ilgili temalar kapsamında yer alan alt temalar konusunda mutabık kalınırken mesleki yaşam ve manevi yaşam temaları için yeniden düzenleme yapılmıştır. Alt temalar belirlendikten sonra bu temalara karşılık gelen açıklayıcı ifadeler uzman görüşü alınarak belirlenmiş ve analizde kullanılmak üzere tablolaştırılmıştır. Ardından incelenecek dokuz kitap için bilgisayar ortamında dosyalar oluşturulmuştur. Dört resimli çocuk kitabı ile bir öykü kitabı hariç diğer beş kitap birbirinden bağımsız öykülerden oluştuğundan dolayı öykü başlıkları, kitaplar için oluşturulan dosyalarda numaralandırılarak toplanmıştır. İncelenen kitapların basım yılı göz önünde bulundurularak basım yılı önce olan kitaba K1 olmak üzere kitaplara numara verilmiştir. Kitaplarda yer alan bağımsız öyküler için de örneğin birincki kitaptaki birinci öyküye K1H1 (Kitap 1 Hikaye 1) şeklinde numaralandırma yapılmıştır. İncelenen tüm öykülerin listesi ve onlara ait numaralandırmalar ek 1’de sunulmuştur. Ardından kitaplar okunarak her bir öykü için genel bir özet çıkarılmış ve özüne duyarlılık kategorileri bulunan öyküler uzman görüşü alınarak önceden oluşturulan Tablo 2. de işaretlenmiştir. İşaretli öyküler alt kategorilere karşılık gelen açıklayıcı ifadeler ışığında tekrar okunarak ilgili bölümler not edilmiştir. Kodlamaların her aşamasında tez danışmanının görüşüne başvurulmuştur. Mutabık kalınmayan kodlamalar üzerine tartışılarak son şekli verilmiştir. Yıldırım ve Şimşek (2013) bir araştırmada elde edilen veriler geçerliyse aynı türde başka bir araştırmada tamamen aynı olmasa bile birbirine benzer sonuçlara ulaşma olasılığının yüksek olduğunu ifade etmiştir. Bu yüzden nitel araştırmalarda geçerliğin sağlanması güvenirliliğin sağlanmasından daha önce gelmektedir.

Aşağıda özüne duyarlılık tema ve alt temalarından oluşan, bu temalara karşılık gelen ifadelere yer verilmiştir. Bu tablo öyküleri analiz etme sürecinde kodlama yaparken kullanılmıştır.

Tablo 1 .Özüne duyarlılık analiz tablosu

Temalar	Alt Temalar	Temalara İlişkin Açıklamalar
Fiziksel Yaşam	Kendini tanıma/ anlama	Kim olduğunu sorgulama Hayatının nasıl olacağını sorgulama Sağlıklı bir bedenin önemi hakkında sorgulamalar yapma Fiziksel görünüşün gerçekten çok önem verilmesi gereken bir konu olup olmadığının sorgulanması
	Alışkanlıkları sorgulama	Günlük hayattaki pek çok alışkanlığı sorgulama Bir alışkanlığı yapmada gerçek amacın ne olduğunu sorgulama
	Sağlık	Sağlıklı olmak için yapılması gerekenleri bilme ve uygulama istekli olma Kendine bakabilme Sağlık harcamalarının farkında olma
	Beslenme	Beslenme alışkanlıklarının gözden geçirilmesi Yemek menülerinin beslenmeye olan katkısını değerlendirebilme Yemekleri saklama ve pişirme koşulları hakkında fikir sahibi olma
	Spor	Sporun neden önemli olduğunu bilme Sporun her yaşta önemli olduğunu fark etme Gerekirse günlük işleri spora dönüştürerek yapma

Tablo 1. (Devamı)

	Güvenlik	Kendi güvenliğini sağlayacak tedbirler alma Ev, okul ve çevredeki güvenliğini sağlamaya katkı sunma Bulunduğu yerin güvenlik değerlendirmesini yapabilme
	Doğum-Ölüm	Doğum ve ölümün yaşamın bir parçası olmasıyla yüzleşme Ölümün insanları bekleyen bir son olması nedeniyle anlamlı bir hayat yaşamaya çalışma Erken ölümden kaçınmak için bedenini koruma
Manevi Yaşam	Hayatın Anlamı	İnanç ile ilgili sorulara cevap bulma İnanmak ya da inanmamak tercihinin bilinçli olarak yapabilme, eleştirel düşünme Doğum ve ölüme dair konuların gündeme alınması
	Dinin etkileri	Dinin insan yaşamına olan etkilerini fark etme Dinin sanata, müziğe edebiyata olan etkilerini inceleme
Mesleki Yaşam	Belli bir dönemde uzun zaman meşgul olunan etkinlikler	Merak duyulan ya da keyif veren herhangi bir şeyle seveyerek uzun zaman ilgilenme Gelişimsel görevlerle ilgili meşgul olunan etkinlikler Oynarak öğrenme
	Meslekler	Meslekler hakkında fikir sahibi olma Mesleklerin değeri neye göre belirlenmektedir sorgulanmalı
Boş Zamanları Değerlendirme Etkinlikleri	Dinlenmek için bilinçli olarak yapılan etkinlikler	Ne ile dinlendiğini yenilendiğini keşfetme, bilme. Canı sıkılınca sıkıntısını geçirecek etkinlikleri bilme ve tercih etme

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde Seza Kutlar Aksoy’a ait resimli çocuk kitapları ile öykü kitaplarında özüne duyarlılık temaları ve alt temalarına ait bulgular sunulmuştur. Aşağıda verilen tabloda özne duyarlılık ve alt temalarına ilişkin bulguların her öykü için yapılan analizlerde ne sıklıkla yer aldığı ile ilgili bilgiler sunulmuştur.

Tablo 2. Özüne duyarlılık tema ve alt temalar sıklık tablosu

[illegible]

Tablo 2.de incelenen öykülerde özüne duyarlılık temalarından en çok fiziksel yaşam temasına ait bulguların yer aldığı görülmektedir. Bununla birlikte fiziksel yaşam temasının kendini tanıma/anlama alt temasına ilişkin bulguların öykülerde en çok yer alan alt tema olduğu görülmektedir.

4.1. FİZİKSEL YAŞAM TEMASINA İLİŞKİN BULGULAR

Kitaplarında çocuklara doğrudan mesajlar vermekten kaçınan, okuyucularına didaktik bir yaklaşımdan uzak duran, aksine onları sorgulamaya teşvik eden ve pek çok eğitsel değere eselerinde yer veren Seza Kutlar Aksoy'un incelenen kitaplarında özüne duyarlılık temaları arasında en çok rastlanan tema fiziksel yaşam temasıdır. Aksoy'un öykülerinde kahramanlar kendilerine yönelik bir sorgulama içindedir. Fiziksel yaşama ait bulgulara bakıldığında ise genellikle kendini tanıma/anlama ve alışkanlıkları sorgulama alt temalarının diğerlerine kıyasla daha sık yer aldığı göze çarpmaktadır. Fiziksel yaşam temasında bulunan sağlık, beslenme, spor, doğum ve ölüm alt temalarına ait herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

1.1.1.Kendini tanıma/ Anlama Alt Temasına İlişkin Bulgular

“Neden Çiçek Değilim Ben?”

Seza Kutlar Aksoy'un “Nil Soru Soruyor” adlı resimli çocuk kitabında fiziksel yaşam temasına ait kendini tanıma/anlama alt temasına ait bulgular yer almaktadır.

Öykünün kahramanı Nil kendi varlığına ilişkin sorgulamalar içindedir. Babasının annesine aldığı çiçeklerin çok güzel koktuğunu söyleyen annesini görünce neden bir çiçek olmadığını, babasının evdeki kedilerini severek tüylerinin yumuşacık olduğunu söylemesi üzerine de neden tüylerinin olmadığı konusunda babasına sorular soran Nil, aldığı cevaplarla insan olmak ile bir çiçek ya da kedi olmak arasındaki ayrımı fark eder. Nil'in kendisine yönelik soruları onun kendini tanımak ve anlamak üzere sormuş olduğu sorulardır.

“Neden çiçek değilim ben?” (N.S.S., s.2)

“Neden tüyüm yok baba? Keşke kedi olsaydım.” (N.S.S., s.4)

“Nil'in kendisiyle ilgili soruları şöyle devam etmektedir:

“Anne! Neden kanatlarım yok?” (N.S.S., s.7)

“Acaba biz okula neden gidiyoruz anne?” (N.S.S., s.10)

Nil'in sorularını anlayışla karşılayan anne ve babası onun merakını ve sorgulamalarını teşvik edici bir tutum benimsemiştir. Nil'in babası verdiği cevaplarla insan olmanın merak edilen pek çok şeyin cevabını bulmak için yetebileceğini ifade etmiştir. Nil'in sorduğu sorular ile babasından aldığı cevaplar okuyucunun kendisiyle ilgili bir farkındalığa sahip olmasını teşvik edici yapıdadır. Bu nedenle hikayedeki bu durum, fiziksel yaşam teması içinde kendini tanıma/ anlama alt teması ile ilgili olarak değerlendirilmiştir.

“Uğur Böceğinin Mutluluk Hapları” isimli kitapta fiziksel yaşam temasının kendini tanıma/anlama alt temasına ilişkin bulgulara rastlanmıştır.

Cıra adındaki yavru uğur böceği insanların dileklerini yerine getirebilmesi için sahip olması gereken dokuz beneği tamamlamak ister. Cıra çıktığı yolculukta, eksik olan üç beneğe sahip olmak için bulması gereken üç sihirli sözcüğü aramaktadır. Cıra'nın bu çabası onun fiziksel görünümü ile belli bir olgunluğa erişme durumunu eşleştirmektedir. Cıra'nın altı tane olan beneklerini dokuza tamamlayabilmek için bir yolculuğa çıkması, gitmeden önce bu yolculuğu sorgulaması ve bu konudaki sorumluluğu tek başına alması özüne duyarlılığın fiziksel temasıyla ilgilidir. Cıra dilekleri yerine getirebilecek olgunlukta bir uğur böceği olmak istediği için bu durum onun kendini tanıması ile ilişkilidir. Cıra bu süreçte uğur böceklerinin dilekleri yerine getirebilmesi için yapması gereken bazı şeyler olduğunu öğrenir. Cıra annesinin bulması için baş harflerini söylediği sözcükleri bulmaya çalışırken, sihirli sözcükleri bulduğunda kendisindeki titremeyi, içindeki kıpırtıyı hissederek kelimeyi bulduğunu fark etmesi onun bedenindeki değişimi fark etmesiyle ilgilidir.

Bu durum kendini tanıma/anlama alt temasıyla ilişkili olarak değerlendirilmiştir.

“Galiba Mutlu Tamamlanmıştı.”

İncelenen “Düşler Tramvayı” adlı öykü kitabında yer alan “İnci” adlı öyküde, fiziksel yaşamın kendini anlama / tanıma alt temasına ilişkin bulgulara rastlanmıştır.

Bu hikayenin kahramanı matematikle arası iyi olmayan ancak hikaye kurgulamada ve anlatmada çok başarılı olan Mutlu adında bir çocuktur. Mutlu okula giderken yolda bir akşam önce annesinin dağılan kolyesinin tamamlanabilmesi için hiçbir eksik parçasının olmaması gerektiğini söylemesi üzerine, kendini düşünür. Kendisinde de bir eksiklik olduğunu düşünen Mutlu bunun ne olduğunu sorgular. Görünümü ile ilgili her şey -pantolonunu giymiş, atleti de içindedir- tamamdır.

Mutlu'nun hissettiği eksikliğe dair sorulardan biri şu ifadeyle dile getirilir: *“Belki de Mutlu bir incisi eksik doğmuştu da onu arıyordu.”* (D.T., s.9)

Burada Mutlu tarafından kendine dair bir sorgulama vardır. Mutlu dalgın şekilde okula isteksiz biçimde giderken eksiklik hissettiği şeyi bulmaya çalışır. Ertesi gün okula gelen bir akademisyen Meral hanımla yapılan söyleşi sonunda, Meral hanım onlara yaratıcılık konusunda anlattıklarını bir uygulama ile göstermek ister. Bir cümle söyler ve çocuklardan bu cümleyi devam ettirerek herkesin katkı sunduğu bir öykü yazmayı teklif eder. Ancak diğer çocukların aklına bir şey gelmez ve bu konuda oldukça istekli olan Mutlu hikayeyi tek başına tamamlar. Bu sırada gelen konunun onu tebrik etmesi ve çok yetenekli olduğunu isterse matematikte de başarılı olabileceğini söylemesi üzerine Mutlu kendini çok iyi hisseder. Aklından matematiğe çok çalışmak geçer. Annesi de olanları öğretmeninden duyup Mutlu'yu tebrik eder. Mutlu bunun üzerine kendini önceki gün hissettiğinden çok daha farklı ve iyi hisseder.

“Eh ne de olsa aradığı şeyi bulmuştu. Galiba Mutlu tamamlanmıştı. Koskocaman, her şeyiyle tam bir Mutlu.Yere göğe bakmaya gerek yok artık, başını dikleştirdi. Dosdoğru uzağa baktı.” (D.T., s.27)

Mutlu daha önce başı yerde ayakları geri geri giderken okula kendini eksik hissetmiştir. Ancak okula gelen konukla geçen sürede kendini rahatlamış ve yeteneği konusunda övgü alınca kendine yönelik farkındalığı artmıştır. Kendisinde eksik olduğunu düşündüğü parçanın tamamlandığını hissetmiştir. Burada başta Mutlu kendisi bir sorgulama içindedir ancak yanıtı bulamaz. Meral hanım ona ne kadar yetenekli olduğunu söylediğinde ve arkadaşları tarafından tebrik edildiğinde Mutlu yeteneğini kendisi de fark etmiş bir bakıma kendisini tanımıştır. Bu durum fiziksel yaşam bağlamında düşünüldüğünde kendini tanıma/ anlama alt temasında değerlendirilmiştir.

“Acaba Kendisi Büyüyünce Nasıl Biri Olurdu?”

“Düşler Tramvayı” adlı öykü kitabında yer alan “İnsanlık” adlı hikayede kendini tanıma/ anlama ait temasına ilişkin bulgular tespit edilmiştir.

Hikayede İlker bindiği otobüste uğradığı haksızlık karşısında onu savunan kadın yolcu için yanında duran adamdan “erkek gibi kadın” şeklinde övgü duyar. İlker erkek gibi kadınla kadın gibi kadın olmak arasındaki farkı düşünür. O halde annesinin babası tarafından haksızlığa uğradığında sesini çıkarmayışı kadın gibi kadın olduğunu göstermektedir. Etrafına bakarak otobüste bulunan kadınlardan

kaçının erkek gibi kadın olduğunu düşünür. İlker bunları düşünüp bir an önce dışarı çıkmak isterken gözü yanında hıştısını duyduğu gazeteye ilişir. Gazetede “İnsanlık öldü mü?” yazmaktadır. O sırada kapıların açılmasıyla dışarı çıkan İlker yolda kendisiyle ilgili sorgulamalar yaparak gelecekte nasıl biri olacağını düşünür:

“Acaba kendisi büyüyünce nasıl biri olurdu? Erkek gibi bir kadın olamayacağına göre... Erkek gibi erkek olmayı da hiç ama hiç istemiyordu. Burası kesin. Peki geriye ne kaldı? Kadın gibi bir erkek mi? Önünden geçtiği camekanda göz ucuyla kendine baktı. Küçük gövdesini dikleştirdi. Nedense birden dilinin ucuna gazetede ki başlık geldi: “İnsanlık öldü mü!” Neymiş? İnsanlık mı... İşte bu hepsinden iyi.” (D.T., 51)

İlker’in büyüyünce nasıl bir insan olacağı ile ilgili yaptığı sorgulamaya bakıldığında onun kendini tanımaya, anlamaya ve kendisini nasıl biri olacağı konusunda karar verme isteği olduğu gözlenmektedir.

“Bana çok şey öğrettin. Bende olup da farkına varamadığım özelliklerimi sen gösterdin bana...”

“Büyülü Bahçe” adlı öykü kitabında “Mutluluk Ülkesi” adlı öyküde fiziksel yaşamın kendini tanıma/ anlama alt temasına ilişkin bulgulara rastlanmıştır.

Öykünün kahramanı Candan’ın okuduğu masalda; masalın kahramanı küçük kız mavi bir kuş ile karşılaştıktan sonra onun tüylerini düşürmesiyle ortaya çıkan mavi ışığı takip ederek bir yolculuğa çıkar. Küçük kız ilk mavi ışığı takip ederek yaşlı, hasta bir kadının evine varır. Yaşlı kadın ısınmak için odun ve karnını doyurabilmek için çorba ister. Candan onun isteklerini yerine getirir. Ardından ikinci mavi ışığı takip eder ve bu sefer kör bir bilginin evine varır. Bilgin, kızdan ona kitap okumasını ister. Küçük kız okumayı bilmediği için önce okumayı öğrenir. Ardından bilginin isteğini yerine getirir. Bu okumalar sırasında bilginden pek çok şey öğrenen küçük kız üçüncü ışığı da takip ederek cahil ve aç bir toplumun olduğu bir yere varır. Küçük kız onlara toprağı işleyip nasıl ürün elde edeceklerini öğretir. Masalın sonunda mavi kuş küçük kıza ondan bir dileği olup olmadığını sorduğunda küçük kızın ona teşekkürü ile karşılaşır. Küçük kız:

“Bana çok şey öğrettin. Bende olup da farkına varamadığım özelliklerimi sen gösterdin bana...” (B.B., s.46)

Küçük kız istediğinde ve çaba sarf ettiğinde yapabildiklerini başara bildiklerini, fark etmiştir. Bu durum küçük kızın kendini tanıma/ anlamaya yönelik bir farkındalık kazandığını göstermektedir.

“Ağlama yarışması yapılıyorsa biz birinci gelirdik.”

Yazarın “Büyülü Bahçe” adlı öykü kitabında kitaba ismi verilmiş olan “Büyülü Bahçe” adlı öyküde fiziksel yaşam temasına ait kendini tanıma/anlama alt temasına ilişkin bulgulara rastlanmıştır.

Hikayede Balarısı Anaokulu öğrencileri, ilkokul öğrencilerinin katılabildiği, her yıl düzenlenen bilgi yarışmasına katılmak isterler. İlkokul öğrencileri, onların kazanamayacaklarını düşünerek yarışmaya katılmalarını kabul ederler. Bunun üzerine anaokulu öğrencileri kendi aralarında konuşurken yarışmayı kazanmak zorunda olduklarını ancak bunun neredeyse imkansız olduğunu dile getirirler. Bu sırada yarışma onların kazanabilmesi için başarılı oldukları konularda bir yarış yapılsa birinci olacaklarını ifade ederler. Bu durum onların neler yapabileceklerini bilmeleri ile kendileri hakkında fikir sahibi olduklarını göstermektedir.

“Ağlama yarışması yapılıyorsa biz birinci gelirdik” dedi küçük sarışın bir oğlan .Olur olmaz her şeye ağlamakta üstüne yoktu. (B.B., s.14)

“Biberondan en hızlı süt içme yarışması yapılıyorsa ben kazanırdım.” dedi üç yaşındaki küçük kız. (B.B., s.14)

Anaokulu öğrencileri her ne kadar büyüklerin katıldığı bilgi yarışmasına katılmak isteseler de yarışmada sorulan derslerin adını duyunca mevcut bilgileriyle neleri bilip neler hakkında fikir sahibi olmadıklarının farkındadır. Öte yandan kendi yaş gruplarının yapabileceği işlerde iyi olduklarının da farkında olmaları ile onların kendilerine yönelik bir farkındalığa sahip olduğunu göstermektedir. Bu anlamda, kendini tanıma/anlama alt temasına ilişkin bulguların mevcut olduğu tespit edilmiştir.

4.1.2. Alışkanlıkları Sorgulama Alt Temasına İlişkin Bulgular

“Bütün Çocukların Görevi Bu Mudur?”

Yazarın “Büyülü Bahçe” adlı öykü kitabında, kitaba ismine veren öyküde alışkanlıkları sorgulama alt temasına ilişkin bulgulara rastlanmaktadır.

Öykünün kahramanı Akıl Kafa’nın öğlen uykusuna yatmasıyla ilgili sorgulamalar içindedir. Bu sorular onun her gün yaptıkları şeyleri neden yaptıklarını anlama çabasıyla ilgilidir.

“Neden bizi zorla uyutuyorsunuz öğretmenim?” (B.B., s.8)

“Yatmazsak ne olur?” (B.B., s.8)

“Bütün çocukların görevi bu mudur?” (B.B., s.9)

“Peki o zaman ilkokuldaki çocuklar neden süt içmiyorlar? Neden uyumuyorlar? (B.B., s.9)

Akıl Kafa’nın öğretmeninin verdiği cevaplarla ikna olmayıp ard arda sorular sorması, onun gerçekten neden uyumaları gerektiği konusunda fikir sahibi olmak istediğini göstermektedir. Akıl Kafa o soruları yalnızca uyumak istemediği için sormamıştır. Bu yapıp etmelerinin nedenini merak etmektedir. Bu durum ilkokul çocuklarının neden süt içmediği uyumadığı, onların neden uyuduğu gibi sorularla da anlaşılmaktadır.

“Yerliymiş. Ben bunu giymem, dedi oğlan. Babam pantolon almış, baaak!”

Seza Kutlar Aksoy’un “Güneşe Köprü” adlı kitabında “Yabancı Dil- Kedice” isimli öyküde fiziksel yaşam temasının alışkanlıkları sorgulama alt temasına ait bulgulara rastlanmıştır.

Hikayede Ayşe ve Emre isimli iki kardeşin babalarını tutumu nedeniyle genellikle marka kıyafetlere düşkün olduğu gözlemlenmektedir. Yerli marka kıyafetleri giymek istemeyen çocuklar bunu sırf marka takıntıları nedeniyle yapmaktadır. Ancak anneleri bu durumdan rahatsızdır. Hikayenin sonunda anneleri hem eşinin sürekli para ile ilgili konuşmalar yapmasından hem evde sürekli markaların konuşulmasından rahatsızlık duyduğunu dile getirir.

“Yerliymiş. Ben bunu giymem, dedi oğlan. Babam pantolon almış, baaak!”

(G.K.,s.57)

“Giymem de ne demekmiş! Diye homurdandı. Bu marka merakınızdan

bıktım.” (G.K.,s.57)

“Canım, arkadaşlarından özeniyorlar, dedi baba. Bırak giysinler.”

(G.K.,s.57)

Bu ifadelerden anlaşılaçağı üzere marka kıyafetler almanın amacı yalnızca marka sevgisi ya da arkadaşlarından özenme durumu olarak anlatılmaktadır. Çocuklar neden marka tercih ettikleri konusunda herhangi bir sorgulama içinde değildir. Ancak bu sorgulama anne tarafından yapılmaktadır. Anne hikayenin sonunda iş başvurusu yaptığını ve bundan sonraki süreçte evle ilgili kararları birlikte alacaklarını ifade etmektedir. Annenin evde olanlardan kendi adına duyduğu rahatsızlık onun bundan sonraki süreçte yerli ürünlerin tercih edilmesi ve evle ilgili kararların birlikte alınması yönündeki söylemleri özüne duyarlılığın fiziksel yaşam temasına ait alışkanlıkları sorgulama alt temasıyla ilgili olduğunu göstermektedir.

4.1.3. Sağlık Alt Temasına İlişkin Bulgular

“Gecenin Köründe Yumurtlamak Ha! Gıt Gıt, Gıdak... Kolaysa Sen Yumurtlasana”

Yazarın “Uyku Ağacı” adlı resimli çocuk kitabında sağlık alt temasıyla ilgili bulgular mevcuttur.

Hikayede uyumak istemeyen, oyun oynamayı uyumaya tercih eden ve erkenden uyumayı sıkıcı bulan Nil’in rüyasında gördükleri anlatılmaktadır. Nil rüyasında bir Uyku Ağacı ile tanışır ve onunla bir yolculuğa çıkar. Nil’in çıktığı yolculukta vardıkları çiftlikte canı yumurta ve süt çeker. Bunun üzerine çiftlikteki tavuktan yumurta, inekten ise süt istediklerinde onların Nil’in istekleri reddetmeleri üzerine Bilgiç Kedinin yaptığı açıklama Nil’e uykunun herkes için gerekli olduğunu gösterir.

“Neee... Gecenin köründe yumurtlamak ha! Gıt gıt, gıdak... Kolaysa sen yumurtlasana.” (U.A., s.7)

“Möööö... Daha neler! Sütünü buzdolabından içersin.” (U.A., s.10)

Bilgiç Kedi onların neden böyle davrandığını şöyle açıklamaktadır:

“Yarın çalışmalarını için şimdi uyumaları gerek. Bak! elma ağacı bile kış uykusunda. Kırmızı beyaz açmak için ilkyazda. Neden kar yağar biliyor musun? Besleyip uyutmak için elbet ekinleri.” (U.A., s.12)

“Uyumayan sadece gece nöbetçileri. Sokak fenerleri, ateş böcekleri, masalcı ay, paten kayan yıldızlar, güneş ışıyınca hemen uyuyacaklar.” (U.A., s.14)

Nil’in Uyku Ağacı ile çıktığı yolculukta ona uykunun neden önemli olduğunu gösterilmektedir. Nil kendisi uyumasa bile ihtiyaç duyduğu süt ve yumurtanın kaynağı olan hayvanların bile ertesi gün çalışabilmek için uyuması gerektiğini öğrenir. Uykunun bir alışkanlıktan çok bir ihtiyaç olduğunu öğrenen Nil’e uykunun hayata katılmada önemli bir gereksinim olduğu anlatılmaktadır. Ancak bu anlatımda hikayede hiçbir didaktik öğe yer almamaktadır. Nil’in uyku ile ilgili okuyucuyu düşündüren serüveni fiziksel yaşamın sağlık alt teması ile ilgilidir.

“Burası hasta ve yaşlı bir kadının kulübesiymiş. Yaşlı kadın kızdan sıcak bir çorba ve sobasını tüttürecek odun toplamasını istemiş.”

Yazarın “Büyülü Bahçe” kitabında yer alan öykülerden “Mutluluk Ülkesi”nde okula gitmek istemeyen Candan’a annesinin aldığı masal kitabında küçük bir kızın başından geçenler anlatılmaktadır. Masaldaki küçük kız *“İnsanlar neden*

çalışır?” Neden kitap okurlar?” (B.B., s.40) gibi sorular sorarak hayatın sıkıcı olduğunu düşünmektedir. Bir gün mavi kanatlı bir kuşun kızın penceresine konup ondan su istemesiyle kızın yaşamında bir serüven başlar. Mavi kanatlı kuş ona tüylerinden birini koparıp verir ve bu tüylerin çıkardığı mavi ışığı takip etmesini söyler. Küçük kız ilk mavi ışığı takip ettiğinde yaşlı bir kadının evine varır ve bu hasta kadına yardım eder. Yaşlı kadın ondan sıcak çorba ve sobası için odun toplamasını ister. Bunlar yaşlı kadının kendisini iyi hissetmek için istediği şeylerdir. Küçük kız yaşlı kadının isteklerini yerine getirip onun iyileştirince kadın da ona ormandan topladığı otlarla besleyici yemekler pişirerek onu güçlenmesini sağlar. Yaşlı kadının iyileşmek için küçük kızdan istekleri fiziksel yaşam alt temalarından sağlık ile ilgilidir. Sağlığına kavuşmak için ona neyin iyi geleceğini bildiği ve onlara (sıcak bir çorba ve ısınmak) ulaşmaya çalıştığı görülmektedir.

“Hasta olmaktan da ödü patlıyor. Günde iki saat tek başına spor yapıyormuş. Boğazı ağrımazın diye dondurma yemiyor. Çikolata dişlere, böbreklere zararlıymış.”

Yazarın “Güneşe Köprü” adlı kitabında Düğmeyi Kapatınca Işık Nereye Gider? Adlı öyküde Işık arkadaşlarıyla futbol oynarken Çetin adında bir çocukla tanışır. Çetin’i de oyuna dahil etmek ister. Çetin Işık’ın ona karşı attığı her adıma gönülsüz cevap verir. Öyle ki Işık’ın diğer arkadaşları Çetin’in bu halinden hiç hoşlanmaz. Işık Çetin’in bu mutsuz ve tuhaf hallerini annesine anlattığında annesi Çetin’in bir hastalığı olduğunu düşünür. Işık ise bunları Çetin’e sorduğunu ve onun hasta olmamak için yaptıklarını şu cümlelerle ifade eder:

“Hasta olmaktan da ödü patlıyor. Günde iki saat tek başına spor yapıyormuş. Boğazı ağrımazın diye dondurma yemiyor. Çikolata dişlere, böbreklere zararlıymış.” (G.K., s.37). Annesi bir çocuk olarak Çetin’in bu kadar katı olmasına şaşırda da Çetin’in sağlığına bu şekilde dikkat etmesi, bilinçli olması özüne duyarlılık fiziksel yaşam temasının sağlık alt teması ile doğrudan ilişkilidir.

4.1.4. Beslenme Alt Temasına İlişkin Bulgular

Seza Kutlar Aksoy’un incelenen kitaplarında beslenme alt temasına ait bulgulara rastlanmamıştır.

4.1.5. Güvenlik Alt Temasına İlişkin Bulgular

“Bütün anne babalar okula gitsin, kimseyi dövmesinler. Kitap okusunlar, çocukların kitaplarını yırtmasınlar.”

Yazarın “Düşler Tramvayı” adlı kitabında yer alan “Öykü Andersen” adlı hikayede fiziksel yaşamın güvenlik alt temasıyla ilgili bulgulara rastlanmaktadır.

Hikayede küçük bir kızın zorlu hayatı gözler önüne serilmektedir. Bade de uydurduğu masallarla kendi masal dünyasını yaratmaktadır. Bade’nin hayatında zorluklar, mutsuzluklar fazlasıyla yer tuttuğu için anlattığı masallar hep mutsuz sonla bitmektedir. Bu nedenle Bade’nin umutsuz bir ruh hali içinde olduğu anlaşılmaktadır. Bade’nin Pamuk teyze adını verdiği hanım Bade’ye sonu mutlu biten bir masal uydurup anlatırsa karşılığında okul ihtiyaçlarını almayı teklif ettiğinde Bade böyle bir masal uydurmakta oldukça zorlanır. Sonunda bir masal düşünen Bade, masalda yer alan küçük kızın karşılaştığı büyüğü kaleminden yerine getirmesini istediği dileklerde kendi yaşamına ait önemli bir noktaya temas eder :

“Bütün anne babalar okula gitsin, kimseyi dövmesinler. Kitap okusunlar, çocukların kitaplarını yırtmasınlar.” (D.T., s.71)

Bade’nin dileğine bakıldığında kendisinin, ona ait kitaplarının ve annesinin güvenliğini önemseydiğini görülmektedir.

4.1.6. Spor Alt Temasına İlişkin Bulgular

Yapılan incemeler sonucunda Seza Kutlar Aksoy’un kitaplarında özüne duyarlılığa ait temalardan fiziksel yaşamın spor alt temasına ait herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

4.1.7. Doğum ve Ölüm Alt Temasına İlişkin Bulgular

Seza Kutlar Aksoy’a ait analiz edilen çocuk kitaplarında özüne duyarlılık temalarından fiziksel yaşama ait doğum ve ölüme dair yaşantılar alt temasıyla ilgili bulgulara rastlanmamıştır.

4.2. MANEVİ YAŞAM TEMASINA İLİŞKİN BULGULAR

Seza Kutlar Aksoy’un incelenen kitaplarında manevi yaşam temasına ilişkin hayatın anlamı ve dinin etkileri olmak üzere belirlenen iki alt temaya ait herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

4.3. MESLEKİ YAŞAM TEMASINA İLİŞKİN BULGULAR

Aksoy’un incelenen eserlerinde mesleki yaşam temasına ait bulgular genellikle belli bir dönemde uzun zaman meşgul olunan etkinlikler alt teması ile ilişkilidir. Meslekler alt temasına ait bulgulara rastlanmamıştır.

4.3.1. Belli Bir Dönemde Uzun Zaman Meşgul Olunan Etkinlikler Temasına İlişkin Bulgular

Seza Kutlar Aksoy'un "Büyülü Bahçe" adlı kitabında kitaba ismi verilen "Büyülü Bahçe" adlı öyküde mesleki yaşam temasının belli bir dönemde uzun zaman meşgul olunan etkinlikler alt temasına ilişkin bulgulara rastlanmıştır.

Balarısı anaokulu öğrencileri ilkokul öğrencilerinin her yıl katıldığı bilgi yarışmasına katılmak isterler. Yarışmaya katılmak istemelerinin asıl nedeni ise kazanan sınıfın düzenlediği kermes ile sahip olacağı ödüllerdur. Anaokulu öğrencileri çok küçük olmaları nedeniyle bilgi yarışmasında başarılı olmak için yardım almaları gerektiğini düşünürler. Akıl Kafa arkadaşlarına, evlerinde besledikleri papağandan yardım almayı teklif eder. Papağan onları görkemli bir ormana arkadaşı Güney Asya sığırcığının yanına götürür. Yolda giderken papağan onları trafik ışıklarına dikkat ederek karşıya geçmeleri için uyarır. Ormana vardıklarında onları karşılayan kedi, çocuklara kurtuluş savaşlarını, çayların ırmaklara, ırmakların da denizlere nasıl kavuştuğunu anlatır. Bunun yanında bazı kuşlar hakkında da bilgiler verir. Ardından matematik ve dilbilgisi dersini öğrenmeleri için sığırcık ve güvercine gitmelerini söyler. Bu hazırlığın yanında yarışma günü kedi tarih ve sosyal bilgileri; güvercin matematik problemlerini, sığırcık ise dilbilgisi sorularını yanıtlayıp onlara fısıldayacaktır.

Hikayede üç yaşındaki anaokulu öğrencilerinin yarışmayı kazanmak ve kermes düzenlemek ve birinci olan sınıfın sahip olduğu tüm ayrıcalıklara kavuşmak istedikleri için onlara bilgi veren kedi, sığırcık ve güvercini dikkatle dinledikleri görülmektedir. Çocuklar hikayede bütünüyle bu işe odaklanmış durumdadır. Yarışmayı kazanmak için geçirdikleri süreçte farklı bilgiler öğrenmişlerdir. Bütün bu süreç dikkate alındığında Balarısı anaokulu öğrencilerinin kendilerinden yaşça büyük ve bilgi sahibi ilkokul öğrencileriyle yarışmak istemeleri ve bu süreçteki öğrenme çabaları ve yaşadıkları deneyimler, belli bir dönemde uzun zaman meşgul olunan etkinlikler teması kapsamında değerlendirilmiştir.

Yazarın "Küçük Prenses ve Kardelen" adlı kitabında "Aç Gözlü Dev" adlı öyküde belli bir dönemde uzun zaman meşgul olunan etkinlikler alt temasına ilişkin bulgulara rastlanmıştır.

Masal cadısının çocukların rüyalarına gönderdiği son masalda Aç gözlü bir Dev vardır. Bu Dev altına çok düşkün, acımasız ve bencil biridir. Hikayenin ana kahramanı Çıpa rüzgarın ondan gün ışığını bulmak için yardım istemesi üzerine bir

plan yaparak gün ışığını tutsak olduğu yerden kurtarıırken halkı da Dev'den kurtamıştır. Günlerdir Dev'in güneşi yakalamak için halktan büyük bir ağ örmelerini istemesi üzerine halk işini gücünü bırakıp bu iş için çalışmıştır. Çıpa'nın planı işe yarayınca halk da Dev'den kurtulup eski yaşamına geri dönmüştür.

“Güneş Çıpa'nın ülkesini aydınlattı. Başaklar olgunlaştı. Denizler balıklarla doldu taştı. Aynalar pırıldadı. İnsanlar, ürettiler, okudular, eğlendiler. Çıpa'nın ülkesi yeryüzünün en ışıltılı ülkesi oldu.” (K.P.K., s.78)

Halkın üretmesi, okuması ve eğlenmesi sonucu ülkelerinin yeryüzünün en ışıltılı ülkesi olması, onların bu süreçte hem eğlenmesi hem de kendileri için faydalı üretimler yapmaları belli bir dönemde uzun zaman meşgul olunan etkinlikler ile ilgilidir.

4.3.2. Meslekler Alt Temasına İlişkin Bulgular

Seza Kutlar Aksoy'un incelenen kitaplarında meslekler alt temasına ait bulgulara rastlanmamıştır.

4.4. BOŞ ZAMANLARI DEĞERLENDİRME ETKİNLİKLERİ TEMASINA İLİŞKİN BULGULAR

Yazarın incelenen eserlerinde boş zamanları değerlendirme etkinlikleri temasına ait bulguların yer almadığı tespit edilmiştir. Boş zamanları değerlendirme etkinlikleri teması, dinlenmek/ eğlenmek için bilinçli olarak yapılan faaliyetler alt teması ile incelenmiş ancak bu alt temaya ilişkin herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

BÖLÜM V

TARTIŞMA

Bu araştırma Seza Kutlar Aksoy'un resimli çocuk kitapları ile öykü kitaplarında özüne duyarlılık temasını incelemek amacıyla yapılmıştır. Aksoy'un eserlerinde incelenen tema ve alt temalar bağlamında yapılacak değerlendirmelerle birlikte incelenen kitaplarda belirgin olarak dikkat çeken özelliklerden biri didaktik unsurların yer almaması ve yazar tarafından sürekli olarak okuyucuyu düşündürmeyi amaçlayan bir tutumun benimsenmiş olmasıdır. Bu yönüyle yazarın hikayelerinde benimsediği tutum, Nel Noddings'in özüne duyarlılık ve ona bağlı olarak gelişmesi beklenen duyarlılık yaklaşımında amaçladığı, sürekli olarak üzerinde durduğu davranışlarla örtüşmektedir. Nel Noddings çocuklar ve gençlerin yapıp etmelerini, bunların altında yatan nedenleri ve alışkanlıklarını sorgulamalarını ister. Onların birtakım inançlara ya da alışkanlıklara körü körüne bağlanmalarını reddeder. Anlamli bir hayat yaşamak için insanların kendileri ve çevrelerinde olup bitenler hakkında sorgulayıcı bir tutum benimsemeleri gerektiğinin altını çizer. Herhangi biri herhangi bir davranışı yaparken amaçladığı en önemli şey ne ise onu netleştirdiğinde yaptığı işe olan katılımının artacağını belirten Noddings'in bu yaklaşımından hareketle kitaplarda da incelenen özüne duyarlılık değerine ilişkin ifadelerde bu tutumun benimsenmiş olması önemsenmiştir.

Araştırma kapsamında incelenen eserlerde özüne duyarlılığın dört temasından en çok fiziksel yaşam temasına ait bulgulara rastlanmıştır. Aksoy'un kitaplarında fiziksel yaşam temasına ait yedi temadan en belirgin olarak yer alan alt temanın ise kendini tanıma/anlama teması olduğu görülmüştür. Bu temanın Aksoy'un kitaplarında sıklıkla yer almasının nedeni erken çocukluktan itibaren çocukların sıklıkla fiziksel özellikleri, sahip oldukları maddi unsurlar ve fiziksel etkinliklerden oluşan kendilerine dair tanımlamalar içine girmiş olmaları ile ilişkilendirilebilir (Santrock, 2016). Montemayor ve Eisen (1977)' in 9 ile 18 yaşları arasındaki

katılımcılar üzerinde yaptığı bir araştırmada çocuklardan “Ben kimim?” sorusunu yanıtlamaları istenir. Araştırma sonucunda daha küçük yaştaki çocukların büyüklere kıyasla kendilerini anlamak için yüzeysel özelliklerinden bahsetmişlerdir. Örneğin araştırmaya katılan 9 yaşındaki bir çocuk kendisini tanımlarken genellikle fiziksel özellikleri, yaşadığı çevre ile sevdiği şeylerden bahsetmiştir. Oysa 11 yaşındaki çocuk kendini yalnızca dış görünüşü ile anlatmamış; inançlarına, ilişkilerinin niteliğine ve genel anlamda kişilik özelliklerine de değinmiştir. (Akt. Bee ve Boyd, 2009) Bee ve Boyd (2009) araştırmada ulaşılan bu sonuca bağlı olarak çocuklardaki benlik tanımının yaş ilerledikçe daha karmaşık ve karşılaştırmalı olacağını, dış görünüme daha az bağlı kalarak daha çok duygu ve düşüncelere odaklı, benlik tanımlarını ortaya koyabileceklerini belirtmiştir. Bu durum incelenen kitaplarda fiziksel yaşam teması ve ona ait kendini tanıma/anlama alt temasının sıklıkla yer almasına bir etken olarak açıklanabilir.

Fiziksel yaşama ait alt temalardan yazarın kitaplarında yer alan bir diğer tema ise alışkanlıkları sorgulamadır. Noddings (1992) çocukların ve gençlerin daha anlamlı bir hayat yaşamaları için günlük hayatlarında yaptıkları pek çok şeyi neden yaptıklarına dair sorgulama içinde olmalarını ister. Bu nedenle çocukların herhangi bir şeyi gerçekten öyle olması gerektiği için mi yoksa diğer insanlar öyle davrandığı için mi yaptıklarını düşünmelerini ister. Noddings bu durumu örneklerken çocuklardan ve gençlerden spor yapmak için illa pahalı kıyafetler giymenin gerekip gerekmediğini veya spor yapmanın belli yaştaki insanların kilo vermek için mi yoksa her yaştan insanın sağlığı için mi yapması gerektiğini sorgulamalarının sporun faydalarını anlamada etkili olacağını ifade etmiştir. Kitapta alışkanlıkları sorgulamaya dair bulgulara bakıldığında *Yabancı Dil- Kedice* adlı öyküde çocukların annesinin evde sürekli marka konuşulmasından ve yerli ürünlerin tercih edilmemesinden duyduğu rahatsızlık göze çarpmaktadır. Noddings (1992) duyarlılık etiğini ahlaki bir eğitim yaklaşımı olarak ele aldığı kitabında marka ürünler tercih etme, televizyonda reklamı yapılan ürünleri satın alma konusunda çocukların ve gençlerin dikkatli olmaları için “reklam direnci” adını verdiği bir egzersiz önerir. Bu egzersizde bir ay boyunca reklamı yapılan hiçbir şey, televizyonda tanıtılan hiçbir yiyecek ve içecek satın alınmayacaktır. Noddings’in bu egzersiz uygulaması, Madran ve Bozyiğit (2013)’ in kitle iletişim araçlarından özellikle televizyondaki reklamların çocukların tüketici olarak sosyalleşmesini etkilediğine yönelik ulaştıkları sonuçlar ile ilişkilendirilebilir. Dursun (1993) ise araştırmasında televizyonun gençlerin tüketim

konusunda bazı alışkanlıkları kazanmalarında etkili bir kitle iletişim aracı olduğunu belirtmiş ve gençlerin izledikleri televizyon programları ve reklamlardan öğrendikleri markaları aileleri ve arkadaşlarıyla tartıştıklarını ifade ederek tüketim alışkanlıklarını kazanma sürecin çocukluk çağının önemine ve bu konuda televizyonun ne kadar etkili bir araç olduğuna dikkat çekmiştir. Gülerarslan (2011) yapılan çalışmalarda bilhassa çocukluk çağındaki marka tercihlerinin ilerleyen yaşlarda da devam ettiğini ifade etmesi Noddings'in özüne duyarlı olmada fiziksel yaşamın önemli bir parçası olan alışkanlıklarla ilgili olarak doğru alışkanlıklar kazanma konusundaki önerileriyle uyushmaktadır.

Büyülü Bahçe adlı hikayede zorla öğle uykusuna yatırılan küçük bir kızın, öğretmenine neden her gün uyuduklarını sormasıyla başlayan ve öğretmenin verdiği cevaplara göre şekil alan bir sorgulama süreci karşımıza çıkmaktadır. Burada yazarın çocuklara her gün yaptıkları bir şeyi sorgulamaya teşvik ettiği görülmektedir. Çocuğun öğretmeninden aldığı cevaplarla tatmin olmayarak soru sormaya devam etmesi, Noddings'in alışkanlıkları sorgulama ile anlatmak istedikleriyle örtüşmektedir. Bu yaştaki pek çok çocuğun neden uyuduğu, neden süt içtiği vb. soruları sorduğu düşünüldüğünde kitaplarda da bu türden konuların gündeme gelmesi anlamlıdır.

Fiziksel yaşama dair alt temalardan biri de sağlıktır. Özüne duyarlı olmada fiziksel yaşamın önemli bir parçasını da sağlık ile ilgili meseleler oluşturur. Noddings (1992)'e göre sağlık konusu pek çok açıdan ele alınmalıdır. Sağlık teması içinde güncel olaylar, toplumsal değişim, matematik, ekonomi gibi pek çok disiplin yer almalıdır. Bu çok yönlü bakış açısı, çocuklara ve gençlere sağlıklı bir yaşam sürmenin önemini daha somut bir biçimde gözler önüne serebilir. Örneğin bir ailede sağlık harcamalarına yapılan masrafin öğrencilerle tartışılması hem sağlık konusunun hem matematiğin gündeme geleceği aktif bir sürece dönüşebileceğini ifade etmiştir. Seza Kutlar Aksoy'un incelenen kitaplarına bakıldığında ise sağlık teması iki öyküde yer almaktadır. Sağlık teması incelenen öykülerde daha çok fiziksel iyi olma hali ile ilişkilidir. *Uyku Ağacı* adlı öyküde oyun oynamak isteyen, uyumak istemeyen küçük bir kızın, rüyasında çıktığı yolculuk ile uykunun her canlı için gerekli olduğunu fark etmesi anlatılmaktadır. Bu süreçte sağlıklı olmak ve her canlının gün içindeki görevlerini yerine getirebilmesi için gece uyuduklarını, yaptığı yolculukla fark eden Nil'in başından geçenler okuyucu düşünsel anlamda aktif bir sürecin parçası haline getirilerek verilmiştir.

Diğer öyküde hasta ve yaşlı bir kadının evine gelen küçük kızdan iyileşmek için çorba ve ısınmak için odun toplamasını istemesi, yaşlı kadının fiziksel anlamda kendisini iyi hissetmek için bir çaba içinde olduğunu okuyuca göstermektedir. Hikayede küçük kız ona bakmayı teklif etmez, yaşlı kadın bunları küçük kızdan kendisi ister. Bu nedenle özüne duyarlı olmanın fiziksel boyutu ile ilgili bir sonuca ulaşılmıştır.

Öykülerde sağlık alt temasına ilişkin sonuçlara bakıldığında karşılaşılan durumlar okuyucuya öğüt verir nitelikte değildir. Okuyucu bu çıkarımlara belli sorgulamalar ile kendisi ulaşmaktadır. Noddings (1992) de sağlık konusunda hem bireylerin sağlıklı olmak için yapması gerekenlerin farkında olması, hem sağlık alanında yapılan harcamalara dikkat etmesi ile beraber sağlıklı olmak için kendine duyarlı bireyler yetişeceğini ifade etmektedir.

Özüne duyarlı olmada fiziksel yaşama ilişkin alt temalardan bir diğerini de beslenme oluşturmaktadır. İncelenen öykülerde beslenme alt temasına ilişkin bulgulara rastlanmaması, beslenmenin çocuk kitaplarında gündeme gelmesi gereken önemli bir konu olduğunu gözler önüne sermektedir. Noddings (1992) çocukların da özüne duyarlı birer insan olarak yetişebilmeleri, kendilerine değer verebilmeleri ve sağlıklı bir yaşam sürmeleri için fiziksel yaşamlarını oluşturan önemli bir konu olan beslenme konusunda doğru alışkanlıklar kazanmaları için çeşitli tavsiyelerde bulunmuştur; çocukların ve gençlerin yemeklerin pişirilmesi ve saklanmasında besin değerlerinin korunmasına dikkat etmeleri, bunun yanında yaygın olarak tükettikleri yemeklerin besin değeri konusunda bilgi sahibi olmalarının, bir restoran menüsünü inceleyerek sağlıklı bir besleme menüsü olup olmadığını değerlendirmelerinin doğru beslenme alışkanlıkları kazanmada etkili olacağını ileri sürmektedir. Yemeğin besleyici olmak yanında bir yemek sofrasıyla insanları bir araya getiren bir işleve sahip olduğunun da fark ettirilmesini öneren Noddings'e göre beslenme konusu da kendine duyarlı olmanın önemli bir parçasıdır.

Ünver ve Ünüsan (2004)' ın okulöncesi dönemdeki öğrencilerle yaptıkları araştırmada 5-6 yaş grubundan oluşan deney ve kontrol grubundaki çocuklardan deney grubuna çeşitli yöntemler kullanılarak verilen beslenme eğitiminin ardından besin grupları hakkında bilgi seviyelerinin arttığı ve beslenme alışkanlıklarının da olumlu yönde değişiklikler ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. Bu çalışmadan hareketle çocukların küçük yaşlardan itibaren beslenme konusunda bilgilendirilmesi, bu konunun derslerde tartışılması, kitap ve dergilerde gündeme gelmesi erken yaşlardan

itibaren doğru beslenme alışkanlıkları kazanmalarını ve sağlıklarını korumak için bilinçli hareket etmelerini sağlayabilir.

Noddings'in fiziksel yaşam temasının beslenme alt temasına ait okullarda yürütülebilecek etkinlik ve çalışmalar hakkındaki önerileri ile Milli Eğitim Bakanlığının gıda sektöründe faaliyetleri bulunan bir vakıf ile birlikte ilk defa 2011 yılında yürüttüğü ve günümüze kadar devam eden "Yemekte Denge" projesinin benzer amaçlara sahip olduğu görülmektedir. Yemekte Denge projesinin temel amacı 6-10 yaş aralığındaki çocuklara ebeveynlerin, okul yöneticilerinin hatta okul personelinin desteği ile nitelikli ve uzun bir yaşam sürebilmeleri için sağlıklı beslenme alışkanlıkları kazandırmaktır. Bu projede doğru beslenme alışkanlıkları kazandırmak için çocuklara yönelik pek çok etkinlik mevcuttur. Çocuklara ilkokuldan itibaren dengeli beslenme alışkanlıkları kazandırmanın hem dünyada hem ülkemizdeki gerekliliği 2016 yılında yapılan Yemekte Denge Çalıştayı'nda Milli Eğitim Bakanlığının işbirliği yaptığı vakfın genel müdürü Mutuş (2016)'un açıklaması ile gözler önüne serilmektedir:

"WHO, UNICEF ve Dünya Bankası'nın çocuk malnütrisyonu Eylül 2015 raporuna göre dünyada 41 milyon çocuk fazla kilolu, Türkiye'de ise 0-5 yaş ve 6-18 yaş grubundaki çocuk ve gençlerin %20,5'i şişman. Rakamlar dengeli beslenme eğitiminin çocuk yaşlarda gerekliliğini ortaya koyuyor."

2014 - 2015 eğitim öğretim yılında beslenme eğitimi sonucunda çocukların yumurta, sebze, meyve, süt ve süt ürünleri ve tahıl tüketim miktarlarında artış olduğu, İstanbul, İzmir, Kayseri illerinde 150 okulda yapılan araştırmanın ön bulgularına bakıldığında ise çocukların yumurta tüketiminin 46,9 g'dan 49,9 g'a; sebze tüketimi 129,4 g'dan 181,2 g'a; meyve tüketimi 216,9 g'dan 244,2 g'a; süt ve süt ürünleri tüketimi 301,2 g'dan 328,9 g'a; tahıl tüketimi ise 163,5 g'dan 178,3 g'a yükseldiği tespit edilmiştir. Bu süreçte ayrıca çocukların spor yapma sıklıklarında da anlamlı bir artış olduğun gözlenmiştir (Mutuş, 2016). Yemekte Denge projesinin yürütüldüğü illerde yapılan etkinlik temelli eğitimler sonucunda beslenme eğitimi ile çocukların beslenme alışkanlıklarındaki değişime bakıldığında çocuklara yönelik beslenme eğitiminin ne kadar önemli olduğu bir kez daha anlaşılmaktadır. Bu açıdan yürütülen projenin amaçları ile Noddings'in özüne duyarlı bireyler yetiştirmede beslenme alt temasına ait önerilerinin birbiriyle ilişkili olduğu söylenebilir.

Yazarın incelenen kitaplarında yer alan öykülerden yalnızca birinde güvenlik alt temasına ilişkin sonuçlara ulaşılmıştır. Kitapta öykünün kahramanı olan küçük

kızın babası annesine şiddet uygularken bir yandan da sinirlendiğinde küçük kızın kitaplarını yırtmaktadır. Kitap kahramanı evdeki bu ortamdan çok etkilenerек yazdığı masalın sonunda anne ve babaların bilinçlenmesini, kimseyi dövmemelerini ve çocukların kitaplarını yırtmamalarını dilemiştir. Çocuğun bu dilekler onun kendini güvende hissetmek istediğini göstermektedir.

Noddings (1992) Kişinin hem kendi güvenliği hem yaşadığı yerde onunla birlikte olan her canlı için birtakım önlemler almanın önemini fark etmesi gerektiğini ileri sürerken kendine duyarlı olmanın bir parçası olarak güvenlik tedbiri almayı küçük yaştan itibaren öğrenilmesi gereken bir konu olduğunu ifade etmektedir. Noddings'in özüne duyarlı olabilmede okullarda uygulanabilmesi için açıkladığı bu öneriler 3. sınıf Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programında yer alan genel amaçlardan "Sağlıklı ve güvenli yaşam sürme bilinci edinir" kazanımı ile ilişkilendirilebilir.

İncelenen öykülerde spor alt temasına ilişkin bulgulara rastlanmamıştır. Spor yapmanın kişiye hem fiziksel hem bilişsel hem ruhsal açıdan çok yönlü katkısı olduğu birçok araştırmacı tarafından dile getirilmektedir (Baltacı, 2008; Çelik ve Şahin, 2013; Küçük ve Koç, 2016). Bu nedenle çocuk kitaplarında da bu konunun gündeme gelmesi oldukça önemlidir. Noddings spor konusunda farklı bir bakış açısı sunarak sporu hayatın bir parçası haline getirebilmek ve her yaştan insan için gerekli olduğunu göstermek için kitabında bazı öneriler sunmuştur. Noddings (1992) "Spor yapmak için gerekli şartlar her zaman en yaygın şekliyle olmak zorunda mıdır? Spor yapmak için mutlaka spor salonları, açık havada koşmak, özel spor kıyafetleri, ya da çok pahalı spor ayakkabıları mı tercih edilmelidir?" İnsanları bu yaygın anlayışa iten şeyin ne olduğu üzerinde durulması gereken konular olduğunu ve spor yapmak için salona gitmek şart değilse ev işlerini yaparken de bazı işleri egzersize dönüştürmenin mümkün hale gelebileceğini ifade etmiştir. Sporun fiziksel yaşamın bir parçası olarak bireye ruh ve beden sağlığı getireceği kitaplarda gündeme gelmesi gereken temalardan biridir.

Çelik ve Şahin (2013) çalışmalarında sporun çocukların gelişimine olan katkısı ile ilgili yaptığı araştırmalardan yola çıkarak şu sonuca ulaşmıştır:

"Oyun gibi fiziksel aktivitelerin çocuğun korkularını yenmesi, öz-benliğini bulması gibi bilişsel açıdan, sosyal çatışmaların üstesinden gelmesi, kendisi ve çevresini tanıması gibi duygusal açıdan ve uygun bedensel gelişimin sağlanması gibi fiziksel açıdan önemini ortaya koymuştur." (s.468).

Noddings çocukların erken yaşlardan itibaren spor konusunda bir bakış açısı kazanarak sporun gerçek anlamını kavramaları ve tüketim anlayışının aksine sahip olunan imkanlar dahilinde de spor ve egzersiz yapılabileceği hakkındaki önerileri Çelik ve Şahin (2013)'in yaptığı araştırmalar neticesinde yaptıkları çıkarımla ilişkilendirilebilir.

Noddings (1992) doğum ve ölümle ilgili konuların da fiziksel yaşamın önemli birer parçasını olduğunu ifade ederek ölümü tartışmanın insanın hem kendini anlaması hem de manevi yaşamına yön verebilmesi için gerekli olduğunu eklemiştir. Örneğin ölüm olgusu incelendiğinde, insanlar arasında erken ölümden kaçmak için daha nitelikli bir yaşam sürme, beden ve ruh sağlığına dikkat etme gibi konular daha çok gündeme gelebilir. Ayrıca insanlarla daha yakın ve içten bir ilişki kurmak, daha eğlenceli zaman geçirmek için de ölümü erken yaştan itibaren konuşmanın anlamlı olabileceği Noddings tarafından dile getirilmiştir. Ona göre ölümün çocuklar ve gençler tarafından geri dönüşü olmayan bir gerçeklik olarak kavranması gerekir. Ayrıca ölüm olgusuyla erken yaşta karşı karşıya kalan çocukların da bu durumla başa çıkabilmek için bu konunun onların yaş seviyelerine uygun olarak gündeme gelmesi çok önemlidir. Nitekim pek çok araştırmada çocukların ölüm hakkındaki bilgileri ile yaş seviyesine bağlı olarak artan bir grafik çizdikleri ifade edilmiştir (Köylü, 2004; Koytak, 2008; Yılmaz, 2011). Ancak hangi yaşta olursa olsun çocuklara ölüm hakkında yanlış bilgiler vermek, ölümün bir uyku ya da yolculuk olduğundan bahsetmek yanlış bir tutumdur (Köylü, 2004). “ Ölüm hem yetişkinler hem de çocuklar için gerçek bir durumdur. Bu yüzden onu fantastik ya da aldatma şeklinde izaha kalkışmak yanlıştır.” (Köylü, 2004, s. 112). Örneğin çocukların karşılaştıkları pek çok öykü, film vb. materyallerde ölümün geri dönülmezliği üzerinde durulmamaktadır. Bu nedenle kitaplarda bu konuların yer alması, çocukların yaşamında gündeme gelmesi önemlidir. İncelenen öykülerde hem fiziksel yaşamın alt temasında yer alan hem de özüne duyarlılığın manevi yaşam teması ile ilgili olan doğum ve ölüme dair konuların yer almadığı tespit edilmiştir.

Köylü (2004)'ye ölüm eğitimi başta ABD olmak üzere pek çok batı ülkelerinde örgün eğitim olarak okullarda ya da hastanelerde uzman kişilerce veya din adamlarınca dini danışmanlık olarak verilmektedir. Bu eğitimi her kim verirse versin bazı önemli noktalara dikkat etmelidir. Bunların başında ölüm olgusu, bir tabu olarak görülmemeli aksine ölüme, hayatın bir parçası ve bir gerçeği olarak bakılmalıdır. Bu anlamda çocukların hem zihinsel hem duygusal gelişimi süreci göz

önüne alınarak onlara doğru bilgiler vermek ölüme yönelik yaşanan acıları paylaşmak için ortam yaratmak ve bu konuya yaklaşırken dini duygu ve düşüncelerden yararlanmak önemlidir.

Ölümün çocuklara anlatılması zor bir konu olduğu herkesçe bilinen bir durumdur. Bu konuyla ilgili Şen (2016) çocukların hem bilişsel hem duyuşsal yönden ölüm gibi anlaşılması güç ve soyut bir olguyu kavramakta zorluk çekeceklerini bu yüzden desteğe ihtiyaç duyduklarını dile getirmiştir. Çocuklar genellikle bu desteği en yakınlarında bulunan ebeveynleri ve öğretmenlerinden almak isteyebilirler. Bu yüzden onları dikkatle dinlemek, sorularını geçiştirmemek anlayabilecekleri düzeyde cevaplamak çok önemlidir. Koytak (2008), 7-11 yaş grubundaki çocuklarda ölüm kavramı ve ölüm kaygısının araştırılması adlı yüksek lisans tezinde 7 -11 yaş arasında 67 çocuk ve ebeveynleriyle yaptığı araştırmada, anne babaların çocuklarıyla ölüm ile ilgili iletişim kurma becerileri ile çocukların ölümü anlayış düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulmuştur.

Çocuklarla ölüm hakkında konuşmak, onları bu konuda düşünmeye soru sormaya teşvik etmek ya da merak ettikleri sorulara cevap bulabilmeleri için başvurulabilecek yollardan biri de kitaplardır. Kitaplarda bu konu çocukların duygu dünyalarını alt üst etmeden naif bir biçimde anlatılmalıdır. Şen (2016)'e göre önemli olan ölümün, çocuk gerçekliğine ve çocuk edebiyatına uygun bir biçimde ele alınmasıdır. Aytekin (2018) ölüm temasının çocuk kitaplarında yer almasıyla çocukların ölüme dair korkularının azalabileceğini ifade etmiştir. Bunun yanında ölüm olgusunun kitaplarda yer alması, ölümün de yaşamın bir parçası olarak kabul edilmesi ile birlikte çocukların hayatın anlamını daha iyi kavramaları için yol gösterici olacağı düşünülmektedir (Noddings, 1992; Aytekin , 2008; Şen, 2016).

Aytekin (2008) *Çocuk edebiyatında ölüm teması isimli* çalışmasında kitaplarda küçük yaş grupları için daha çok hasta birinin veya bir hayvanın ölümü şeklinde ele alındığını ifade etmiştir. Benzer şekilde Şen (2016) ise *Çocuk edebiyatında bir yaşam gerçekliği olarak ölüm olgusu üzerine inceleme* adlı çalışmasında, incelediği eserlerde çocuklar için ölümün daha çok hastaların ya da yaşlı insanların başına gelebilecek bir olgu olarak kabul edildiği sonucuna ulaşmıştır. Bu durum ölüm temasının kitaplarda çocukların yaş seviyeleri ve psikolojik durumları göz önüne alınarak ele alınsa bile çocuk okurların karşısına yeterince gerçekçi bir biçimde çıkmadığını göstermektedir. Noddings (1992) de ölümün bir tabu olmaktan çıkarak yaşamın bir parçası olarak kabul edilmesi ve çocuklarla bu

konunun konuşulması, sorularının cevapsız kalmaması gerektiğini ifade etmiştir. Bu nedenle çocuk kitaplarında ihmal edilen ölüm temasının gerçekçi ancak çocukların yaş seviyelerine uygun şekilde yer alması oldukça önemlidir.

Noddings (1992) Dewey'in çocukların dört ilgisini iletişim, kurgulama (bir şeyler yapma), ifade (çizim, şarkı söyleme, dans) ve araştırma olarak belirttiğini ve bunların ilkökul müfredatı için temel teşkil ettiğini ifade etmiştir. Bütün bunlar çocukların günlük yaşamını meşgul eden şeyler ise bu ilgileri, onlara gelecekte karşılaşılabilecekleri gelişimsel görevleri başarıyla atlatabilecekleri ve kapasitelerini geliştirebilecekleri imkanlar sunar.

Noddings (1992) iş ve oyun arasındaki ilkökulda çizilen keskin sınırın acımasız olduğunu ifade etmektedir. Eğer bu ayrım yapılmazsa gelecekte de günlük hayatta yapılan pek çok şeyi sadece bir iş olarak görmekten öteye geçerek meşgul olunan her neyse ondan keyif almanın yollarını da bulunabileceğini ifade etmiştir. Çocukların bu dönemde oynadıkları oyunlar uğraştıkları her neyse onlarla meşgul olurken mutlaka geliştirici öğretici taraflarının da olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle çocukların kendilerine belli uğraşlar edinmeleri nitelikli zaman geçirmeleri, gelecekte ne ile meşgul olacakları veya hangi meslekleri tercih edeceklerini belirlemeye bir anlamda kendilerini tanımaya katkısı olacağını ifade etmiştir.

Noddings (1992) insanların özüne duyarlı olmaları için yaşamlarının önemli bir parçasını da çocukluktan itibaren meşgul oldukları etkinlikler ile belirli bir yaştan itibaren seçtikleri mesleklerin oluşturduğunu ifade etmiştir. Bu çalışmada incelenen kitaplarda mesleki yaşam teması ve ona ait alt temalara ilişkin çok az sayıda bulgulara rastlanmıştır. İncelenen öykülerde mesleki yaşama dair belirli bir dönemde uzun zaman meşgul olunan faaliyetler alt teması ile ilgili bulgulara rastlanırken meslekler ile ilgili bulgulara rastlanmamıştır.

Kitaplarda Noddings'in bahsettiği belli bir dönem içinde uzun süre meşgul olunan, uğraşırken zamanın nasıl geçtiğinin anlaşılmadığı etkinlikleri bulmanın insanın kendini hem zihinsel hem ruhsal açıdan iyi hissetmesine önemli katkıda bulunacağı düşünülmektedir. “Büyülü Bahçe” adlı hikayede kendilerinden yaşça büyük çocukların katıldığı bilgi yarışmasına katılmak için bir süre yarışmaya hazırlanarak bu sürede bilmedikleri pek çok şey öğrenen ana sınıfı öğrencilerinin uğraşları anlatılmaktadır. Çocuklar bu yarışmaya katılmaya çok istekli oldukları için karşılaştıkları zorluklar karşısında mücadele eden bir tutum benimserler. Noddings (1992) çocukların ve gençlerin gerçekten isteyerek zaman geçirdikleri etkinliklerde

eğlenirken öğrenme fırsatı elde edebileceklerini savunur ve bu konuyla ilgili olarak kendi çocukluğunda kuzeniyle oynadıkları oyunlar, bu oyunlarla birlikte buldukları uğraşlar sayesinde matematiğe dair bilmedikleri birçok işlemi fark etmeden öğrendiklerini ifade etmiştir. Çünkü burada asıl olan çocuklar her ne yapıyorsa bunu kendi istekleri ile yaptıkları için öğrenmenin de çok daha rahat ve kalıcı bir şekilde gerçekleşmesidir. Yavuzer (2017) oyunu tanımlarken “oyun, çocuğa hiç kimsenin öğretemeyeceği konuları, kendi deneyimleriyle öğrenmesi yöntemi” ifadesini kullanmıştır. Noddings’in oyun ve uğraşlar hakkında, çocukların severek yaptıkları her neyse onu yaparken isteyerek yaptıkları için pek çok dersten çok daha öğretici ve kalıcı olduğuna yönelik ifadesiyle örtüşmektedir. Çünkü çocuklar oyun yoluyla mantık yürütmeyi, seçim yapmayı, sebep sonuç ilişkisi kurmayı, dikkatini toplamayı, kendini bir amaca yöneltmeyi öğrenmektedir (Pehlivan, 2005 s.21).

Yörükoğlu (2016) ise Montaigne’nin “Çocukların oyunu, oyun değil onların en ciddi uğraşıdır” sözünü alıntılararak oyunun çocukların hayatında ne kadar önemli bir konumda olduğunu göstermektedir. Yörükoğlu (2016) çocuklar oynadıkça duyularının belirginleştiğini yeteneklerinin geliştiğini ve becerisinin arttığını ifade ederek “oyunun çocuğun en doğal öğrenme ortamı” olduğunu söylemiştir. Ayrıca oyun sayesinde çocukların kendini tanıyacağını da belirtmiştir (s.66-67).

Emin (2016) ise oyun çocuğa kendini ifade etme, yeteneklerini fark etme, yaratıcılık potansiyelini kullanabilme, dil, zihin, sosyal, duygusal ve motor becerilerini geliştirebilme konusunda önemli fırsatlar sunan çağdaş bir yaklaşım olduğunu dile getirmiştir.

İncelenen kitaplarda meslekler alt temasına ait bulguların yer almaması hikayelerde çocuklara erken yaşlarda meslekler hakkında bilgiler verilmediğini göstermektedir. Oysa Özdemir Yaylacı (2007) kariyer danışmanlık hizmetlerinin, bireylerin kendilerine tanınmaları, yetenek ve ilgileri doğrultusunda kendilerine uygun meslek seçimi yapmalarına imkan veren yönlendirici bir göreve sahip olduğunu ifade etmiş, ilgili literatürü incelediğinde ülkemizde mesleki danışmanlık konusunda yapılan çalışmaların genellikle lise ve üniversite düzeyinde daha yaygın olduğunu ifade etmiştir. Bireylerin yaşamının önemli bir parçasını oluşturan meslek seçiminin daha erken yaşlardan itibaren gündeme gelmesinin gerekliliğine dair çalışmaların ise sınırlı sayıda olduğunu ifade etmiştir. Özdemir (2007) *İlköğretim düzeyinde kariyer danışmanlığı* adlı çalışmasında ilkököl ve ortaokul düzeyinde mesleki danışmanlığa duyulan ihtiyacı gözler önüne sermektedir. Bu sonuçlardan yola çıkılarak mesleki

danışmanlık konusunun hem okullarda hem de kitaplarda gündeme gelmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Noddings (1992) “eğlence yaşamı” (recreational life) başlığı altında ele aldığı bir diğer alt temada ise çocukların okul ve ödevler dışında uğraşmaktan keyif aldıkları etkinlikleri keşfetmelerinin onların hem zihinsel hem duyuşsal anlamda gelişimlerine katkı sağlayabileceğini ve bunun için çocukların ebeveynlerinden ve öğretmenlerinden gereken desteği almalarının çok önemli olduğunu ifade etmiştir. Noddings kitabında bu etkinlikleri “recreational life” başlığı altında ele almıştır. “Recreation” kelimesi Türkçe’de yeniden yaratma, canlandırma, yeniden yaratılmış şey, eğlence, dinlenme ve boş zamanı hoşça vakit ile geçirme yolu olarak birden fazla kelime ile karşılanabilmektedir (Hazar, 2009). Bu nedenle boş zamanlarda tercih edilen faaliyetlerin insana kendini iyi hissettirmesi, iş ya da okul hayatının getirdiği stresten uzaklaşmak, dinlenmek ve bir anlamda yenilenmek için tercih edilen bu faaliyetlere yönelik yapılması gerekenlerin Noddings tarafından anlatıldığı bölümün, Türkçeye “eğlence yaşamı” olarak çevrilmesinin uygun olacağı düşünülmüştür. İncelenen öykülerde eğlence yaşamı temasına ait herhangi bir temaya rastlanmaması, çocuk kitaplarında önemli bir eksiklik olarak görülmektedir.

Boş zamanı değerlendirme (recreation) Türkmen vd. (2013) tarafından, insanların iş hayatları dışında kalan zamanda, gönüllü olarak katıldıkları, genellikle stresten uzaklaşmak ve kendilerini gerçekleştirmeye yönelik tercih ettikleri etkinlikler olarak tanımlanmıştır. Noddings (1992) eğlence yaşamı için çocuklara küçük yaştan itibaren severek ilgilendikleri, zaman geçirdikleri, sonrasında kendilerini yenilenmiş hissedecekleri etkinlikleri keşfetmelerinin kendilerine duyarlı bir birey olabilmeleri için çok önemli olduğunu belirtmiştir. Çocuklara sadece yaşadıkları dönem itibarıyla hayatlarının en değerli yılları olduğunu ve bunu iyi değerlendirmeleri gerektiğini söylemenin bir hata olduğunu belirten Noddings, bunun yerine çocukların bu güzel zamanları değerlendirmek için planlama yapmalarına yardımcı olmak, onların ne ile uğraşmaktan keyif aldıklarını bulmalarına yardımcı olmanın daha mantıklı olacağını ifade etmiştir.

Cansever ve Aslan (2012)’nın 13 yaşındaki ergenlerin boş zaman değerlendirme algıları ile ilgili 371 yedinci sınıf öğrencisiyle yaptıkları araştırmada bu gençlerin üçte biri boş zamanı “bir şey yapılmayan boş boş oturulan zaman” olarak nitelenmiş, erkeklerin yarısı ise boş zamanını bilgisayar karşısında olduklarını ifade etmiş kızlar ise bu zamanı test çözerek doldurduklarını belirtmiştir. Uygulanan

anket ve yapılan görüşmeler sonucunda sosyal ve sportif faaliyetlere katılımın son derece az olduğu tespit edilmiştir. Bu durum Noddings'in çocuklara boş zaman etkinlikleri hakkında hem ailelerin hem okulların rehberlik etmesi gerektiği konusundaki düşünceleri ile ilişkilendirilebilir.

Ağduman (2014) *'ın Üniversite öğrencilerinin boş zaman motivasyon ve tatminlerinin incelenmesi* isimli çalışmasında kişinin yaşam kalitesi, fiziksel ve ruh sağlığı, mutluluğu için önemli bir etmen olarak boş zaman değerlendirme ile hissedilen tatmin duygusuna dair yapılan bilimsel çalışmaların ülkemizde yapılan çalışmalara bakıldığında yok denecek kadar az olduğunu belirtmiştir. Bu durum da boş zamanları değerlendirmeye yönelik çalışmaların artması gerektiğini gözler önüne sermektedir.

Son yıllarda eğlence yaşamına, boş zamanları değerlendirme faaliyetlerine dair yapılan önemli çalışmalardan biri Anadolu Üniversitesi tarafından düzenlenen Rekreasyon Kongresidir. En son üçüncüsü düzenlenen bu kongrede Kaas vd. (2015)'nin poster bildirisi olarak sundukları çalışmalarında Antalya ili Emniyet Müdürlüğü çalışanlarında rekreatif aktivitelere katılımı bağlantılı olarak yaşam tatmini, serbest zaman tatmini, ve benlik saygısının incelenmesine yönelik bir araştırma amaçlanmıştır. Araştırma sonunda sosyal aktivitelere aktif olarak katılan bireylerin yaşam doyumu ve benlik saygısı düzeyi anlamlı olarak daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan çalışmalarda ulaşılan sonuçlara bakıldığında, bireylerin günlük hayatın stresinden kurtulabilmesi, daha doyumlu bir hayat yaşamları için kendilerine iyi gelen etkinlikleri keşfetmelerinin erken yaştan itibaren gündeme gelmesinin son derece önemli olduğu açıktır. Çocukların ve gençlerin boş zamanlarında katılabilecekleri etkinlikleri belirlemede ve sürdürmede yetişkinlerin desteği çok önemlidir. Bee ve Boyd (2009) "Anne babanın çocukların ders, spor ya da satranç gibi belirli bir alandaki performansına verdiği önem, çocuğun bu alanlardaki hedeflerinin oluşmasında rol oynayan önemli bir etkidir" diyerek bu konuda yetişkin desteğinin altını çizmiştir. Bu destek okullar, öğretmenler ve ebeveynler tarafından verilebileceği gibi çocuk kitaplarında da işlenmelidir. Çocukların kitaplarda dinlenmek ve eğlenmek için tercih edilen çok çeşitli faaliyetlerle karşılaştığında kahramanlarla kurdukları özdeşim sonucu benzer etkinliklere katılım konusunda istekli olacağı düşünülmektedir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. SONUÇ

Seza Kutlar Aksoy’a ait incelenen kitaplarda özüe duyarlılık ile ilgili aşağıda verilen sonuçlara ulaşılmıştır.

1. Seza Kutlar Aksoy’ un incelenen öykülerinde en çok fiziksel yaşam temasına ilişkin bulgulara rastlanmıştır.
2. Fiziksel yaşam temasına ilişkin en fazla bulguya ise kendini tanıma/anlama alt temasında rastlanmıştır.
3. İncelenen öykülerde fiziksel yaşam temasına ilişkin alışkanlıkları sorgulama, sağlık ve güvenlik alt temasına ilişkin bulgulara rastlanmıştır.
4. Fiziksel yaşam temasının alt temalarından spor, beslenme , doğum- ölüm alt temaları ile ilgili hiçbir bulguya rastlanmamıştır.
5. Yazarın incelenen kitaplarında manevi yaşam teması, doğum ve ölüm ile ilgili yaşantılar ve dinin etkileri alt temalarına ilişkin hiçbir bulguya rastlanmamıştır.
6. Mesleki yaşam temasına ilişkin alt temalardan yalnızca belli bir dönemde uzun zaman meşgul olunan etkinlikler alt teması ile ilgili bulgulara rastlanmıştır. Meslekler alt temasına ilişkin herhangi bir bulguya rastlanmamıştır.

7. İncelenen öykülerde boş zamanları değerlendirme etkinlikleri temasında yer alan dinlenmek için bilinçli olarak yapılan etkinlikler alt temasına ilişkin hiçbir bulguya rastlanmamıştır.

6.2. ÖNERİLER

Seza Kutlar Aksoy'un incelenen kitaplarında özüne duyarlılık incelenmesinin amaçlandığı bu araştırmada, sonuçlardan hareketle aşağıdaki öneriler sunulabilir:

1. Resimli ve resimsiz çocuk kitaplarında özüne duyarlılık ve onunla ilişkili olan benlik algısı, benlik saygısı, öz şefkat, öz denetim gibi konular daha fazla vurgulanabilir.
2. Özüne duyarlılık kavramı farklı çocuk edebiyatı yazarlarının kitaplarında incelenebilir.
3. Nel Noddings'in alternatif bir eğitim yaklaşımı olarak önerdiği duyarlılık yaklaşımında yer alan yakın çevredeki insanlara, tanımadığımız diğer insanlara, hayvanlara, bitkilere ve dünyaya, eşyalara, düşüncelere duyarlılık olmak üzere ele aldığı alt boyutları aynı kitaplarda ya da farklı yazarların kitaplarında incelenebilir.
4. Duyarlılık yaklaşımının alt boyutları ile ilgili farklı çalışmalar yapılabilir.
5. Seza Kutlar Aksoy'un özüne duyarlılığa ait tema ve alt temalarını yoğun olarak içeren öyküleri ders kitaplarındaki metinler arasına alınabilir.
6. Manevi yaşam temasında yer alan doğum, ölüm ve dinin insan yaşamı üzerindeki etkileri gibi konulara çocuk kitaplarında yer verilebilir.
7. İncelenen kitaplarda hiç rastlanmayan rastlanan fiziksel yaşam temasına ait spor ve beslenme alt temalarına çocuk kitaplarında yer verilebilir.
8. Boş zamanları değerlendirme etkinlikleri temasına yönelik farklı ekinli örneklerine çocuk kitaplarında yer verilebilir.
9. Resimli resimsiz çocuk kitaplarında mesleklere yönelik bilgilere yer verilmesi önerilmektedir.

İNCELENEN KİTAPLARIN KAYNAKÇASI

Aksoy, S. (1995). *Küçük prenses ve kardelen*, İzmir: Tudem Yayınları.

Aksoy, K. S. (2017). *Uyku ağacı*. İzmir : Uçanbalık Yayınları.

Aksoy, K. S. (1998). *Nil soru soruyor*. İzmir: Uçanbalık Yayınları.

Aksoy, K. S. (2001). *Büyülü bahçe*. İstanbul: Pencere-sey Yayınları.

Aksoy, K. S. (2008). *Noktacık*. İzmir: Tudem Yayınları.

Aksoy,K. S. (2009). *Yolculuk*. İzmir: Tudem Yayınları.

Aksoy, K. S. (2005). *Güneşe köprü*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Aksoy, K.S. (2011). *Düşler tramvayı*, İzmir: Tudem Yayınları.

Aksoy, K.S. (2016). *Uğur böceğinin mutluluk hapları*, İstanbul: Can Sanat Yayınları.

KAYNAKLAR

- Açar, S. (2010). İlköğretim sosyal bilgiler dersinde gözlem gezisi uygulamasının öğrencilerin eleştirel düşünme becerisine ve çevre duyarlılığına etkisi. Yüksek lisans tezi, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aksoy, K. S., (2006). *II. Ulusal çocuk ve gençlik edebiyatı sempozyumu, gelişmeler, sorunlar ve çözüm önerileri*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Akyol, T. (2012). *Resimli çocuk kitaplarında yer alan değerlerin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altıntaş, E. M. (2014). Ahlak Eğitime Feminist Bir Yaklaşım : Özen Yaklaşımı. *Bilimname Dergisi*, 26 (1), 99-120.
- Ağduman, F. (2014). *Üniversite Öğrencilerinin Boş Zaman Motivasyon ve Tatminlerinin İncelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Arıca, O.T. (1999). *Grupla Psikolojik Danışma Yoluyla Benlik Saygısı ve Mesleki Benlik Saygısının Geliştirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Atalay, E. (2017). *Seza Kutlar Aksoy'un Eserlerindeki Eğitsel Değerler ve Bu Değerlerin Davranışa Yansıma Biçimleri*, Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aytekin, H., (2008). Çocuk edebiyatında ölüm teması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20, 89-102.
- Aydoğan, D.(2013). *İlköğretim programlarında yer alan “çevre duyarlılığı” ve bilişim teknolojilerine ilişkin kazanımların gerçekleşme düzeylerinin incelenmesi*, Yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Bassa, Z. (2017). *Çocuk kitaplarında resimleme*. Mübeccel Gönen (Ed.), *Çocuk Edebiyatı* içinde (s. 179-221). Ankara: Eğiten Kitap.
- Baltacı, F. ve Kurar, İ. (2014). Halkın boş zaman değerlendirme alışkanlıkları: Alanya ili örneği. *International Journal of Science Culture and Sport (IntJSCS)*.
- Bee, H. & Boyd, D. (2009). *Çocuk gelişim psikolojisi*, İstanbul: Kaknüs yayınları.
- Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, (1989). 1. Madde.

- Biyografya, (2018). Türkiye ünlüleri internet ansiklopedisi <http://www.biyografya.com/biyografi/15442> adresinden edinilmiştir.
- Bowen, A., G. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal* 9 (2).
- Cansever S.B. ve Aslan, N. (2012). *Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*,42, 23-35.
- Ciravoğlu, Ö. (1999). *Çocuk edebiyatı*. İstanbul: Esin Yayınevi.
- Cuğ, D.F. (2015) *Öznel iyi oluşun yordayıcıları olarak kendini affetme, öz duyarlılık, öznel yaşam enerjisi ve mutluluğa yönelim*, Doktora tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cüceloğlu, D. (2002). *Yeniden insan insana*. İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Çelik, R. (2016). Bakım/özen etiği ve eğitim felsefesinde feminizm temelli bir yaklaşım. *Fe Dergi* 8(2) ,73-85.
- Çelik, A. ve Şahin, M. (2013). Spor ve çocuk gelişimi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(1), 467-478.
- Çelik, F.(2010). *5. sınıf sosyal bilgiler programında sorumluluk, estetik ve doğal çevreye duyarlılık değerlerinin kazandırılmasına ilişkin öğrenci ve öğretmen görüşleri*, Yüksek Lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çılgın, S. A. (2007). *Çocuk edebiyatı*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Çotuksöken, Y. (2003) *Anadili öğretiminde edebiyatın yeri ve işlevi*. Çağdaş Türk Dili Dergisi, 184.
- Dinç, L. (2017). Bakım etiğinin hemşirelik uygulamaları açısından önemi. *Türkiye Klinikleri J Med Ethics Law Hist-Special Topics* 23(1).
- Dilidüzgün, S. (2004) *Çağdaş çocuk yazını*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Dursun, Y. (1993). *Gençlerin tüketici rolünü kazanmaları*. Doktora tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Emin, O. (2016). Oyunun çocuk psikolojisi ve gelişimi üzerine etkileri. *Hikmet Dergisi*, 28, 86-97.

- Gilligan, C. (1982) *In a different voice: psychological theory and women's development*, Cambridge: Harvard University Press.
- Gilbert, P. ve Irons, C. (2005). *Focused therapies and compassionate mind training for shame and self-attacking. compassion: conceptualisations, research and use in psychotherapy*. New York: Routledge.
- Goleman, D. (2005). *Yıkıcı duygular ile nasıl başa çıkabiliriz: Dalai Lama ile yapılan bilimsel bir diyalog* (S.Hauser, Çev.). Ankara: İnkılap. (Orjinal Basım Tarihi 2002).
- Gülerarslan, A. (2011). Tüketici olarak çocuk ve ailenin satın alma kararlarına etkisi, *Selçuk İletişim*, 6(4), 126-137.
- Güleç, H. ve Geçgel H., (2005). *Çocuk edebiyatı*, Ankara: Kök yayıncılık.
- Gürel, Z., Temizyürek, F. ve Şahbaz, K. N. (2007). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Öncü Kitap Yayınevi.
- Hazar, A. (2009). *Rekreasyon ve Animasyon*, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Hamarta, E. (2004). *Üniversite öğrencilerinin yakın ilişkilerindeki bazı değişkenlerin (benlik saygısı, deprsyon ve saplantılı düşünme) bağlanma stilleri açısından incelenmesi*, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaas, T. E., Çerez, E. ve Türkmen, M. (2015). Antalya Emniyet Müdürlüğü Çalışanlarının Serbest Zaman Aktivitelerine Katılım, Benlik Saygısı, Yaşam Tatmini ve Serbest Zaman Tatmini Açısından İncelenmesi, *III. Rekreasyon araştırmaları kongresi bildiri kitabı*.
- Kaplan, M. (2000). Çocuk kitaplarında içerik, resimleme, dil ve anlatım özellikleri. *I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu Sorunlar ve Çözüm Yolları*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi ve Tömer Dil Öğretim Merkezi Yayınları. 551- 565.
- Kavcar, C. (1999). *Edebiyat ve eğitim*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Kaya, N. (2018). *İyi aile yoktur*. İstanbul: İthaki Yayınevi.
- Kesgin, S. (2015). Amerika birleşik devletleri'ndeki karakter eğitimi programları üzerine bir değerlendirme (Georgia ve Florida Örneği). *Değerler Eğitimi Dergisi*, 13(29), 117-148.

- Keskin, Y. ve Öğretici, B. (2013). *Sosyal Bilgiler Dersinde "Duyarlılık" Değerinin Etkinlikler Yoluyla Kazandırılması: Nitel Bir Araştırma. Değerler Eğitimi Dergisi, 11 (25), 143-181.*
- Kıbrıs, İ. (2002). *Uygulamalı çocuk edebiyatı*. Ankara: Eylül Yayınevi.
- Kırmızı, Susar, F. (2014). 4. Sınıf Türkçe ders kitabında yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi. 27(12), 217-259.*
- Kocabaş, İ. (1999). *Çocuk kitabı seçim kriterleri ve 1997 yılını kapsayan bir değerlendirme*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Koyuncu, S. S. ve Kaptan, Y. A., (2018). *Hece dergisi çocuk edebiyatı özel sayısı*, 104-105.
- Koytak, S.N. (2008). *7-11 Yaş grubundaki çocuklarda ölüm kavramı ve ölüm kaygısının araştırılması*, Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Köylü, M. (2004). Ölüm Olayının Çocuklar Üzerine Etkisi ve ‘Ölüm Eğitimi’, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, , 17(2).*
- Körükçü, Ö., Kapıkıran, A. N. ve Aral, N. (2016). Schwartz’ın Modeline Göre 3-6 Yaş Resimli Çocuk Kitaplarında Değerlerin İncelenmesi, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, 38, 133-151.*
- Küçük, V. ve Koç, H. (2004). Psikososyal gelişim süreci içerisinde insan ve spor ilişkisi. *Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi.*
- Lipsitz, J. (1995). Prologue: Why We Should Care About Caring The Phi Delta Kappan International, 76(9), 665-666. <http://www.jstor.org/stable/20405430> adresinden edinilmiştir.
- Madran, C. ve Bozyiğit S. (2013). Çocukların tüketici olarak sosyalleşme süreci. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10(1), 72-95.*
- MEB, Değerler Eğitimi Yönergesi, http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/34/39/749197/dosyalar/2015_02/09093609_degerleregitimi.pdf adresinden edinilmiştir. (Erişim tarihi: 29/11/2018).
- Mutlu, B. (2018). Nel Noddings’te ilgi etisinin önemi ve eğitimdeki yeri, *Gaziantep University Journal of Social Sciences, 17(2), 711-725.*

- Mutlu, Ç.E. (2017). İlgi etiği bağlamında çocuğun ahlaki eğitimi. *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 2. 127-141.
- Mutuş, B. (2016). (<https://sabriulkerfoundation.org/tr/YemekteDengeCalistayi> adresinden edinilmiştir.
- Noddings, N. (1992). *The challenge to care in schools: an alternative approach to education*. New York: Teachers College Press.
- Noddings, N. (2006). Eğitim ve mutluluk. Zuhâl Bilgin (Çev.), İstanbul : Kitap Yayınevi.
- Noddings, N. (2016). Eğitim felsefesi. Raşit Çelik (Çev.) Ankara : Nobel yayınevi.
- Noddings, N. (1997). The Use Of Stories In Teaching. [http://personal.cege.umn.edu/~smith/docs/NoddingsThe use of stories in teaching-NPCT-1997-Ch2.pdf](http://personal.cege.umn.edu/~smith/docs/NoddingsThe%20use%20of%20stories%20in%20teaching-NPCT-1997-Ch2.pdf) adresinden edinilmiştir. (Erişim tarihi : 06/08/2018).
- Noddings, N. (2002). *Starting At Home: Caring and Social Policy*, California: University of California Press.
- Oğuzkan, F.A. (2001). *Yerli ve yabancı yazarlardan örneklerle çocuk edebiyatı*. (7.Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Okumuşlar, M. (2006). Din eğitiminde etkin bir yöntem olarak hikaye. *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* , 21, 237-252.
- O’Sullivan, S. (2004) *Books to Live by: Using Children Literature for Character Education*. The Reading Teacher, 57/7., <https://www.jstor.org/stable/20205410> adresinden edinilmiştir.
- Özdemir, O. (1998). *Yazınsal bir tür olarak öykünün çevre duyarlılığına etkisi*. Yüksek lisans tezi, Ankara üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özdemir, Y.G. (2007). İlköğretim Düzeyinde Kariyer Eğitimi ve Danışmanlığı. *Bilgi Dergisi*, 40. 119-140.
- Özünel, Ç.Ş. (2000). Çocuk kitaplarındaki görsel anlatımın eğitimdeki önemi. *1.Ulusal çocuk kitapları sempozyumu sorunlar ve çözüm yolları, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi ve Tömer Dil Öğretim Merkezi Yayınları*. 169-177.
- Pehlivan, H. (2005). *Oyun ve öğrenme*. Ankara: Anı Yayıncılık.

- Pencere sağlık eğitim yayın, (2018). http://www.pencere-sey.com/38_seza-kutlar-aksoy.html adresinden edinilmiştir.
- Robinson, K. ve Aronica, L. (2018). *Öz* (D. Boyraz, Çev.) İstanbul: Sola Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 2009).
- Samur, Ö.A. (2011). *Değerler eğitimi programının 6 yaş çocuklarının sosyal ve duygusal gelişimlerine etkisi*. Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Santrock, W. J. (2016). *Yaşam boyu gelişim, gelişim psikolojisi*. (Yüksel, G. Çev.) Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Sever, S. (2013). *Çocuk ve Edebiyat*. Ankara: Tudem Yayınevi.
- Spink, J. (1989). *Children as readers: A study*. London: Clive Bingley.
- Şen, E. (2016). Çocuk edebiyatında bir yaşam gerçeğliği olarak ölüm olgusu üzerine bir inceleme (Sevim Ak örneği), *Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi* 1(1), 14-23.
- Şimşek, T. (2016). *Kuramdan uygulamaya çocuk edebiyatı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Şimşek, T.(2002). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Rengarenk Yayınları.
- Şirin, R.M. (1998). *Çocukluğun kozası ve kültür ve kitap ve edebiyat*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Şirin, R.M. (2000). *99 Soruda çocuk edebiyatı*. İstanbul : Çocuk Vakfı Yayınları.
- Şirin, R.M. (2007). *Çocuk edebiyatı kültürü; okuma alışkanlığı ve medya sarmalı*. Ankara: Kök Yayıncılık..
- TDK (2018). *Türk dil kurumu sözlüğü*. <http://www.tdk.gov.tr>. Erişim tarihi: 20/07/2018
- Temel, Z.F. ve Aksoy, A. (2001). *Ergen ve gelişimi yetişkinliğe ilk adım*. Ankara: Nobel.
- Temizkul, T.T (1994). *Televizyonun çevre duyarlılığı kazandırmadaki rolü*. Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Turla, A. (2006). *Çocuklar için erken uyarıcı çevre: televizyon, bilgisayar ve kitap oyuncak*. Okulöncesi dönemde çocuğu edebiyat ve kitapla tanıştırma içinde (153-208).

- Türksoy, Ö. (1991). *Çevre Duyarlılığı Eğitiminde Bilişsel Yaklaşım: Çocuk ve Temel Çevre Özellikleri. Eğitim ve Bilim*, 1(15) <http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/6029> adresinden edinilmiştir.
- Türkmen, M., Kul, M., Genç, E. ve Sarıkabak, M. (2013). *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 8(8), 2139-2152.
- Ulusoy, K. ve Dilmaç, D. (2012). *Değerler eğitimi*, Ankara: Pegem Akademi.
- Ünver, Y. ve Ünüsan N. (2005). Okulöncesinde beslenme eğitimi üzerine bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Yalçın, A. ve Aytaş, G. (2005). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yalçın, C. (1993). *Çevre duyarlılığı ve eğitimi*. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yaman, E. (2016). *Değerler eğitimi eğitimde yeni ufuklar*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yardımcı, M. ve Tuncer, H. (2002). *Eğitim fakülteleri için çocuk edebiyatı*, Ankara: Ürün Yayınları.
- Yavuzer, H. (2017). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yaylacı, Ö.G. (2007). İlköğretim düzeyinde kariyer eğitimi ve danışmanlığı. *Bilig Dergisi*, 40, 119-140.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yörükoğlu, A. (2016). *Çocuk ruh sağlığı*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yumru, D. (2012). *Özerk benlik ve çocuk edebiyatı*. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 8 (3), 37-46.
- Yükselen, İ. A., Gül, D. E., Aslışen, T. H. E., Bediz, E., Burçak, F., Cengiz, T. Ş. G., Dedeoğlu, H., Uysal, H. Veziroğlu, M., Olgan; R. Ural, S., Bassa, Z. Ve Gönen M. (Ed.), (2017). *Çocuk edebiyatı*. (4.Baskı). Ankara: Eğiten Kitap.

Ek 1.**KİTAP VE ÖYKÜLERE AİT NUMARALAR****Büyülü Bahçe (K1)**

- Büyülü Bahçe (K1H1)
- Anne Sevgisi (K1H2)
- Mutluluk Ülkesi (K1H3)
- Dünya Kendi Eksenini Etrafında Döner (K1H4)
- Dost Uçurtma (K1H5)
- Tik Tak (K1H6)
- Güneş Ana (K1H7)

Güneşe Köprü (K2)

- Güneşe Köprü (K2H1)
- Çil, Sıfır ve Oyuncaklar (K2H2)
- Düğmeyi Kapatınca Işık Nereye Gider? (K2H3)
- Yabancı Dil- Kedice (K2H4)
- Bir Elmanın Yarısı (K2H5)

Noktacık (K3)**Yolculuk (K4)****Küçük Prenses ve Kardelen (K5)**

- Masal Cadısı (K5H1)
- Kum Saati (K5H2)
- Ay Dede (K5H3)
- Uç uç Böceğim (K5H5)
- Aç Gözlü Dev (K5H6)

Düşler Tramvayı (K6)

- İnci (K6H1)
- Şekilsiz (K6H2)
- Kiraz Kırmızısı (K6H3)
- İnsanlık (K6H4)
- Öykü Andersen (K6H5)

Uyku Ağacı (K7)

Nil Soru Soruyor (K8)

Uğur Böceğinin Mutluluk Hapları (K9)

ÖZGEÇMİŞ

Yeliz Doğan 1990 yılında Mersin’de doğdu. İlk ve orta öğrenimini Mersin’de tamamladı. 2012 yılında Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Bölümü’nden mezun oldu. 2016 yılı itibari ile Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Temel Eğitim Ana Bilim Dalı’nda yüksek lisans öğrenimine devam etmektedir. 2013 yılından beri sınıf öğretmeni olarak görev yapan Doğan, 2017 yılından beri ise Gaziantep’te öğretmenlik yapmaktadır.

VITAE

Yeliz Doğan was born in Mersin in 1990. She completed primary and secondary education in Mersin. She graduated from the department of classroom teaching, Education Faculty of Adnan Menderes University. She has been studying the master degree of the primary education, Institute of Education Sciences of Gaziantep University since 2016. She who started to work as primary school teacher in 2013, has working in Gaziantep since 2017.